

NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 06879

FUN IDISHN LEBN

Haim Grant

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פון אידישן לעבן

אַ לער-בוך פאַר
אידישע קינדער

פון

ח. גרענט

מיט דער מיטוירקונג פון

קלמן ווייטמאן

היברו פאבלישינג קאמפאני

632 בראדוויי, ניו יארק

1933

COPYRIGHT, 1932,
BY
HEBREW PUBLISHING CO.

Printed in the United States of America

אינהאלט

זייט	שבת — — — —
49	זיבן גוטע יאר — י. ל. פריץ
51	שבת ליכט — ה. היינע („נייע אידישע שול“)
57	שבת בין השמשות. (ליד) — י. אדלר
57	וועט זיין גוט צו זיין ארבייטער
58	ישר פאר ארבייטער —
60	שבת שירה פייגעלאך—מדרש („נייע אידישע שול“)
61	דאס פייגעלע (ליד) —
63	י. קאצענעלסאן
	אדר
64	אדר — — — —
65	פורים — — — —
67	שושנת יעקב — פאלקס-ליד צו דער מגילה — —
67	מ. ספעקטאָר ערב פּרילינג (ליד) — —
70	אברהם רייען
	ניסן
71	ניסן — — — —
72	משה רבנו דער פאסטוך —
74	ערב פסח — שלום עליכם
77	פסח — — — —
79	לייל שימורים (ליד) יהואש אליהו הנביא (ליד) — —
80	אברהם רייען
81	דער סדר — ש. אנסקי דער אורח ביום סדר (מעשה)
83	אברהם רייען
85	משה פאר'ן סנה (ליד) — ת. גרענט
87	ספירה — — — —
	אייר
88	אייר — — — —
90	ל"ג בעומר — — — — א ל"ג בעומר מעשה'לע — לעאָן עלבע
92	ל"ג בעומר (ליד) — —
98	א. י. גראדזענסקי
98	בל"ג בעומר—י. שטיינבערג

זייט	פארווארט
	מרחשון
7	מרחשון — — — —
9	הערבסט ליד — ד. טשאַרני
11	ארץ ישראל — — — — מיין האַרץ אין מזה —
13	(ליד) ר' יהודה הלוי
15	קרו קימת לישראל — — יס-ליד — (נאָך ר' יהודה הלוי) ת. נ. ביאליק
16	
	כסלו
17	כסלו — — — —
18	נס חנוכה — לויט'ן „ידידי“ חנוכה ליכט (ליד) — —
20	אברהם רייען חנוכה — נאָך פ. האַלפּערין („נייע אידישע שול“)
21	די חנוכה ליכטלאך (ליד) מ. ראָזענפּעלד
25	אכט ליכטלאך — —
26	ליכטעלאך (ליד)—ת. גרענט
28	
	טבת
	דאס אַנקומען פון ווינטער
30	ד. איגנאַטאָוו
33	טבת — — — — ווינטער-ווייסקייט (ליד) —
34	ת. גרענט
35	עשרה בטבת — — — —
	שבט
36	שבט — — — —
37	שבט ליד — ז. שניאור
38	אויפ'ן גליטש—ד. איגנאַטאָוו פעטער שנייער (ליד) —
40	ד. איינהאַרן
41	חמשה עשר בשבט — — — —
42	חמשה-עשר-ליד — ש. פרוג חמשה עשר בשבט — י. ע.
43	„פון אידישן קוואַל“ מיין נארטן (ליד) — —
45	ת. נ. ביאליק
47	שבת שירה — — — —

אינהאלט:

זייט		
155	— — —	ראש השנה
		לשנה טובה תכתבו (ליד)
157	— — —	י. ל. פריץ
158	— — —	תשליך
159	— — —	צום גדליהו
161	— — —	עשרת ימי תשובה
162	— — —	שבת שובה
163	— — —	ערב יום-כפור
165	— — —	יום-כפור
167	— — —	סוכות
169	— — —	דער אתרוג — שלום-עליכם
172	— — —	שמיני עצרת
173	— — —	די תורה — דער תנ"ך — ראובן בריינין
175	— — —	(„פון אידישן קוואל“)
177	— — —	שמחת תורה — והיה באחרית הימים — ישעיהו
178	— — —	(אידיש יהואש)
181	— — —	והיה באחרית הימים (ליד)
		ח. גרענט

אידישע אנדות

185	— — —	ס'איז ניט זיינס
		פארלארן אביסל און געפונען
186	— — —	א סך
187	— — —	ער פארדאפלט זיין נדבה
188	— — —	דער גוטער מאלצייט
		ער האט זיי פאר גוטע
189	— — —	מענטשן געמאכט
190	— — —	ער קריגט זיין שטראף
192	— — —	קלוג אבער ניט אמת
193	— — —	האלט זיך ביי זיין באשלוס
194	— — —	נאך א מעשה מיט רב ספרא'
195	— — —	דער צונג
196	— — —	אנערקענט זיין שולד
198	— — —	דערקענט דעם גנב
199	— — —	פליכט צו אידישע ארבייטער
200	— — —	גמילות חסדים
201	— — —	ער וויל און ער קאן
202	— — —	זיין לעבן איז בילכער
203	— — —	א מצוה צו זיין פריילאך
205	— — —	אלעס איז צום גוטן
204	— — —	צופיל איז ניט גוט
206	— — —	א חכם און א גולם

זייט		
		סיון
101	— — —	סיון
		תורה איז די בעסטע סחורה
103	— — —	(„נייע אידישע שול“)
105	— — —	שבועות
106	— — —	שבועות — ש. שאפירא
		רות — איבערדערציילט פון
110	— — —	ש. שאפירא
114	— — —	כבוד-אם — אידישע אנדות
115	— — —	די נאנצע תורה על רגל אחת
		תמוז
116	— — —	תמוז
		זונען-אונטערגאנג (ליד)
117	— — —	יהואש
118	— — —	שבעה עשר בתמוז
		צו דו ווייסט (ליד)
119	— — —	אברהם רייווען
		מנחם אב
121	— — —	מנחם אב
122	— — —	שבת חזון
123	— — —	חזון ישעיהו — יהואש
126	— — —	תשעה באב
		צו משיח' (ליד)
128	— — —	אברהם רייווען
129	— — —	כותל המערבי
132	— — —	כותל מערבי (ליד) יעקב כהן
133	— — —	שבת נחמו
		נחמו, נחמו עמי — ישעיהו
136	— — —	(אידיש יהואש)
139	— — —	דר. טהעאדאר הערצל
		אלול
142	— — —	אלול
143	— — —	סוף זומער (ליד) — יהואש
		סוף זומער (ליד)
144	— — —	ה. רויזנבלאט
		צו סליחות — לעאן קאברין
144	— — —	(„פון אידישן קוואל“)
146	— — —	אלול-ליד — מ. ראזענפעלד
		אויב נישט נאך העכער
		י. ל. פריץ
147	— — —	אלול טעג (ליד) אברהם רייווען
152	— — —	
		תשרי
153	— — —	תשרי

פאָרוואָרט

דער למוד פון אידיש אין אונזערע תלמוד תורה'ס איז שוין מער קיין נייעס ניט. באזונדערס אין די תלמוד תורה'ס וואָס געפינען זיך אין די געדיכט-באפעלקערטע אידישע נאכבארשאפטן. אידיש ווערט שוין געלערנט אפילו אין די תלמוד-תורה'ס וואָס ווערן פאר-רעכנט פאר „ריין העברעאישע“. דאָס איז גאַנץ נאַטירליך. פון איין זייט איז דער למוד פון אידיש אַ דרינגענדע פאָדערונג מצד אַ גרויסן טייל פון אידישע עלטערן, און עס איז ניטאָ קיין מעס, סיי פון אַ נאַציאָנאַל-רעליגיעזן, סיי פון אַ ריין פעדאָגאָגישן שמאַנדפונקט, צובאַטראַכטן די דאָזיקע פאָדערונג פאר אַן אומגערעכטע. פון דער צווייטער זייט, האָבן אַ טייל ערנסטע העברעאישע מחנכים זיך שוין לאַנג דערטראַכט צום געדאַנק, אַז די קענטניש פון אידיש איז זייער אַ וויכטיקער חלק פון דעם סכום אידישע ידיעות וואָס מיר ווילן איבערגעבן אונזער קינד אום צו פאַרמירן זיין אידיש-מענטשליכע נשמה.

אזוי ווייט איז דער עצם למוד פון אידיש מער קיין פראַבלעם ניט. דער פראַבלעם איז — טעקסט ביכער פאר אידיש. ביז לעצטנס האָבן זיך אונזערע תלמוד תורה'ס באנוצט מיט ביכער וואָס זיינען לכתחלה געשאפן געוואָרן פאר אידישיסטישע און ראַדיקאַלע שולן. תלמוד תורה'ס האָבן זיך באנוצט מיט אַזעלכע ביכער, כאַטש זיי האָבן אַנערקענט די אומפאַסיגקייט דערפון, ווייל זיי האָבן ניט געהאט קיין אַנדערע ביכער. עס האָט זיך דאַריבער געפילט די פאָדערונג אין אַ בוך וואָס זאָל זיין אידיש ניט נאָר אין שפראַך, נאָר אויך אין אינהאַלט. מיר דענקען אַז מיט דעם דאָזיקן בוך „פון אידישן לעבן“ דערפילן מיר די דאָזיקע פאָדערונג.

דאָס בוך דינט אַלס אַ טעקסט-בוך אי פאר אַנפאַנגער קלאַסן, אי פאר קלאַסן וואָס האָבן שוין די ערשטע ידיעות אין אידיש. מיר שטרײַכן אונזער פאר אַנפאַנגער, ווייל מיר גלויבן, אַז מיט תלמוד-תורה קינדער וועלכע זיינען שוין באקאנט מיט די עלעמענטן פון העברעאיש דאַרף מען ניט, ווען ס'קומט צו אידיש, אַנפאַנגען מיט „באָ“, „כאָ“, „מע“, נאָר נאָך אַ קורצע דערקלערונג פון לערער קאנען די קינדער גלייך צוטערעטן צו אַ לעזע-בוך מיט אינטערעסאַנטן פאר זיי מאַטעריאַל.

אייניקע פון די הויפט אייגנשאפטן פון דעם בוך זיינען:

א. דאָס בוך באַהאַנדלט אַ טייל פון אונזער רעליגיעז-נאַציאָנאַלן לעבן ווי עס שפּיגלט זיך אָפּ אינעם אידישן יאָר. אַלס יסוד פאַר דעם דינען אונזערע שבתים און ימים טובים און נאַציאָנאַלע פּייערמעג לויט דעם סדר פון אונזערע חדשים.

ב. עס ווערן אין אים געגעבן לייכטע לקוטים פון דער מאָדערנער אידישער ליטעראַטור, עכט אידיש אין אינהאַלט. דאָס גיט דעם תּלמיד אַ גוטע הכּנה אין דער אידישער שפּראַך און ליטעראַטור.

ג. עס ענטהאַלט אַ גאַנץ באַדייטענטע צאָל דערציילונגען פון תּלמוד און מדרש, וואָס באַהאַנדלען דאָס רעליגיעז-אַלמעטש-ליכע אין אידישקייט. דאָס וואָס מיר רופן „מצוות שבין אדם לחברו“, אָדער „המאור שבתורה“. דאָס האַלטן מיר פאַר אַ זייער וויכטיקע ביישטייערונג אין ספּרי-תּלמוד פאַר קינדער. אין דעם בוך „פון אידישן לעבן“ גיבן מיר דערציילונגען וואָס אַנטפּלעקן פאַר אונזער קינד שטיקער פון דעם וואונדערבאַרן רעליגיעז-אוניווערסאַלן אוצר וואָס ליגט פאַר-באַרגן אין אידישקייט.

ד. ספּעציעלע אויפּמערקזאַמקייט ווערט געשיינקט דעם העב-רעאישן עלעמענט אין דער אידישער שפּראַך. נאָך יעדער לעקציע זיינען פאַרצייכנט די העברעאישע ווערטער פון דער לעקציע, אזוי אַז ווען דער תּלמיד ענדיקט דאָס בוך קריגט ער אַ ידיעה אין אַרום 400 העברעאישע ווערטער. און גראַדע ווערטער, וואָס האַבן אַ באַזונדערע חשיבות אַ דאַנק די אידישע באַגריפּן וואָס זיי דרוקן אויס.

ה. נאָך יעדער לעקציע זיינען געגעבן פּראַגן וואָס דינען אַלס אַן אויסגעצייכענטער מאַטעריאַל פאַר איבונגען און „הויז-אַרבייט“.

מיר האַלטן אַז דאָס בוך „פון אידישן לעבן“ וועט געבן אונזער תּלמוד תּורה קינד אַ גאַנץ צופּרידענשמעלענדע באַקאַנטשאַפט מיט אידיש אַלס שפּראַך, רעדן, שרייבן און לייענען, און מיט אַ גאַנץ חשובּץ חלק פון אידישן לעבן, דענקען און פּילן.

חיים גרענט
ק. ווייטמאַן

מֵרַחֲשׁוֹן

(1.)

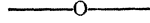
מֵרַחֲשׁוֹן

דער צווייטער אידישער חודש איז חשוון, אָדער מרחשוון. מרחשוון איז אויך דער צווייטער הערבסמט-מאָנאַט. הערבסמט פאָנגט זיך אָן אין ערשטן חודש תשרי.

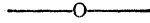
ס'איז הערבסמט. די ווייס-בלויע קלאָרע זומערדיקע הימלען ווערן מיט כמארעדיקע וואַלקנס באַצויגן. קאלטע הערבסטיקע ווינטעלאַך בלאָזן, שאַקלען מיט כעס די בוימער, רייסן מיט צאָרן די גאַלד-געלבע בלעטער און שליידערן זיי אויף דער ערד. אומעטיק און פאַרלאָזן בלייבן די בוימער. די שיינע פייגעלאַך, די זינגערס און שפּרינגערס פאַרלאָזן אונדז. זיי פליען אין ארץ ישראל, אין דאָס לאַנד פון ליכט און זון, אין לאַנד פון אייביקן זומער.

מחנות פייגעלאַך פליען. זיי פליען צו מזרח און פילן אָן אונזערע הערצער מיט אַ ביינקענעש, מיט אַ ביינקענעש נאָך אונזער מזרח-לאַנד ארץ ישראל. און עס

ווילט זיך בעטן ווי אונזער גרויסער משה האָט מתפלל
געווען— „לאַז מיר, גאָט, אַ פייגעלע זיין, דעם ירדן אַריבער-
פליען און ארץ ישראל זען.“

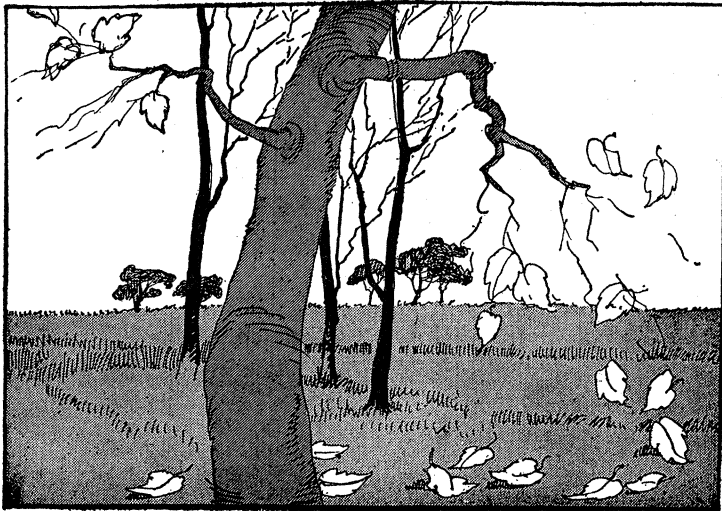

תשרי, מרחשון, חודש, מזרח, ארץ ישראל, מתפלל.

פראגן:

ווי הייסט דער ערשטער מאָנאַט? ווי הייסט דער צווייטער
חודש? ווען פאנגט זיך אָן הערבסט? וואו איז דאָס אידישע לאַנד?
ווי הייסט דאָס אידישע לאַנד? וואו איז דער ירדן?

הערבסט

(2.)

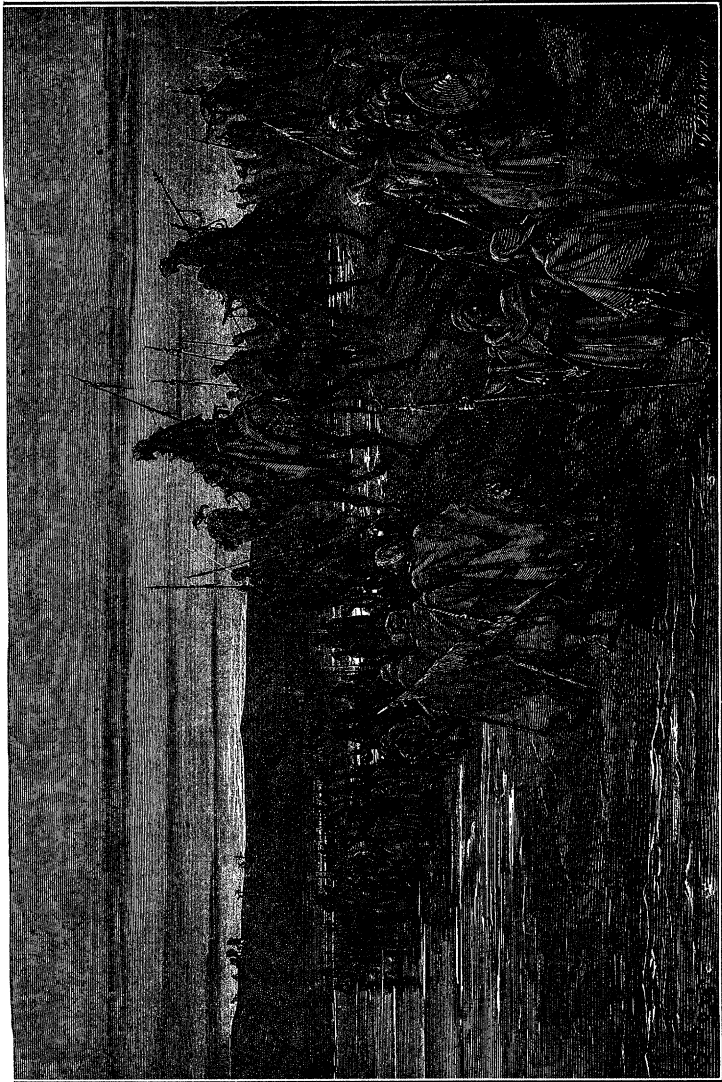
הערבסט ליד

ס'פלאטערן בלעטער,
און פליגעלאך זשומען;
אך, פריהער צו שפעטער
דער הערבסט מוז דאך קומען!

אך, פריהער צו שפעטער,
עס וועט אונדז פארדארבן,
דער הערבסט וועט וועטער,
און אלץ, אלץ וועט שטארבן.

אויס פייגעלשע טרעלען,
אויס בלומען אויס גראָן,
און הערבסט ווינטן וועלען
דעם זומער צובלאָן.

פון אלע פיר זייטן
דער רעגן וועט שמייסן,
ביז קומען צורייטן
מ'דער ווינטער אין ווייסן.

אברהם רייזע נאך בנעו

(3.)

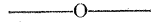
ארץ ישראל

נאך אין די גאָר אלטע צייטן, אין די צייטן פון אברהם אבינו האָט שוין גאָט צוגעזאָגט אז ארץ ישראל וועט זיין דאָס לאַנד פון די אידן. גאָט האָט זיין הבטחה מקים געווען און אלענגערע צייט האָבן די אידן געלעבט אין ארץ ישראל יעדער „אונטער זיין ווינשמאָק און פייגנבוים“ און זיינען צופרידן געווען.

מיט צוויי טויזנט יאָר צוריק האָבן די רוימער אוועק-גערויבט אונזער לאַנד און פארטריבן אונדז אין גלות. מיר האָבן אָבער אונזער לאַנד קיינמאָל ניט פאָרגעסן און אונזער אייביקע שטרעבונג איז געווען זיך צוריק אומקערן אין ארץ ישראל.

אין יאָר 1917, נאָכן וועלט-קריג, האָט די ענגלישע רעגירונג אַרויסגעגעבן די באַרימטע באַלפור-דעקלאַ-ראַציע, אַ צוזאָג, אז ענגלאַנד וועט העלפן די אידן אויפ-בויען אַ אידישע היים אין ארץ ישראל.

אידישע קינדער קאָנען אָבער העלפן פיל מער ווי ענגלאַנד, אויב זיי וועלען אויסוואַקסן שטאַלצע נאַציאָנאַלע אידן מיט אַ שטאַרקע ליבע אין זייערע הערצער פאַר אונזער לאַנד, דאָס לאַנד פון אונזערע אבות—ארץ ישראל.

ארץ ישראל, גלות, אבות, אברהם אבינו, הבטחה, מקים.

פראגן:

וואָס מיינט ארץ ישראל? וואָס מיינט גלות? ווער האָט
 אוועקגערויבט פון אונדז ארץ ישראל? וואָס איז געווען אונזער
 שמענדיקע שמרעבונג? ווען האָט ענגלאַנד אַרויסגעגעבן די באַלפור
 דעקלאַראַציע? ווער איז געווען באַלפור? וואָס פאַר אַ צוואַנג האָט
 ענגלאַנד געמאַכט אין דער באַלפור דעקלאַראַציע? כדי צו העלפן
 בויען ארץ ישראל וואָס דאַרפן אידישע קינדער טאָן?

אַבְרָהָם

(4.)

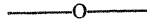
מיין האַרץ איז אין מזרח

פון ר' יהודה הלוי

מיין האַרץ איז אין מזרח און איך בין אין מערב,
ווי קאָן איך אַ גליקלאַכער זיין,
ווי קאָן איך פאַרגעסן מיין שרעקלאַכן אומגליק
און לעבן פול נחת און שיין!

איך ווייטע און גלענצענדע שיינע מדינות,
בין איך, ווי אַן וואַרצלען אַ בוים,
מיד חלומ'ט זיך ציון, מיין אַרימע ציון,
עס ציט מיד אַן אויפהער אַהיים...

(אידיש 5. יפה)

מזרח, מערב, נחת, מדינות, חלום, ציון.

דד. היים ווייצמאן

(5.)

קרן קימת לישראל .

דער קרן קימת לישראל — דער אידישער נאציאנאל פאָנד — לייזט אויס דעם באָדן אין ארץ ישראל.

דער באָדן אין ארץ ישראל באלאנגט יעצט צו אַקליי-
נער צאָל רייכע אראַבער — עפענדיס רופט מען זיי —
און בלויז אַקליינער טייל פון באָדן ווערט באַאָרבעט.
דער גרעסטער חלק פוסטעוועט און איז וויסט.

דער קרן קימת לישראל קויפט דעם באָדן פאַר דאָס
אידישע פאָלק און פאַרוואַנדלט וויסטע פלעצער אין בלי-
הענדע אידישע ישובים.

וואָס מער באָדן מיר וועלן באַוויצן אין ארץ ישראל
אַלץ גענטער וועלן מיר זיין צו אונזער ציל — דאָס אידישע
לאַנד פאַרן אידישן פאָלק.

אידישע קינדער דאַרפן און מוזן העלפן דעם נאַצי-
אָנאַל פאָנד, זיי דאַרפן און מוזן העלפן אויסלייזן אונזער
לאַנד ארץ ישראל.

דער פרעזידענט פון אידישן נאציאנאל פאָנד איז דער
באַרימטער ציון פירער מנחם מענדעל אוסישקין. ער האָט
זייער פיל געטאָן פאַר גאולת הארץ.

קרן קימת לישראל, ישובים, חלק, גאולת הארץ.

פראַגן:

וואָס איז דער קרן קימת לישראל? וואָס טוט דער נאציאנאל
פאָנד? צו וועמען באלאנגט דער באָדן וואָס דער נאציאנאל פאָנד
קויפט? ווער זייגען די עפענדיס? ווער איז דער פרעזידענט פון קרן
קימת לישראל?

(6.)

ים-ליך

(נאך ר' יהודה הלוי)

כ'האב פארגעסן אלע ליבסטע,
 כ'האב פארלאזט מיין אייגן הויז;
 כ'האב דעם ים זיך אָבגעגעבן:
 טראַג מיך, ים, צום מוטערס שוים!

און דו, מערב - ווינט געטרייער,
 טרייב מיין שוף צו יענעם ברעג,
 וואָס מיין האַרץ מיט אַדלער - פליגל
 זוכט שוין לאַנג צו אים אַ וועג.

בריינג מיר נאָר אַהין בשלום, —
 נאָכדעם פלי זיך דיר צוריק,
 גריסן זאַלסטו אלע ליבסטע,
 און דערצייל זיי פון מיין גליק.

ח. נ. ביאליק

ים, מערב, בשלום.

כסלו

(7.)

כסלו

דער דריטער חודש פון אידישן יאר איז כסלו. כסלו איז אויך דער דריטער און לעצטער הערבסט-מאנאט. תשרי, חשוון און כסלו זיינען די דריי הערבסט-מאנאטן, אדער ווי מען רופט עס אין העברעאיש—תקופת הסתיו—הערבסט סעזאן.

אידישע קינדער אין די אמעריקאנער תלמוד-תורה'ס און שולן גרייטן זיך אין חודש כסלו דורכצופירן חנוכה-אוווענטן אין דער חנוכה-וואך.

יעדע תלמוד-תורה און שולע גרייט צו א חנוכה-אוווענט פאר חנוכה. די עלטערן פון די קינדער און די אידן פון געגענד קומען זען, ווי יונגע קינדער פירן דורך מיט געפיל, היסטארישע זאכן אין אידיש און העברעאיש, און האבן שטארק הנאה פון דעם.

כסלו, מרחשוון, תשרי, תקופת הסתיו, חנוכה, הנאה.

פראגן:

דער וויפילסטער חודש איז כסלו? וועלכע חדשים זיינען די הערבסט-מאנאטן? וואס מיינט תקופת הסתיו? וועלכן יום-טוב פיערן מיר אין חודש כסלו?

יהודה המכבי

(8.)

נס חנוכה

אין יענע צייטן זיינען די יונים, די גריכנ, געווען די הערשער אין דאָס אידישע לאַנד ארץ ישראל. אנטווכס, דער גריכישער קעניג, האָט אַרויסגעגעבן אַ גזירה אַז די אידן מוזן אויפגעבן זייער תורה און ניט רעדן זייער שפראך, די העברעאישע שפראך, אָדער ווי ס'האָט דאָן געהייסן — לשון קודש.

דעם קעניג'ס באפעל האָט אויך געזאָגט, אַז די אידן מוזן לערנען די גריכישע תורות און רעדן גריכיש. און אַ סטאַטוע פון שטיין האָט ער געהייסן אַריינשטעלן אין

אידישן בית-המקדש און האָט די אידן פאַרזאָגט זיי זאָלן
זיך בוקן צו איד.

אַבער אונזערע עלטערן האָבן ליב געהאַט זייער גאָט,
זייער תורה און זייער שפראַך און זיי האָבן ניט אויסגע-
פאלגט דעם שלעכטן אנטייכס- באַפעל.

האָט אנטייכס דער רשע געהייסן הרג'ענען טויזנטער
און צען טויזנטער אידן.

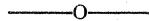
דאָן איז געקומען מתתיהו דער כהן, פון דער
חשמונאים פאמיליע, ער האָט אַרגאניזירט אלע שטארקע
אידן, די גבורים, און האָט אָנגעפאנגען אַ קריג געגן די
אידישע שונאים, די גריכן.

דער פירער פון די אידישע גבורים איז געווען יהודה
המכבי, מתתיהו'ס זון

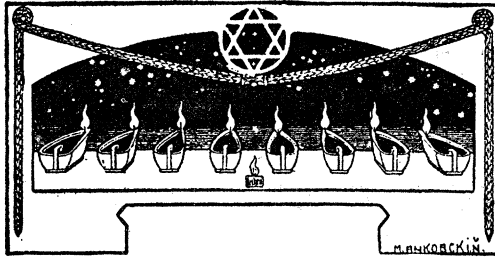
און לאַנג האָט געדויערט די מלחמה, די חשמונאים-
יונים מלחמה.

און פינף און צוואַנציק טעג אין חודש כסלו אין יאָר
3597 האָבן די קליינע צאָל אידישע גבורים באַזיגט די
גרויסע גריכישע אַרמיי און באַפרייט דאָס אידישע לאַנד,
ארץ ישראל, פון גריכישער הערשאַפט.

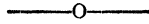
דעריבער פייערן מיר דעם יום-טוב חנוכה אַכט טעג,
מיר צינדן חנוכה ליכט און דאַנקן גאָט פאַרן גרויסן נס
וואָס ער האָט געטאָן מיט אונזערע עלטערן אין די צייטן
פון די חשמונאים.

נס חנוכה, יונים, ארץ ישראל, אַנטייכס, גזירה, לשון
קודש, בית המקדש, מתתיהו, כהן, חשמונאים, גבורים,
שונאים, יהודה המכבי, מלחמה, כסלו.

חנוכה - ליכטלאך

(9.)

חנוכה ליכט

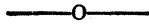
און א פייער,
הייליק, טייער
אין די אויגן לייכט;

און דער מידער
מיט די גלידער
האט זיך אויסגעגלייכט.

„ברוך אתה“
זינגט דער מאמע
און ער ציגט די ליכט:

פון זיי שטראלן
מילדע פאלן
אויף זיין בלאס געזיכט.

א. דיווען

(10.)

חנוכה

אמאל, ווען די אידן האבן געלעבט אויף זייער לאַנד, אין ארץ ישראל, האבן זיי איינמאל געהאט זייער אַ שלעכט-טע צייט.

די גריכן זיינען געוואָרן גאנצע בעלי-בתים אין לאַנד און זיי האבן אונטערדריקט דאָס פֿאָלק. זיי האבן ניט געלאָזט די אידן אָפּהיטן זייערע מנהגים און דינען צו זייער גאָט. זיי האבן געצוואונגען די אידן צו ריידן אויף דער גרי-כישער שפראך און היטן גריכישע מנהגים.

און עס האבן זיך אויך געפונען אידן, פון די דייכע לייט, וואָס האבן אָנגעהויבן צו קליידן זיך גריכיש, צו ריידן גריכיש און צו העלפן די גריכן איינצופירן אַלץ, וואָס עס איז גריכיש, אין דעם אידישן לאַנד.

און די גריכן איז דאָס אַלץ נאָך ווייניק געווען. האבן זיי אַריינגעשטעלט אַ סטאַטוע פון זייערן אַגאָט אין דעם בית המקדש, אינם אידישן הייליקן טעמפל. און זיי האבן געבויט מזבחות איבער'ן לאַנד און געהייסן די אידן מקריב זיין קרבנות פאר די גריכישע געטער.

איינמאל זיינען די גריכן געקומען אינם שטעטל מודיעים, זיי האבן אויפגעשטעלט לעבן טויער פון שטאָט אַ מזבח צו זייער אָפּגאָט און זיי האבן צונויפגעטריבן צום מזבח אַלע איינוואוינער פון מודיעים.

און אין שטעטל איז געווען אַן אַלטער מאַן, אַ כהן; מתתיהו האָט ער געהייסן. דאָס איז געווען אַ הויכער שטאַלצער מאַן מיט אַלאַנגער ווייסער באָרד. ער איז געווען איבערגעגעבן זיין פֿאָלק און זיין גאָט. און ער האָט

געהאט פינף זין — הויכע שטארקע און שטאַלצע, ווי ער, נאָר פֿיר אינגער פון אים

און דער האר פון די גריכן האָט געפרעגט: — ווער איז דער אַנגעזעהענסטער פון די כהנים ביי אייך אין שטאַט? מען האָט אים אַנגעוויזן אויף מתתיהוּן

די גריכן האָבן גענומען דעם אַלטן מתתיהוּן און גע- פירט אים צום מזבח. און די פינף זין זיינע, פינף אייזערנע מענטשן, האָבן די ציין פאַרדריקט און שטיל נאַכגעגאַנגען נאָך זייער פאַטער, ווייל דער פאַטער האָט זיי אַזוי געהייסן. דער האר פון די גריכן האָט פאַרגעלייגט מתתיהוּן ער זאָל טאָן דעם ווילן פונם גריכישן קעניג און מקריב זיין אַ קרבן צום גריכישן גאָט. און ער האָט אים דערפאַר צוגעזאָגט מתנות. אָבער מתתיהוּן האָט זיך אָפגעזאָגט און זיך אויסגעלאַכט פון די געצענדיגער מיט זייערע מתנות.

דעמאָלט האָט דער גריכישער האר אים אַנגעהויבן צו שרעקן מיט'ן טויט. אָבער מתתיהוּן איז ביי זיינס פאַר- בליבן און געזאָגט: — אירן קאַנען שטאַרבן. פֿלוצלונג איז ארויס איינער פון פאַלק, אַ איד, און האָט מיט אַ מעסער דערשטאַכן דעם הויז - קרבן אויפן מזבח. אָבער תיכף איז שוין דער מעסער געווען אין דער ברוסט פון דעם מענטשן, וואָס האָט דעם קרבן געבראַכט. דאָס האָט מתתיהוּן געטאָן.

און ער האָט דאָס מעסער פונם זינדיגענס ברוסט ארויסגענומען, עס צום פאַלק אויפגעהויבן און אויסגע- שריגן:

— ווער עס איז פאַר דעם פאַלק און פאַר דער תורה, זאָל גיין נאָך מיר.

מתתיהו דערהרגעט דעם אירשן פארעטער

און פינף מענטשן, פינף ריזן, האבן אים די ערשטע
 ארומגערינגלט. דאס זיינען געווען זיינע פינף זין. און
 נאך זיי — צענדליקער און הונדערטער פון פאלק. קיינער
 איז פון זיימן ניט געבליבן.

און עם האָט אויפגעפלאַקערט אן אויפשטאַנד.
מתתיהוים צווייטער זון, יהודה המכבי, דער העל-
דישסטער פון זיינע ברודער און פון אלע אידן איז געוואָרן
דער פֿירער.

נאָך אַלאַנגען קאַמפּ מיט די גריכן האָבן די אידן גע-
זיגט. זיי האָבן אַרויסגעטריבן די גריכישע סאַלדאַטן פון
לאַנד, האָבן צעבראַכן און אויסגעראַמט די גריכישע גע-
טער און אויסגערייניקט דעם הייליקן טעמפל.

די אידן האָבן זיך געפרייט מיט זייער באַפרייאַונג פון
דעם גריכישן יאָך און האָבן אַכט טעג נאַכאַנאַנד אַ יום-
טוב געפייערט און אילומינאַציעס געמאַכט.

און צום אנדענקן פון דעם אידישן זיג, פון דער איד-
שער באַפרייאַונג און פון זייער דאַמאַלסטריקער אילומי-
נאַציע מאַכן מיר אונזער יום-טוב חנוכה און צינדן אַן
חנוכה ליכט.

נאָך פ. האַלפּערן

„נייע אידישע שול“

אַרץ ישראל, בעלי-בתים, מנהגים, בית המקדש,
מזבח, קרבן, מקריב, כהן, מתנות, חזיר, תיבה, תורה,
יהודה המכבי, יום טוב.

פּראַגן:

ווער זיינען געווען די בעלי-בתים אין ארץ ישראל אין דער צייט
פון מתתיהו? וואָס האָבן די גריכן געוואַלט איינפירן אין ארץ
ישראל? ווער, פון די אידן, האָט געוואַלט די גריכן? ווער איז
געווען מתתיהו? וויפיל זיין האָט ער געהאַט? וואָס האָבן די גריכן
פאַרלאַנגט פון מתתיהו? פאַרוואָס איז דאָס שמעטל מודיעים אַזוי
באַרימט אין דער אידישער געשיכטע? ווער, פון מתתיהו'ס קינדער
איז געוואָרן דער פירער פון אויפשטאַנד? ווער האָט געזיגט? וואָס
דערמאָנט אונדו דער יום-טוב חנוכה?

(11.)

די חנוכה ליכטלאך

א, איר קליינע ליכטעלאך!
איר דערציילט געשיכטעלאך,
מעשהלאך און א צאל.

איר דערציילט פון בלוטיקייט,
בריהשאפט און מוטיקייט —
וואונדער פון אמאל.

ווען איר זע איך שמינקלענדיק
קומט א חלום פינקלענדיק
דערט אן אלטער טרוים.

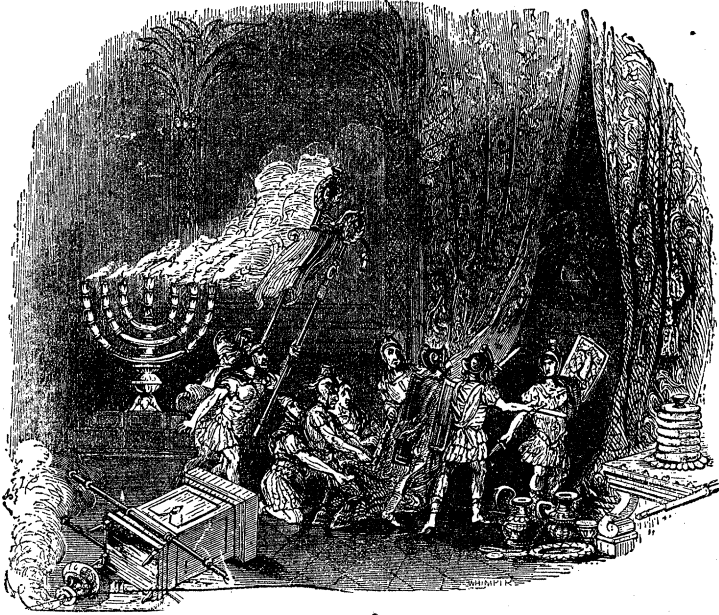
איר, דו האסט געקריגט אמאל,
איר, דו האסט געזיגט אמאל...
נאָט, דאָס גלויבט זיך קוים!

ס'איז ביי דיר אַטאַלק געווען,
בינסט אמאל אַ פאַלק געווען,
האַסט אמאל רעגירט!

האַסט אמאל אַ לאַנד געהאַט,
האַסט אמאל אַ האַנט געהאַט —
אך, ווי טיף דאָס רירט!

א, איר קליינע ליכטעלאך,
אייערע געשיכטעלאך
וועקן אויף מיין פיין;

טיף אין האַרץ באַוועגט עס זיך,
און מיט טרערן פּרעגט עס זיך,
וואָס וועט איצטער זיין?

די גריכן דרינגן אריין אין בית המקדש

(12.)

אַכט ליכטלאַך

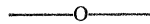
אורא, ווילט איר, קינדער, וויסן פארוואס מיר פייערן דעם יום-טוב הנוכה גאנצע אכט טעג און פארוואס מיר צינדן יעדן אווענט א הנוכה ליכטל. טא, הערט, אט די שיינע מעשה'לע:

— ווען די אידן האבן ארויסגעטריבן די יונים פון ארץ ישראל און אויסגערייניקט דעם טעמפל האבן זיי געוואלט אנצינדן די מנורה.

די אויל פאר דער מנורה האט אבער געדארפט זיין כשר- אויל, צוגעגרייט פון פרוכטן אונטער דער אויפוזיכט פון כהן גדול. און אזא כשר- אויל איז ניט געווען, ווייל די גריכן האבן מטמא געווען — פאראומרייניקט — אלע אוילן.

א קליין אידיש אינגעלע האט זיך געשפילט ארום בית המקדש און האט געפונען א פארזיגלטע פלאש מיט א ביסעלע כשר- אויל, גענוג בלויז פאר איין טאג. די אידן האבן זיך שטארק דערפרייט מיט דאס ביסעלע אויל און די מנורה אין בית המקדש אָנגעצונדן. און א נס איז געשען: דאס ביסעלע אויל האט געברענט און גע- לויכטן גאנצע אכט טעג ביז פרישע אויל איז צוגעגרייט געוואָרן.

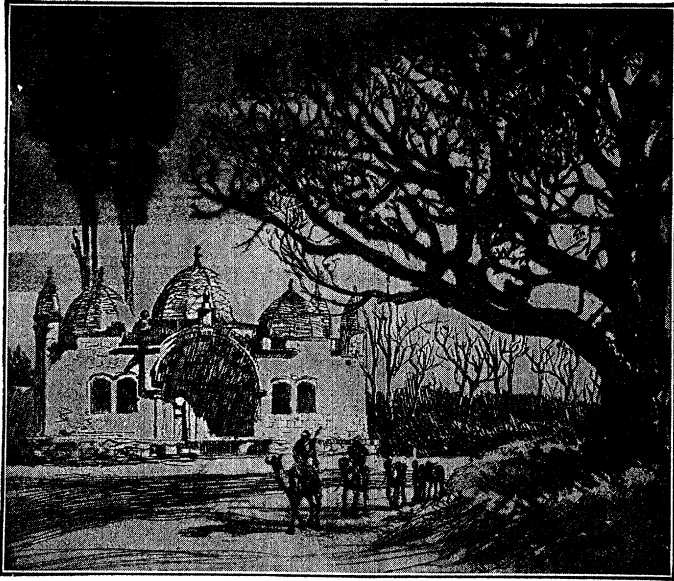
און צום אַנדענקן פון אַט דעם גרויסן נס פייערן מיר חנוכה אכט טעג און צינדן יעדן אָווענט א חנוכה- ליכטל.

מעשה, יונים, ארץ ישראל, בית המקדש, מנורה, כשר, כהן גדול, מטמא, נס.

פראגן:

וואס האט באלויכטן דעם בית המקדש? וואס פאר אן אויל האט מען גענוצט פאר דער מנורה? ווער האט מטמא געווען די כשר'ע אויל? ווער האט געפונען א פארזיגלטע פלאש מיט אויל? ווי לאנג האט דאס ביסל אויל געברענט? פארוואס צינדן מיר אכט- אָווענטן חנוכה ליכטלאך?

ארום יפו

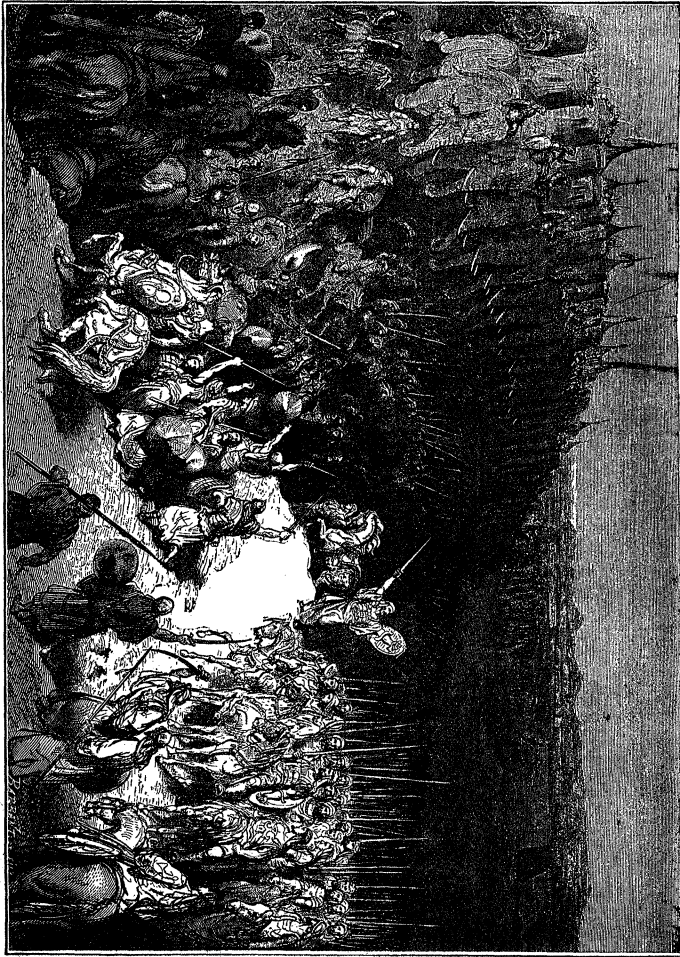
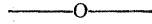
(13.)

ליכטעלאך

ברענען קליינע ליכטעלאך,
 שוואך איז זייער פלאם...
 אבער זיי דערמאנען מיר —
 מיין אלטן יחוס-שטאם...
 — חשמונאים, מאקאבייער —
 העלדישקייט און צאם;
 ס'צעברענען זיך די ליכטעלאך,
 גרעסער ווערט דער פלאם...

קוק איך אויף די ליכטעלאך,
 קוק אויף זייער פלאם
 און א תפילה שעפטשע איך:
 — קינד מיינס, שטאלץ זיי מיט דיין שטאם!

ח. גרענט

יהודה געזען די חיל פון נמנוד

טבת

(14.)

דאָס אָנקומען פֿון ווינטער

אמאל, ווען דער רייכער ווא-לא-לא — דער זומער — האט זיך דאס ערשטע מאל דערפילט מיר, האט ער זיך פארקליבו אויף די בערג. פון דארטן האט ער געווארפן זיינע לעצטע בליקן צו דער ערד און האט זעגענענדיג זיך אנגערופן:

— ערד! איך מוז גיין, איך בין מיר. עם ווארט אויף מיר אבעט פון גאלדערנע און רויטע בלעטער, איך לאז דיר איבער מיין זון. זי וועט דיר אויך אויף ווייטער בריינגען פאר יעדן טאג א נייעם מארגן, און יעדן אַווענט וועט זיך אויך אויף ווייטער איר גרויסער גאלדערנער עק אנטשעפן אן דיר און וועט דיר מיטשלעפן אין דער וועלט פון נאכט, אין דער וועלט פון רו און פרידן.

און ווא-לא-לא, דער זומער, האט זיך אריינגעלייגט אין זיין בעט פון גאלדערנע און רויטע בלעטער. האבן אים די בלעטער גענומען איינדעקן, און ווען זיי האבן אים אינ-

גאנצן פארדעקט, איז צו דער ערד געקומען דער ווילדער
וואו-וואו-הו און זיך גענומען שפילן איבערן קאפ פון
ווא-לא-לא דעם זומער.

ווער איז וואו-וואו-הו?

ער איז דער שטורעם-שפילער. ער איז אלעאנגער און
א דינער. ער האט א פידל און א סמיק. שפילט ער — גע-
מען ווינטן בלאזן, געמען בויער רעדן.

און ווען די לופט איז דורכגעצייטערט געווארן פון
דעם שטורעם-שפילער וואו-וואו-הו איז צו דער ערד
געקומען דער ווייסער פעטער שנייער.

— ווער איז פעטער שנייער?

— ער איז דער שפרייטער פון ווייסע ווינטער-געצן.
ער איז אליכטיקער, ער איז א שטילער און א גומער.

און עס איז געווען, ווען דער ליכטיקער פעטער שנייער
האט צום ערשטן מאל איבערגעדעקט מיט זיינע ווייסע
געצן די גרויסע גרויע וועלט און די צושטערטע גיטער פון
דעם דייבן זומער, האט ער אויף די וועגן דערזען א קליין
און הילפלאז קינד. דאס איז געווען קריק-קריק-פראסט.
דער גומער פעטער שנייער האט דאס קינד אנגענומען
ביים הענטל און געפרעגט:

— ווער ביסטו קינד?

קריק-קריק-פראסט האט נאך אבער רעדן ניט גע-
קאנט. האט אים דער פעטער שנייער גענומען אויף זיינע
הענט און געבראכט צו זיך אין הויז. ער האט אים געגעבן

ברויט און זאלץ און פאטער-ליבע, איז פראסט פון דעם
געוואקסן, ביז ער איז גרויס און שטארק געווארן, ביז זיין
אטעם האט גענומען אפשטעלן טייכן, באהערשן דערפער
און פערדער און שמעט.

ד. אינגאטאוו

ווינטער

(15.)

טבת

טבת איז דער פערטער אידישער חודש און דער ערשטער ווינטער חודש. די ערשטע דריי חדשים זיינען: תשרי, מרחשון און כסלו.

דער מאנאט טבת פאנגט אן דעם ווינטער-סעזאן אדער תקופת החורף ווי עס הייסט אין העברעאיש.

ווינטער. ס'איז קאלט. פעטער שנייער איז געקומען און באדעקט די הייזער, די בויער, די פעלדער און וועלדער מיט א ווייסן פוכיקן שניי. אלץ איז באזילבערט און זעט אויס ווי איינגעדעקט מיט א ווייסער קאלדרע.

שניי און פרעסט בריינגט מיט זיך דער ווינטער אכער אויך גענוג פרייד פאר קינדער. קינדער שפילן זיך מיט שניי, מאכן שניי-מענטשן און גליטשן זיך אויפן גלאטן. קלארן זילבערנעם איין.

—○—

טבת, חודש, תשרי, חשון, כסלו, תקופת החורף.

—○—

פראגן:

ווי הייסט דער פערטער חודש? וואס מיינט תקופת החורף?
ווי הייסן די ערשטע דריי חדשים?

(16.)

ווינטער וויסקייט

נייע וועלטן, ווייסע וועלטן,
ווייס דער הימל, ווייס די ערד;
אלץ איז איינגעהילט אין וויסקייט,
אלץ זעט אויס אזוי פארקלערט ...

ווי באזילבערט — ווייסע בויער,
ווייס די הייזער, ווייס דער דאך;
און די קינדער אין די גאסן
לויפן מיט א שמייכל מיט א לאך ...

ווייסע פעלדער אויסגעשפרייטע
און דאס וויסקייט — אזא פראכט!
פענצטער בלומען, ווייסע בלומען
האט דער ווינטער אונדז געבראכט.

ווייסע וועגן, ווייסע שטעגן,
ווייס איז אונזער קינדער-וועלט;
און דאס וויסקייט שלעפט און רופט אונז:
אינדרויסן קינדער, האט ניט מורא פאר ס'קעלט.

טוט נאר אן געשווינט די שליוגעס
און כאפט א טענצל אויפן אייז;
ס'איז דער טאג ווי שמענדיק ווייסער
און די נאכט וועט אויך זיין ווייס ...

ווייסע וועגן, ווייסע שטעגן
ווייס און ווייס און ווייס;
ס'וועט די רויטע זון אשיין טאן
און צושמעלצן וועט דאס אייז ...

(17.)

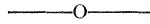
עשרה בטבת

עשרה בטבת — צען טעג אין חודש טבת — איז א תענית, א פאסט-טאג. אידן פאסטן דעם גאנצן טאג. דער אידישער קאלענדאר האט פיר פאסט-טעג, וועלכע דערמאנען אונדז אן אונזער לאנד, ארץ ישראל און אן אונזער בית המקדש.

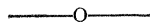
די פיר פאסט-טעג זיינען: עשרה בטבת, שבעה עשר בתמוז, תשעה באב און צום גדליהו.

עשרה בטבת — צען טעג אין חודש טבת — האט זיך אָנגעפאנגן דער קאמפ ארום ירושלים, וואָס האָט געפירט צו דער פאַרוויסטונג פון ירושלים און פאַרניכטונג פון בית המקדש.

דעריבער איז עשרה בטבת א פאסט-טאג, א תענית.

עשרה בטבת, חודש, ארץ ישראל, בית המקדש, שבעה עשר בתמוז, תשעה באב, צום גדליהו, ירושלים, תענית.

פראגן:

וואָס מיינט עשרה בטבת? וואָס מיינט תענית? וויפיל פאסט-טעג, האָט דער אידישער קאלענדאר, וואָס דערמאנען אונדז אן ארץ ישראל? פאַרוואָס איז עשרה בטבת א פאסט-טאג?

שַׁבָּת

(18.)

שַׁבָּת

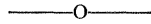
שַׁבָּת איז דער פינפטער אידישער מאָנאַט און דער צווייטער ווינטער חודש. די ערשטע פיר חדשים זיינען: תשרי, מרחשון, כסלו און טבת.

שַׁבָּת. דער ווינטער האָט זיך שוין איינגעבירגערט, געוואָרן היימיש און איז גאַנצער בעל-הבית: ער טוט וואָס אים געפעלט...

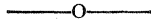
און דער באַדימטער אידישער דיכטער ש. פּרוג שילדערט אַט-אַזא ווינטער בילד:

— עס גייט אַרום דער אַלטער פּראָסט, וואָלד אויס, וואָלד איין, פון פּעלד צום טייד, פון באַרג צום טאַל; ער באַקומט זיינע גיטער, ער באַקומט זיין טויט-פאַרוויגטע מלוכה. און צופרידן איז דער פּראָסט פון זיין אַרבעט: וואָס נאָר ער זעט איז פאַרשמירט אין שווערע קייטן, אַלץ איז פאַרפּראָרן און פאַרשנייט. אפילו די וואַסערפּאַלץ

זיינען אויך פארקלעמט אין טויטע ראמען פון בלויען אייז
און ווייסן שניי. די זון איז מאט און רואיק, אלץ ליגט פאר-
שטיינט און פארגליווערט. עס פינקלט נאָר און בליצט
די נאָרד-שיין, די קאלטע, טויטע ווינטער קרוין.

שבת, חודש, תשרי, חשוון, כסלו, מבת, שבט,
בעל-הבית, מלכה.

פראגן:

דער וויפילסטער חודש איז שבט? ווי הייסן די פינף חדשים?
ווער איז געווען ש. פרוג?

(19.)

שבט-ליד

די ערד איז ווייס, דער הימעל בלא,
און אין דער וויסקייט שפאנט א מענטש,
א קליינער, שווארצער מענטש,
און דאס בין איך.
איך שפאן פאמעלאך — צייט איז דא;
אי דא, אי דאָרט איז ווייס און בלא,
דער ווייכער שניי פארשרייבט די טריט;
איך גיי!

(20.)

אויפ'ן גליטש

אויפ'ן אייז רינג גליטשן זיך שוין חברה, פרישע, יונגע, טומלען, לויפן, שוועבן איבער'ן אייז. און עס קומען נאך אן ארץ נייע און נייע, זעצן זיך צו אויף די בינק, וואס ארום ברעג, און טוען אויף גיך אן די שטאלענע גליטשערס, און ווארפן זיך אויפ'ן אייז.

אז מען גליטשט זיך דורך דעם ערשטן ראנד, ווערט מיט אמאל ווארעם. ווארפט מען פון זיך אראפ די אויבער-שטע ווינטער-קליידער און מען דערפילט מיט אמאל אזוי לייכט, אזוי פארגעניגענדיק גרינג, כאטש פרוי

לאזט מען זיך פליען איבער'ן אייז, אויף די גוט גע-שארפטע, בלאנקע גליטשערס. מען נעמט זיך טראגן שנעל און שנעלער, איינער הינטער די אנדערע, איינע פאר די אנדערע, און ווער נאך צוזאמען: איינער אן דעם צווייטן, איינער אן דעם צווייטן, אין אלאנגער דירעוודי-קער קייט, וועלכע טראגט זיך שנעל און האסטיק. און ווער עס גליטשט זיך האנט און האנט אין דער ברייט, ווי א לעבעדיקער פארקאן.

אט האט עפעס איבער'ן אייז לויז אקלונג געטאן. דאס איז ביי א מיידל, אינמיטן יאגן זיך מיט איר חבר'טע, ארונטערגעפאלן איין גליטשער. דאס מיידל פאלט די חבר'טע פדואווט זי אונטערנאפן און גליטשט זיך אליין אויס. איין מאל אצווייטן מאל און לאזט דערביי אפאר מאל ארויס א קוויטש, צולאזט די הענט אין דער לופט און קאן קוים זיך האלטן אויף די פיס.

דער פראסט ברענט. באלד אבער נעמט ציען אצווייט. עס ווערט לינדער, און עס נעמען פאלן פוכקע,

ווייסע שנייען: דאָס האָט דער פעטער שנייער זיך גענו-
מען שפּרייטן זיין נעץ.

די גליטשערס נעמען זיך יאָגן פליסיקער און ווערן
אַלץ מערער פאַרפלאַנטערט אין דער ווייסער נעץ. עס
ווערט שווער צו זען עטוואָס ווייטער פון זיך. לויפסט,
לויפסט, און פון דער ווייסער נעץ איז זיך ניט אַרויסצורייסן!
שוין צייט אַהיים צוגיין. אַבער פאַרן אַוועקגיין ווערט
דער גליטש-פלאַץ ליבער, בעט זיך ממש ביי יעדן: —
נעם, כאַפּ אַרײַן נאָך אַ גליטש! נאָך אַמאָל גליטש זיך
דורך דעם גאַנצן ראַנד! גוט? מו עס נאָך אַמאָל! — קום
אַט אין יענער זייט, צו די ביימער — דאָס אייז איז דאָרט
אַזוי גראַט! — ס'איז אַנטקעגן ווינט? נו, איז וואָס? עס איז
דאָך נאָך בעסער, העלדישער! און דערפאַר צוריקוועגס
טראַגט עס דאָך ווי אויף פליגלען.

דאָך ווערט דער עולם שיטערער: מען מוז מאַרנן פרי
אויפשטיין. עס ווערט אַלץ לעבעדיקער, פוסטער, און דעם
ווינט ווערט פון דעם אַלץ גראַמער, היימליכער, און ער
נעמט זיך אַפקערן דעם שניי פון אייז, קערט ווי מיט בריי-
טע, ווייכע בעזימער. עס הויבט זיך אויף אַ שטויב און
טראַגט זיך מיט אַלייכטן בייזער.

און אַט האָט ערגעץ אַ פאַליסמאן צוגעלייגט זיין פייפּל
צום מויל און אַרויסגעלאָזן אַ לאַנגן פייף. און באַלד האָבן
אויך אַלע אנדערע פאַליסלייט, וואָס אויף דער וואַך אַדום
איין, גענומען פייפּן. עס האָט זיך צוטראַגן אַ טומעלדיק
פייפּן אין דער נאַכט און האָט זיך גענומען ציען איבער
אַלעמענים קעפּ און געשמיסן ווי מיט בייטשן.

— אַהיים! אַהיים! אַ — היים!

(21.)

פעטער שנייער

פוך און פוך, און ווידער פוך ...
 מיט א ווייסן, קלאַרן מוך
 דעקט זיך איין דאָס שמעטל.
 היי, דער פעטער שנייער פאַלט!
 אויפֿן פעלד און אויפֿן וואַלד
 בעט ער אויס זיין בעטל.

ס'פֿליט דער קאַלטער שניי און פֿליט ...
 דער וואַלד, דער אַלטער, האָט פֿאַרבֿליט,
 פֿול מיט ווייסע בליטן.
 יעדעס צווייגל, שימערט, גליט,
 פעטער שנייער ווערט ניט מיד,
 ווערט ניט מיד צו שימן.

ערד און הימל שטייען קלאַר.
 מער נישט ראַבן שוואַרצע נאַר
 פֿליען אום אין מיטן,
 זאָגן אָן אויף יעדן אַרט,
 אז דער פעטער שנייער פֿאַרט
 אויף זיין גרויסן שלימן.

ד. איינהאַרן

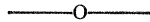
(22.)

חמשה עשר בשבט

חמשה עשר בשבט — פופצן טאג אין חודש שבט — איז ראש השנה לאילנות, דער ראש השנה פון די בויער. חמשה עשר בשבט פאנגט אן דעם פריילינג אין אונזער לאנד, ארץ ישראל, און די בויער הויבן אן צו בליהען.

און כדי צו דערמאנען זיך אן אונזער לאנד, עסן מיר, חמשה עשר, אלערליי פרוכטן, וועלכע וואקסן אין ארץ ישראל.

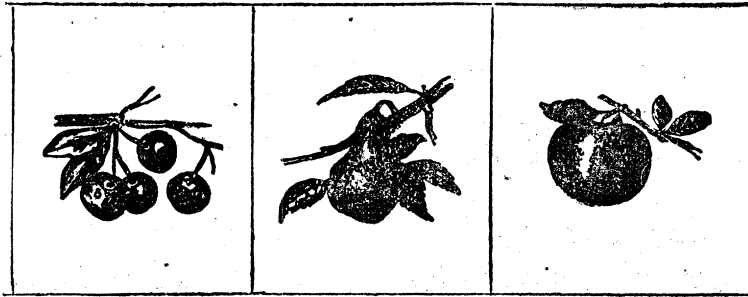
אידישע קינדער אין ארץ ישראל, גייען חמשה עשר בשבט, אין די פעלדער און גערטנער און פלאנצן בויער. די אידישע קינדער אין גלות לענדער דארפן אויך זאמלען געלד און פלאנצן דארטן בויער דורכזן קרן קימת לישראל, דעם אידישן נאציאנאל פאנד.

חמשה עשר בשבט, ראש השנה לאילנות, ארץ ישראל, כדי קרן קימת לישראל.

פראגן:

וואס מיינט חמשה עשר בשבט? וואס מיינט ראש השנה לאילנות? ווען פאנגט זיך אן דער פריילינג אין ארץ ישראל? וואס פאר א פרוכטן עסן מיר חמשה עשר? וואס טוט דער קרן קימת לישראל?

פרוכט

(23.)

חמשה עשר ליד

א גרום דיר, אלטער טונקעלער וואלד!
 א גרום דיר, גרינער פירות גארטן!
 אין ווייטן לאנד, אויף יענער זייט
 פון ברעג און ימים, ערגעץ דארטן.
 פון וואן סגייט אויף צו אונדז די זון,
 און שמעלצט אין גאלד דעם הייסן זומער,
 איז יום-טוב — ניי-יאר היינט ביי אייך...
 אזעק פון מיר, מיין פיין, מיין קומער!
 עס ברענט דער פראסט, די גאנצע גאס
 איז ביז די קני מיט שניי פארשאטן;
 און ס'פילט זיך דאך א זיסער שיין...
 וואס גיסט זיך הורך דעם ווינטער-שאטן...
 א זיסע ווארעמקייט פילט אן
 די יונגע הערצלעך... מיר לויפן,
 מיר פליען, פול מיט זארג און פרייד,
 חמשה-עשר-כיבוד קויפן.

ש. פרוג

 חמשה עשר, פירות, ימים, יום טוב, כיבוד.

(24.)

חמשה עשר בשבט

חמשה עשר, ראש השנה ביי די בוימער אין ארץ ישראל, אין דער וואונדערשיינער ארץ ישראל. הויך-הויך איז איר הימל און לויטער און לאכערדיק ווארעם קוקט ער אויף די מענטשן אראפ. אין ערגעץ זיינען ניטא אוערלכע קלארע נעכט ווי אין ארץ ישראל; אין ערגעץ כשופיט ניט אזוי די נאכט - לופט ווי איבער די בערג פון יהודה; אין ערגעץ זעט מען ניט אזוי בעשיינפערלאך יהושע בן נון'ס פנים אין דער לבנה און אין ערגעץ זיינען די שטערן ניט אזוי גרויס, און אזוי רעדעוודיק ווי דארטן.

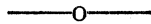
היינט די טעג! ווי העל און שטיל און זיס שיינט די די גינגאלדענע זון פון לויטערן הימל אראפ. און ווי לויטער און צארט און דורכזיכטיק איז די לופט, וואס הויערט איבער די בערג און טאלן, איבער די פליינען און אפגרונטן, איבער די אוערעס און טייכן, איבער די שומנע הויכע פערזן און נביאיש הארכענדיקע חורבות, איבער די לאג-קעס און פעלדער, איבער די איינזאם דרעמעלדיקע בוימ-לאך אויפ'ן מיטן וועג. אלץ ווי אויף דער האנט, אלץ דיטלאך איבערצוציילן און אנצורירן אזוי ווי אין הלום. און געביינטשט איז דאס לאנד, ווארום קיינמאל איז אין איר קיין ווינטער ניטא, קיין פרעסט און קיין שנייען. און ווען אומעטום איז ווינטער זיינען דא נאר ימות הגשמים, רעגן-טעג.

און פרי הויבט זיך דא דער פרילינג אן, און פרי לאזט זיך הערן דעם פרילינג'ס קול מבשר אין דעם ראש השנה לאירנות, אינ'ם פופצענטן טאג אין חודש שבט.

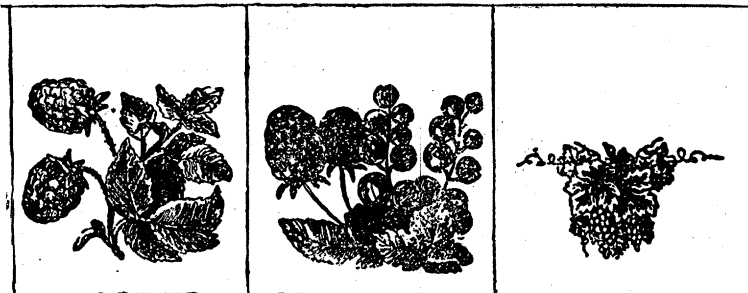
און דאָס איז דאָס בוימערשע ניי-יאָר געווען. דער ראש השנה לאילנות, וואָס איז אזוי טייער געווען אונזערע אבות, וואָס האָבן נאָך ווי דורכן חלום געדריינקט די יאָרן ווען ביידע, סיי די מענטשן און סיי די בוימער האָבן פון איין זאָפט געטרונקען, אונטער די זעלבע שטראַלן זיך געוואַרעמט.

ווייט זיינען מיר פון ארץ ישראל און לאַנג פון יענע צייטן. אָבער מיר טראַגן זיי ביידע טיף אין געדעכעניש. און ווען אין קאַלטן צפון שטייען די בוימער ערשט אין בליהונג, פייערן מיר שוין דעם חג הבכורים, שבועות. און ווען אַרום אונדז שטורעמען ווינטן און דרייען זאָוע-רוכעס, בעטן מיר אויף רעגן. און ווען דער בייזער שטו-רעם-ווינט פייפט און קייכט אונטער אונזער פענצטער און דער פראַסט קנאַקט, און דער שניי-שטורעם שמייסט, מאַכן מיר ברכה אויף ארץ ישראל דיקע פירות און פייערן דאָס ניי-יאָר, דעם פּרילינג פון בוימער אין ארץ ישראל.

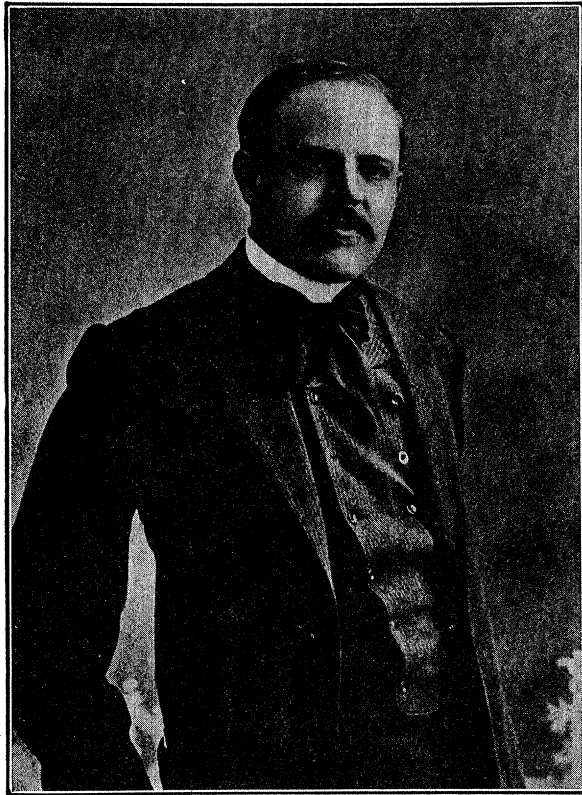
י. ע. (פון אידישן סוואַל)

חמשה עשר, ראש השנה לאילנות, ארץ ישראל, כשופ, יהודת, יהושוע בן-נון, לבנת, חלום, ימות גגשמים, קול מבשר, אבות, צפון, חג הבכורים, שבועות, ברכה, פירות.

פרוכט

ח. נ. ביאליק

(25.)

מיין גארטן

ווילט איר אפשר זיין א בעלן
 אַנקוקן מיין שיינעם גארטן —
 זייט-זשע מוחל, קומט ארויס,
 קוקט אים אן — אַט שטייט ער דארטן.

אן עין הרע גרויס און רייך —
 כזאג אייך, איינער אינם שמעטל.
 זעט נאָר, ווי עס קוועלט אין אים
 יעדער בוים און יעדעס בלעטל.

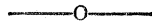
אויסגעצוואַגן פון דעם טוי,
 פון די שטראַלן אויסגעבארן,
 שטייען בויער אלערליי
 מיט די פירות אַנגעלאָרן.

שווערע עפל, רויטע עפל
 בייגן צו דער ערד די צווייגן,
 און די באַרן זעט נאָר באַרן —
 הענגען שטיל זיך דאָרט און שווייגן.

שוואַרצע וויינשט בלינדלעך עפעס
 ממזריש, גנביש, ווי מיט אויגן;
 נו, און פלוימען — אַט די פלוימען —
 מיט אַ בלויען הויך באַצויגן.

יא, אַ דאנק זיין ליבן נאָמען,
 כּהאַב אַ רייכן, שיינעם גאָרטן!
 אן עין-הרע אַנגעפאַקט
 פירות פרוכט מכל הסאָרטן.

ח. נ. ביאליק

אפשר, בעלן, מוחל, עין הרע, גנבה, פירות.

(26.)

שבת שירה

דער שבת, ווען מען לייענט אין די שולן די סדרה
בשלה, וואו עס ווערט דערציילט ווי אזוי די אידן זיינען
אריבער דעם ים-סוף בשלום הייסט — שבת שירה.

דער שבת הייסט „שבת שירה“, ווייל בעת די אידן
זיינען אריבער דעם ים-סוף בשלום האבן זיי געזונגען א
לויב-געזאנג צו גאט. זיי האבן געזונגען דעם בארימטן
ליד „אז ישיר“ וואס געפינט זיך מאקע אין דער סדרה
בשלה.

עס זיינען פאראן נאך פיר שבתים מיט באזונדערע
נעמען. זיי זיינען:

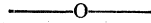
א. „שבת שובה“, דער שבת פון „אומקערן“ זיך צו
גאט, ווען מען לייענט די ווערטער פון נביא הושע
— שובה ישראל.

ב. „שבת הגדול“, דער גרויסער שבת בעפאר דער
אידישער באפרייאונג.

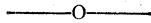
ג. „שבת חזון“, דער שבת ווען מען לייענט די נבואה
פון נביא ישעיהו — חזון ישעיהו.

ד. „שבת נחמו“, דער שבת פון טרייסט, ווען מען
לייענט די טרייסט ווערטער פון נביא ישעיהו
נחמו, נחמו עמי.

„שבת שובה“ איז דער שבת בעפאָר יום כפור.
 „שבת הגדול“ איז דער שבת בעפאָר פסח.
 „שבת חזון“ איז דער שבת בעפאָר תשעה באב.
 „שבת נחמו“ איז דער שבת נאָך תשעה באב, און
 „שבת שירה“ איז דער שבת ווען מען לייענט די סדרה
 בשלח.

שבת שירה, סדרה, בשלח, בשלום, ים-סוף, אז-
 ישיר, שבת שובה, שבת הגדול, שבת חזון, שבת נחמו,
 נביא, נבואה, חזון, שובה ישראל, נחמו, פסח, יום-
 כפור, תשעה באב, בעת, ישעיהו, הושע.

פראגן:

וועלכער שבת איז שבת-שירה? וועלכן ליד האָבן די אידן
 געזונגען בעת זיי זיינען אַריבער דעם ים-סוף בשלום? אין וועלכער
 סדרה געפינט זיך אז-ישיר? פאַר וואָס הייסט דער שבת בשלח
 שבת-שירה? וויפיל שבתים זיינען דאָ מיט באַזונדערע נעמען?
 ווען איז שבת-שירה? ווען איז שבת חזון? ווען איז שבת-נחמו?
 ווען איז שבת הגדול? ווער איז געווען ישעיהו? ווער איז געווען
 הושע? וואָס מיינט שבת-שירה? וואָס מיינט שבת-שובה? וואָס
 מיינט שבת-הגדול? וואָס מיינט שבת-נחמו?

ליכט - בענטשן

(27.)

שבת

אוןאך האט זיבן טעג. די טעג הייסן: זונטיק, מאנטיק, דינסטיק, מיטוואך, דאנערשטיק, פרייטיק און שבת.

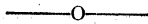
שבת איז דער זיבעטער טאג. שבת איז א הייליקער טאג, ארו-טאג. די תורה זאגט אונדז אן: „געדיינק און היט אפ דעם טאג פון שבת און האלט אים הייליק. זעקס טעג זאלסטו ארבעטן. און דער זיבעטער טאג איז שבת, ארו-טאג. זאלסטו ניט טאן שבת קיין מלאכה, ניט דו, ניט דיין

זון און מאַכטער, ניט דיין דינער און דינסט, ניט דיין אַקס
און אייזל, ניט דער פרעמדגעבוירענער, וואָס וואוינט אין
דיין לאַנד."

אין העברעאיש הייסן די טעג פון וואָך: יום ראשון, יום
שני, יום שלישי, יום רביעי, יום חמישי, יום ששי און יום
שבת.

אַ איד וואָס רוט און היט אָפּ שבת הייסט אַ שומר שבת.
אין אונזער לאַנד, ארץ ישראל, קאָנען אַלע אידן זיין
שומרי-שבת.

פרייטיק ביינאכט, ווען מען קומט פון שול מאַכט מען
קידוש איבער זיין אַדער חלה. שבת ביינאכט אַדער
מוצאי-שבת מאַכט מען חבדלה איבער זיין.

שבת, שומר שבת, יום ראשון, יום שני, יום שלישי,
יום רביעי, יום חמישי, יום ששי, מלאכה, קידוש, מוצאי-
שבת, חבדלה.

פראגן:

וויפיל טעג האָט אַ וואָך? ווי הייסן די טעג? ווי הייסן די טעג
אין העברעאיש? וויפיל וואָכן איז דאָ אין אַ חודש? וויפיל חדשים
האָט אַ יאָר? דער וויפילסטער יאָר איז דער אידישער? וועלכער
טאָג איז אַ רו-טאָג? פאָרוואָס הייסט דער זיבעטער טאָג-שבת?
אין וויפיל טעג האָט גאָט באַשאַפן די וועלט? ווען האָט גאָט גערוט?
וואָס הייסט אַ שומר שבת? אין וועלכער לאַנד איז שבת דער
אפיציעלער רו-טאָג?

(28.)

זיבן גוטע יאָר

דאָס איז אַ געשיכטע, וואָס איז געשען אין טורבין.
 אין טורבין איז געווען אמאל אַ טרעגער, האָט ער גע-
 הייסן טוביה און איז געווען אַ גרויסער אַרעמאָן. איינמאל,
 דאָנערשטיק, שטייט ער אזוי אין מאַרק, מיט די פּאַלעס
 פאַרשאַרצט אונטערן שמריק אויף די לענדן, און קוקט
 אויס, פון וואַנען עס וועט קומען זיין הילף, ער זאָל פאַר-
 דינען עפעס אויף שבת. און דאָ שטייען די געוועלכען אַרום
 און אַרום ליידיק. אין יוצא ואין בא, מען זעט נישט, עס
 זאָל עמיצער קומען סחורה קויפן, עס זאָל זיין וואָס אָפּצו-
 טראָגן. הויבט ער, געבאָך, אויף די אויגן צום הימל מיט
 אַ געבעט, ער זאָל, חלילה, קיין פאַרשטערטן שבת ניט
 האָבן, און זיין ווייב סערל מיט די קינדער זאָלן, חס ושלום,
 נישט הונגערן אום שבת.

ווי ער איז אזוי מתפלל, דערפילט ער, אז עמיץ גיט
 אים אַצי פאַר דער פּאַלע. קוקט ער זיך אום, זעט ער פאַר
 זיך אַ דייטשל, אָנגעטאָן ווי אַ שיסער אין וואַלד, מיט אַ
 פּעדער אויפן קאפּעלושל און אַ גרינעם אויפלאַנג אויפן
 שפּענצער. און דאָס דייטשל זאָגט צו אים אויף ריין דייטש,
 וואָס מיר זעצן איבער אויף אידיש, מיט די ווערטער:

— הער, טוביה, דיר איז באַשערט געוואָרן זיבן גוטע
 יאָר, זיבן יאָר פון מול און הצלחת, און אוצרות געלט.
 ווענדט זיך עס אַבער אָן דיר, ווען דו ווילסט האָבן די גוטע

יאָר. ווילסטו, — וועט דיר אויפשיינען דיין מול נאָך דעם היינטיקן טאָג, און איידער עס וועט אונטערגיין די זון, וואָס שטייט דיר איבערן קאָפּ, וועסטו קאָנען אָפקויפן גאנץ טורבין מיט דער סביבה, אַבער נאָך זיבן יאָר וועסטו צוריק ווערן אַן אַרימאָן, ווי דו ביסט געווען. און ווילסטו, — וועט די גומע, געבענטשטע צייט קומען ערשט צום סוף פון דייע יאָרן, און דו וועסט אַוועקגיין פון דער וועלט דער גרעסטער גביר.

געווען איז עס, ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אליהו הנביא, וואָס האָט זיך, ווי זיין שטייגער איז, אין אַ דייטשל פאַרשטעלט. טוביה אַבער האָט געמיינט, אַז עס איז, להבדיל אַלף אַלפי הברלות, אַ פּראָסטער כּשוף-מאַכער, ענטפערט עד אים:

— מיין ליב דייטשל, לאַז דו מיך געמאָך, וואָרים איך בין, ניט פאַר דיר געדאַכט, אַ גרויסער עני ואביון, איך האָב אויף שבת ניט, און איך האָב דיר ניט מיט וואָס צו באַצאָלן פאַר דייע עצות מיט דיין מרחת.

אַז דאַס דייטשל האָט אים אַבער ניט אָפּגעלאָזט און איבערגע'חורט אים די ווערטער איין מאָל, צוויי מאָל און דריי מאָל, איז עס טוביה'ן שוין אַריין אין קאָפּ, ענטפערט עד אים:

— ווייסטו וואָס, ליב דייטשל, אויב דו מיינסט עס ערנסט מיט מיר און ביסט ניט קיין לועג לרש, און דו פּרעגסט מיך באמת, מוז איך דיר זאָגן, אַז איך בין מיך נוהג, ביי יעדער זאָך, וואָס קומט מיר פאַר, זיך אַן עצה צוהאַלטן מיט מיין ווייב סערל און אַן איר קאַן איך דיר קיין קלאָרע תשובה ניט געבן.

זאגט אים דאס דייטשע, אז עס איז זייער א גוטע זאך, זיך אן עצה צוהאלטן מיט דער פרוי, און ראט אים, ער זאל גיין פרעגן, און ער, דאס דייטשע הייסט עס, וועט דא שטיין און ווארטן אויף א תשובה.

טוביה קוקט זיך נאך אמאל אום אין אלע זייטן, קיין פארדינסט זעט ער ניט, טראכט ער זיך, וואס ער קאן דא אנווערן, ער וועט אהיים גיין פרעגן. לאזט ער אראפ די פאלעס און גייט ארויס אונטער דער שטאט, וואו ער האט געוואוינט, כמעט שוין אויפן פעלד, אין א ליימען שטיבל, איבערשמועסן זיך מיט סערל זיין ווייב.

ווי סערל האט אים דערזען דורך די אפענע טיר (עס איז זומער געווען), איז זי אים ארויסגעלאפן אנטקעגן מיט גרויס שמחה, זי האט געמיינט, אז ער ברענגט איר אן התחלה אויף שבת, זאגט ער איר אבער:

— גיין סערל, זיין ליבער נאמען האט מיר נאך קיין פארדינסט ניט באשערט, דערפאר אבער איז צו מיר גע-קומען א דייטשע...

און ער דערציילט איר אזוי און אזוי, באשר בכך, דאס דייטשע זאגט, אז עס זיינען אים באשערט זיבן גוטע יאר, און עס ווענדט זיך אן אים, ווען די גוטע יאר זאלן קומען, אצינד אדער פאר דער פטירה, פרעגט ער ביי איר אן עצה: ווען?

טראכט סערל ניט לאנג און ענטפערט אים:

— גיי מיין ליבער מאן, און זאג דעם דייטשע, אז דו ווילסט די זיבן גוטע יאר אויף דער רגע!
— פארוואס, סערל? — פרעגט טוביה פארוואונדערט,
— נאך זיבן יאר, וועלן מיר דאך ווערן צוריק ארעמע

לייט, און דעם יודד איז דאך ערגער, ווי א פראסטן ארימאן?
 — פארזארג ניט, מיין ליבער גוטער פריינד, די וועלט.
 דערווייל נעם וואס מען גיט דיר און זאג: ברוך ה' יום יום!
 בפרט, אז מען דארף חדר-געלט פאר די קינדער. מען
 האט זיי מיר אהיים געשיקט, אט זע, ווי זיי שפילן זיך אין
 זאמד.

דאס איז גענוג געווען, טוביה זאל צוריק לויפן צום
 דייטשעל מיט א קלארע תשובה, אז ער וויל די זיבן גוטע
 יאר תוך כדי דבור. זאגט אים דאס דייטשעל:

— רעכן נאך איבער, טוביה, היינט ביסטו א מענטש
 מיט כח און קאנסט פארדינען, אמאל מער, אמאל ווייני-
 קער... וואס וועט אבער זיין שפעטער, אז דו וועסט עלטער
 ווערן און וועסט זיין א יודד, און אזויפיל כח צו דער ארבעט
 וועסט דו אויך ניט האבן.
 ענטפערט טוביה:

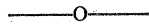
— הער, דייטשעל, מיין ווייב סערל וויל באַלד.
 ערשמנס, זאגט זי, ברוך ה' יום יום און הייסט אויף שפע-
 טער ניט זארגן, און צווייטנס, האט מען אונדז די קינדער
 פון חדר אהיים געשיקט...

— אויב אזוי — זאגט אים דאס דייטשעל, גיי אהיים,
 און איידער דו וועסט קומען אין שטוב אריין, וועסטו זיין
 אן עושר!

וויל ער אים פארט איבערפרעגן וועגן נאך די זיבן
 יאר, איז אים אבער דערווייל דאס דייטשעל פארשוואונדן
 געווארן.

גייט ער, טוביה אהיים. געוואוינט, האבן מיר שוין
 געזאגט, האט טוביה אונטער דער שמאט, כמעט אויפן

פרייען פעלד. קומט ער צו, צו דער שטוב, זעט ער, ווי די
קינדער שפילן זיך הינטער דער שטוב אין זאמד. גייט ער
צו, דערזעט ער, אז זיי שארן ארויס פון א גריבל ניט קיין
זאמד, נאר דיין גאלד, טאקא זעב טהור... פארשטייט זיך,
אז מער האט מען ניט געדארפט, עס האבן זיך שוין אנגע-
הויבן די זיבן יאר, די זיבן מזלדיגע יאר...

די צייט לויפט אבער פיל פון בויגן און זיבן יאר גייען
אריבער געשווינט. קומט נאך די זיבן יאר דאס דייטשל
צו טוביה'ן אים אנצוזאגן אז די זיבן יאר זיינען אריבער און
אז היינט פארנאכט וועט נעלם ווערן דאס גאלד אין דער
ערד, דאס גאלד אין שטוב און אפילו דאס גאלד, וואס
זיי האבן געקאנט באהאלטן ביי לייטן...

טרעפט ער טוביה'ן ווי ער שטייט אין מיטן מארק, ווי
פאר זיבן יאר, מיט די זעלבע פארשארצטע פאלעס
אונטער די לענדן און קוקט אויס אויף א פארדינסט. זאגט
ער אים: הער טוביה, די זיבן יאר זיינען אריבער!

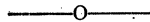
ענטפערט אים טוביה: גיי זאג מיין ווייב סערל, ווייל
דאס עשירות איבער די גאנצע זיבן יאר איז געווען ביי איר
אין דער האנט.

גייען זיי ביידע ארויס אונטער דער שטאט און קומען
צום זעלבן ליימענעם הייזל אויפן פעלד און טרעפן
סערלן פאר דער טיר. און זי איז אויך ארעם געקליידעט
ווי אמאל, נאר איר פנים שמייכלט.

זאגט איר דאס דייטשל מיט די זעלבע ווערטער, אז די
זיבן גוטע יאר זיינען אוועק.

ענטפערט זי אים, אז זיי האבן קיין גוטע יאר נאך נישט אנגעהויבן צו האבן, אז זיי האבן קיינמאל נישט געהאלטן דאס גאלד פאר זייער אייגנס, ווייל, וואס א מענטש פאר-דינט מיט זיינע צען פינגער, דאס איז זיינס, און אזוי עשירות, וואס קומט אן שווייס און אומגעזוכט, איז נאך א פקדון, וואס זיין ליבער נאמען לאזט איבער ביי מענטשן אין די הענט פאר ארימע לייטס וועגן... זי האט נאך פון גאלד אפ שכר-למוד גענומען, דאס איז גאטס תורה, מעג מען פאר זיין תורה מיט זיין גאלד צאלן, מער נישט! און אויב זיין ליבער נאמען האט פון היינט אן א בעסערן בעל פקדון פאר זיין געלד, מהיכא תיתא, זאל ער צונעמען און איבערגעבן אן אנדערן!

אליהו הנביא האט עס אויסגעהערט און איז געלם גע-ווארן. ער האט עס איבערגעגעבן דעם בית-דין של מעלה, און דער בית-דין של מעלה האט געפסקנט, אז עס איז קיין בעסערער בעל פקדון נישט פאראן, און די זיבן יאר האבן זיך נישט אויסגעלאזט כל-זמן טוביה און זיין ווייב סערל האבן געלעבט.

שבת, יוצא, בא, אין יוצא ואין בא, סחורה, חלילה, חס ושלום, מתפלל, מזל, הצלחה, אוצר — אוצרות, סביבה, גביר, להבדיל, אלה אלפי הברכות, כשופ, עני ואביון, עצה — עצות, מרחק, לועג לרש, אמת, נוהג, תשובה — תשובות, שמחה, התחלה, כאשר בכו, פטירה, יורה, ברוך ה' יום יום, תוך כדי דבור, כת, כמעט, עשירות, פקדון, שכר-למוד, בעל פקדון, מהיכא תיתא, געלם, אליהו הנביא, בית דין של מעלה.

(29.)

שבת-ליכט

שבת-ליכט און שבת לאמפן,
 א, ווי זיס איז אייער שיין!
 וויפיל בריינגט איר טרייסט דעם אידן,
 אין זיין עלענד, אין זיין פיין!
 קומט צו אונדז דער שבת קודש,
 ווי עס ווערן ליכט געבענטשט,
 באַלד אַנטלויפט די מרה-שחודה,
 און מען ווערט אַ נייער מענטש!

ה. היינע

(פון נייע אידישע שול)

 שבת, שבת קודש, מרה-שחודה.

(30.)

שבת בין-השמשות

עס גייט שוין אוועק זיך
 דער הייליקער שבת;
 אין שטיבל ווערט פינצטער,
 אין שטיבל ווערט שטיל.
 עס שעפטשעט די מאמע:
 „אך, גאט פון אברהם!“
 זי שעפטשעט די תפילה
 מיט הארץ און געפיל.

„אך, גאט פון אברהם,
 פון יצחק און יעקב,
 פארנעם דאך מיין תפילה
 אין הימלס געצעלט
 און שיק מיר פרנסה,
 און ריכט אויף מיין מול
 און ליכטיק זאל ווערן
 מיין פינצטערע וועלט ...
 עס דונקעלט דער הימל,
 עס ציען זיך וואלקנס,
 אין שטיבל איז פינצטער
 און אומעטיק שטיל.
 נאך ערגעץ אין ווינקל
 פארשטופט אין א שפארע,
 דארט משירקעט און משירקעט
 פארבארגן א גריל.

י. אדלער

(31.)

געוואָרן בעסער צו זיין אַרבייטער

רב הונא איז געווען א רייכער וויינהענדלער. זיינען
 ביי אים איינמאל זייער געוואָרן פיר הונדערט פעסלאך וויין
 און ער האט זיי ניט געקאָנט פארקויפן.
 האט ער דערפון געהאט זייער פיל עגמת נפש. זיינען

געקומען צו אים זיינע חברים, די תלמידי חכמים, אים
טרייסטן.

האַבן זיי אים געזאָגט:

— אפשר האָסטו געזינדיקט און דערפאַר שטראַפֿט

דיך גאָט?

האַט רב הונא זיי געענטפערט מיט אַ פראַגע:

— זייט איר מיר אין עפעס חושד?

האַבן זיי געענטפערט:

— זאָלן מיר חושד זיין גאָט אָן ער שטראַפֿט אָן אומ-

שולדיקן מענטשן?

האַט רב הונא געזאָגט:

— קומט אַרויס מיט אַפענע דבורים — אויב איר

ווייסט עפעס וועגן מיר — זאָגט!

האַבן זיי געזאָגט:

— מיר האָבן געהערט, אָן דו באַהאַנדלסט זייער

שלעכט דיין אַרבייטער, וואָס אַרבעט ביי דיר אין ווייני-

גאַרטן.

האַט רב הונא געזאָגט:

— יא, אָבער ער איז מיר ניט געטריי. ער איז אַ גנב

האַבן זיי געענטפערט:

— אפשר פאַרקערט, ווייל דו באַהאַנדלסט אים

שלעכט איז ער דיר ניט געטריי.

רב הונא האָט זיך פאַרטראַכט און געזאָגט:

— איר זיינט גערעכט, חברים, פון היינט און ווייטער

וועט שוין מיין אַרבייטער ניט מער זיך באַקלאַגן אויף מיר.

רב הונא, עגמת נפש, דבור — דבורים, גנב —
גנבים, חבר — חברים.

(32.)

יושר פאר אַרבייטער

רבה בר חנה האָט געדונגען אפּפאַר אַרבייטער, אז זיי זאָלן אים איבערטראַגן אַ פּאס וויין פון איין פּלאַץ צום צווייטן. ווי עס ווייזט אויס זיינען די אַרבייטער ניט געווען גענוג פּאַרזוכטיק. איז די פּאס אַרונטערגעפּאַלן און זיך צעבראַכן און דער גאַנצער וויין האָט זיך אויסגעגאַסן. האָט רבה אַרונטערגעריסן פון זיי די מאַנטלען. זיינען זיי געקומען צו רבין מיט אַקלאַגע. האָט רב געהייסן רבהין ער זאָל זי צוריק אָבגעבן די מאַנטלען.

די אַרבייטער האָבן זיך ווייטער באַקלאַגט אויף דעם, וואָס רבה באַצאָלט זי ניט פאַרן טאַג אַרבעט.

— מיר קאַנען שוין היינט קיין אַרבעט ניט קריגן, האָבן זיי געזאָגט, מיר האָבן ניט מיט וואָס צוקומען צו אונזערע ווייבער און קינדער.

האָט רב געפּסקנט, אז רבה זאָל זיי באַצאָלן פאַר אַטאַג אַרבייט.

— היתכן? וואו איז יושר? האָט רבה געטענה'ט. אי מיר אזא היזק אַנגעטאן און נאָך זיי באַצאָלן.

רב האָט אויף דעם געענטפּערט:

— פאַרשטייטו מיר, רבה, מיט אַרבייטער דאַרף מען זיך באַגייין לפנים משורת הדין. דו מענסט זיך טאַקע זיין גאַנץ גערעכט, אָבער זיי זיינען הונגעריק.

פּסק, היתכן, יושר, טענה — טענות, היזק, לפנים משורת הדין.

(33.)

שבת-שירה-פייגעלאך

קנעכט זיינען געווען אונזערע עלטערן ביי פרעה'ן אין מצרים. פון פרימארגן ביז שפעט אין דער נאכט האבן זיי שווער געארבעט. אויך ביינאכט האבן זיי קיין רו ניט גע- האט. נאך איידער דער מאָרגנשטערן איז אויפגעגאנגן, איז שוין דער אויפזעהער מיט דער דום געקומען: „שטייט אויף, קנעכט, צו דער ארבעט!“

דאס פאלק פארלאזט די געצעלטן, גייט אוועק אין פעלד אריין צו דער ארבעט. די מוטערס שטייען אויף, גרייטן צו שפייז פאר זייערע מאנען, איבערלאזענדיק די קינדער אריין אין די געצעלטן. די עלענדע קינדער זאמלען זיך צונויף אויפ'ן פעלד און שפילן זיך. זיי זעען, ווי גאנצע מהנות פייגל פליען ארום מיט א הילכיקן געזאנג אונטער'ן בלויען הימל. אפטמאל לאזן זיך די פייגל אראפ אויף דער ערד, און די קינדער ווארפן זיי צו שטיקלאך ברויט. די פייגעלאך דערציילן זיי וועגן דעם שיינעם לאנד, וואס געפינט זיך אויף יענער זייט בארג; פון די טייכן, וואס פליסן דארט; פון די בלומען, וואס בליהען אזוי שיין, און זיי זינגן פריילאכע לידער פון פרייהייט.

שטיל הערן זיך די קינדער צו און פרעגן: זאגט אונדז, ליבע פייגעלאך, זייט איר פריי, אדער איר לעבט אין קנעכטשאפט? און די פייגעלאך ענטפערן מיט פרייד: פריי זיינען מיר, ליבע קינדער! וואוהין מיר ווילן, פליען

מיר. ניטא קיין בעסערע זאך פון פרייהייט! ליבט קינדער
די פרייהייט, און אז איר וועט גרעסער ווערן, זאלט איר
זען באפרייען זיך פון אייער קנעכשאפט. אזוי האבן די
פייגל געזונגען.

אמאל אין אשיינעם פריילינג-פרימארגן זיינען די
פייגעלאך געקומען צופליען צו זייערע גוטע פריינט און
האבן דערזען, ווי די אידן שטייען אָנגעטאָן, גרייט אין וועג
אריין. זיי שטייען מיט די שטעקענס אין די הענט און
איילן זיך צו פארלאזן דאָס לאַנד, וואו זיי זיינען קנעכט
געווען; און די געזיכטער זייערע זיינען געווענדט צו דעם
שיינעם לאַנד, וואָס אויף יענער זייט באַרג.

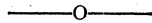
די קינדער האבן דערזען די פייגל און אויסגערופן מיט
גרויס פרייד:

— פריי זיינען מיר, ליבע פייגעלאך! מיר פארלאזן
דאָס לאַנד פון קנעכשאפט!

און די פייגל האבן געענטפערט מיט פריילאכן גע-
זאַנג, ווי זיי וואָלטן געגריסט די קינדער אויף דעם וועג פון
פרייהייט און גליק.

און אַ מנהג איז דערפאַר ביי אידן פאַרבליבן: אלע
שבת-שירה וואָרפט מען פאַר די הונגעריקע פייגעלאך
שטיקלאך ברויט און קערנער.

פון מדרש
(נייע אידישע שול)

שבת-שירה, פרעה, מצרים, מחנות, מנהג.

(34.)

דאָס פייגעלע

שטייט אַ בוימעלע אין וואַלד
האַט דער בויס אַ צווייגל,
כאַפּ איך דאָרט אַ פייגעלע,
זעץ איך זי אין שטייגל.

— „פייגעלע, דו פייגעלע,
קענסט מיר אפשר זאָגן,
וואָס זשע ליגסטו שטום אזוי,
און בינסט אזוי דערשלאָגן?“

וואַרפט זי זיך דאָס פייגעלע,
וואַרפט זי זיך און פלאַטערט,
אַמפּערט מיט די פליגעלאַך,
ביי זי ווערט פאַרמאַטערט.

— „פייגעלע איך שטעל פאַר דיר
אַ טעפעלע צו קאַפּן,
מיט צוקער-וואַסער זיס, אוי זיס!“
— גיב מיר טוי אַ טראָפּן!...

— „ווילסטו עסן — בריינג איך קערנער דיר,
קערנער אויפֿן מעסטל.“
— גיין, כווייל נאָר איין קערנדל,
איינעם — אין מיין נעסטל ...

— „שיין איז דאָך דיין שטייגעלע,
כוועל אים נאָך באַגילטן.“
גיב בעסער מיר אַ צווייגעלע,
אין וועלדעלע, אין ווילדן.

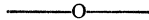
אדר

(35.)

אדר

אדר איז דער זעקסטער אידישער חודש. די ערשטע פינף חדשים זיינען: תשרי, מרחשון, כסלו, טבת און שבט. אדר פארענדיקט דעם ערשטן האלב-יאר, אָדער זמן, ווי עס הייסט אין העברעאיש, און איז דער לעצטער מאנאט פון תקופת החרף, דער ווינטער סעזאן.

אדר, ס'איז ווינטער. זיידע פראסט און פעטער שנייער געוועלטיקן נאך איבער גאט'ס וועלטל, אָבער אין דער לופטן שפירט זיך שוין — פּרילינג. די מעג זיינען שוין גרעסער און די זון שיינט שוין שטארקער און ווארעמער. די אדר ווינטערלאך זיינען נאך קאלטע אָבער לאסט-שענדיקע און זאגן אָן די גוטע בשורה: — פּרילינג קומט!

תשרי, חשון, כסלו, טבת, שבט, אדר, זמן, תקופת-החרף, בשורה.

פּראַגן:

ווי הייסט דער זעקסטער אידישער חודש? ווי הייסן די ערשטע זעקס חדשים? וואס מיינט זמן? וועלכע חדשים שמעלן צוזאמען די תקופת החרף?

(36.)

פורים

דער פערצענטער טאג אין חודש אדר איז פורים. פורים איז א פריילאכער יום-טוב. מיר פרייען זיך, ווייל אין דעם טאג זיינען צעשטערט געווארן המון פלענער צו פאר-ניכטן אלע אידן פון פרס — פערסיען.

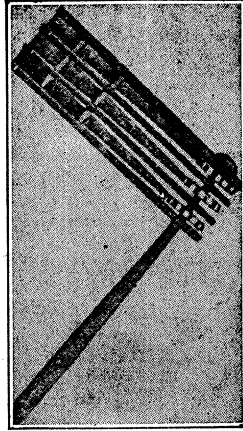
אחשוורוש איז דאן געווען דער קעניג פון פרס און המן זיין העכסטער מיניסטער. און אָט דער שלעכטער המן, המן דער רשע, האָט אַרויסגעקריגן פון קעניג אַ דערלוי-בניש צו פאַרטיליקן אלע אידן פון די הונדערט זיבן און צוואַנציק מדינות.

אַבער דער אידישער קעניגן אסתר און איר קרוב מרדכי'ן איז געלונגען צו ווירקן אויפ'ן קעניג, אַז ער זאָל צוריקציען זיין דערלויבניש און ער זאָל אויפהענגען המ'ען.

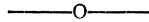
דעריבער איז פורים א פריילאכער יום-טוב. אידן פרייען זיך, מאכן סעודות און שיקן צו פריינד און צו אַרימע שלח-מנות'ן, פורים פרעזענטן.

אַ טאָג בעפאַר פורים, דער דרייצענטער טאָג אין אדר איז אַ פאַסט-טאָג — תענית אסתר. בעפאַר אסתר, די אידישע קעניגין, איז געגאנגען צום קעניג בעטן פאַר די אידן האָט זי געפאַסט און גאָט געבעטן ער זאָל איר העלפן ראטעווען איר פאַלק.

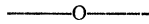
פורים לייענט מען די מגילה — די געשיכטע פון פורים.

א גראנער

פורים, חודש אדר, יום-טוב, המן, פרס, מדינות,
אסתר, מרדכי, קרוב, סעודות, שלח-מנות, תענית-
אסתר.

פראגן:

ווען איז פורים? ווער האט געוואלט פארטיליקן אלע אידען?
ווער איז דאן געווען דער קעניג אין פרס? ווער איז געווען אסתר?
פון וועלכער פאלק האט זי געשמאמט? ווער איז געווען מרדכי?
ווער האט געראטעוועט די אידן פון המן'ס פלענער? וואס מיינט
שלח-מנות? ווען שיקן מיר שלח-מנות? וואס מיינט תענית-אסתר?
פאר וואס פאסטן מיר דעם דרייצענטן טאג אין חודש אדר? וואס
לייענט מען פורים?

(37.)

שושנת יעקב

שושנת יעקב
 צהלה ושמחה
 בראותם יחד
 תכלת מרדכי
 המן האט געוואלט
 די אידן אויפהיינגן,
 המן האט געוואלט
 די אידן אומבריינגן,
 המן האט געוואלט
 די אידן טאן א צרה
 איז ער אליין
 געווארן די כפרה.

(פאלקס-ליד)

(38.)

צו דער מגילה

פארנאכט האט מיר דער טאטע געזאגט: — מן זיך
 אן אויף גיך, מיר וועלן בארד גיין קלאפן המניען, — און
 ער האט מיר געגעבן א נייעם, ווייסן, בלישמשענדיקן,
 בלעכענעם גראנער.

איך האָב זיך דערפרייט, האָב אָנגעהויבן פּרוּאוּון מיין גראַגער און בין מיט איילנדיקע טריט נאַכגעלאָפּן מיין טאַטן אין שול אַרײַן.

די שול איז געווען באַלויכטן און אָנגעפּאַקט פּול מיט אידן. איך מיט נאָך אַסך אינגלאַך האָבן זיך אויסגע- שטעלט אויף די ביינק מיט די גראַגערס אין די הענד. פון מיינע חברים האָב איך זיך דערוואוסט, אז מען וועט באַלד לייענען אַ מגילה, און ווען מען קומט צו המניען, דאַרף מען קלאָפּן, שלאָגן.

איך וועל שטאַרק קלאָפּן! — האָט זיך איינער באַרימט און אַמאָך געטאָן מיט דעם גראַגער אין דער לופטן. אַ, איך וועל נאָך שטאַרקער קלאָפּן! האָט זיך אַ צוויי-טער אָנגערופן און אַ טופּע געטאָן מיט דעם פּוס.

אַלע האָבן דאַסוועלבע געטאָן און די באַנק האָט גע- ציטערט.

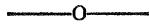
דער שמש האָט געגעבן אַ פּאַטש אין טיש. עס איז געוואָרן שטייל. איינער האָט אָנגעהויבן לייענען. מען לייענט און מען לייענט און עס איז שטייל. די גראַגערס ציטערן שטייל אין אונזערע הענט; מיר שטייען קוים איין; מיר קאַנען זיך ניט איינהאַלטן. יעדע מינוט, יעדע סעקונדע זיינען מיר גרייט אָנצוהויבן קלאָפּן המניען, נאָר עס איז שטייל און מען לייענט ווייטער. איך לאָז ניט אַראָפּ די אויגן פון מיינע חברים און פון זייערע גראַגערס — איך זאָל גלייך מיט זיי אָנהויבן שלאָגן המניען. זיי קוקן אויך איינער אויף דעם אַנדערן און אויף מיר. יעדער וויל זיין דער ערשטער; קיינער וויל ניט זיין דער לעצטער.

פלוצלונג דערהערן מיר אנעשריי „המן! און אונזערע הענט האבן אנגעהויבן צו ארבעטן. עס איז געווארן א שרעקלאכער גערויש פון דעם גראגערן און פון דעם קלאפן מיט די פיס... און באלד ווייטער אנעשריי „המן!“, און מיר כאפן זיך ווידער צו אונזערע גראגערס; דער רעש ווערט נאך גרעסער. נאך א מינוט, טראך — ווייטער „המן!“ אלע מינוט „המן“ און „המן“. מיינע הענט ארבעטן מיט אלע קרעפטן. אפילו אלטע אידן קלאפן המנען מיט די פיס. עס איז א גרויסער טומל; אלע קלאפן, גראגערן, שרייען, לאכן. אלע קולות פארמישן זיך צוזאמען און עס הודיעט און עס ציטערט די לופט.

נאך דער מגילה בין איך געקומען א היים א פריילא-כער, א צופרידענער. נאך אזויפיל גראגערן, קלאפן און ארבעטן בין איך די גאנצע נאכט זיס און געשמאק גע-שלאפן.

אויף מארגן זיינען מיר אלע אויפגעשטאנען יום-טוב--דיק. פיל פריינט האבן אונז געשיקט „שלח-מנות, און ארימעלייט האט מען ביי אונדז געטיילט געלט דעם גאנצן טאג.

מ. ספעקטאר

מגילה, המן, חברים, שמש, רעש, קולות, אפילו, יום טוב, שלח-מנות.

(39.)

ערב פּרילינג

דער ווינטער, דער ווינטער,
 ער וויל נאך רעגירן;
 ער גיט נאך אין אונט
 זיין כוח אונרו שפירן.

באנאכט ווערט ער מעכטיק,
 מיט צאָרן באַפּאַלט ער —
 דעם גאַנג פון די טייכלאך
 אין גאַסן פאַרהאַלט ער.

ער האָט נאָך אַ רעשטל
 פון זיינע אַרמייען.
 וואָס קומען אים העלפן
 מיט ווינטן און שנייען.

ער האָט נאָך אין צפון
 אַ גאַנצע חבדיאַ,
 וואָס ווילן אים שטיצן,
 וואָס בלייבן געטרייע.

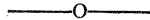
דאָך הויכט שוין דער פּרילינג —
 זיין מאַכט איז נאָך אַרים —
 עס קומען צו הילף אים
 די ווינטלאך פון דרום.

ניסן

(40.)

ניסן

ניסן איז דער זיבעטער אידישער חודש. די זיבן חדשים הייסן: תשרי, מרחשון, כסלו, טבת, שבט, אדר, ניסן. ניסן איז דער ערשטער פּרילינג מאָנאַט און פּאַנגט אָן די תקופת האביב — דעם פּרילינג סעזאָן. ניסן איז זייער אַ פּריליאַכער מאָנאַט. ס'איז דער באַפּרייאַונג'ס חודש. אין מאָנאַט ניסן זיינען אונזערע עלטערן באַפּרייט געוואָרן פֿון מצרים אוואו זיי זיינען פאַר אַ סך, אַ סך יאָרן געווען קנעכט. משה רבנו איז געווען דער אידישער באַפּרייער.

תשרי, חשוון, כסלו, טבת, שבט, אדר, ניסן, תקופת האביב, מצרים, משה רבינו.

פּראָגן:

ווי הייסן די ערשטע זעקס מאָנאַטן? וואָס מיינט תקופת האביב? אין וועלכן חודש זיינען אונזערע עלטערן באַפּרייט געוואָרן פֿון מצרים? ווער איז געווען דער אידישער באַפּרייער?

פריהלינג

(41.)

משה רבנו דער פאסטוך

משה רבנו האָט אין זיינע יונגע יאָרן געאַרבעט ביי זיין שווער יתרוין אלס פאסטוך. איינמאָל, ווען משה האָט געפֿיטערט די שאַף, האָט זיך אַ שעפּסעלע אָפּגעריסן פון דער משערעדע און אָנגעהויבן לויפן. משה האָט זיך באַלד געלאָזט לויפן נאָכין שעפּסעלע. דאָס שעפּסעלע איז געלאָפן און געלאָפן ביז ס'איז געקומען צו אַ טייכל און זיך געשטעלט טרינקן.

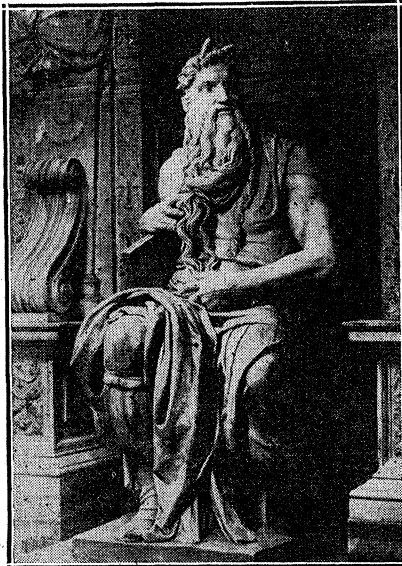
משה האָט געזען, אז דאָס שעפּסעלע איז געווען זייער מיר און שוואַך פון לויפן האָט ער עס אויף זיינע הענט גענומען און צוריקגעבראַכט צו דער משערעדע.

דאן האט נאָט געזאָגט: — משה, משה, איך זע אַז דו
האַסט זייער רחמנות אויף דייענע שעפעלאַך, דו האַסט
זייער אַ גוט האַרץ — דערפאַר וועסטו ווערן דער פּאַסטוֹר
פון מיינע שאַף — דאָס פּאַלק ישראל.

משה רבנו, רחמנות.

פּראַגן:

ווער איז געווען יתרו? וואָס האָט משה געטאָן אין זיינע יונגע
יאָרן? מיט וואָס האָט משה באוויזן זיין רחמנות? ווער איז געווען
דער ערשמער אידישער פּאַסטוֹר? וואָס מיינט משה רבנו?

משה רבנו

(42.)

ערב פסח

— מאמע, איך בין פריי! — קום איך צולויפן א היים
א פאך טעג פאר פסח און זאג איר אן א בשורה, אז מען
האט אונדז צולאזט פונם חדר.

— א גדולה אויף דער באבן! זאלסט דערלעבן אנוואגן
בעסערע בשורות! ענטפערט די מאמע, וואס איז פאר-
טארעדאמט מיט'ן פסח. זי האט אונטערגעבונדן ביידע
דינסטן מיט וויסע פאטשיילעס און געגעבן זיי בערשט-
לאך, בעזעמס מיט פלעדערווישן אין די הענט אריין, און
אליין האט זי זיך אויך אונטערגעבונדן מיט א ווייסער
פאטשיילע, און אלע דריי רייניקן און שמירן, וואשן און
רייבן, שייערן און כשר'ן אויף פסח. איך קאן מיר קיין ארט
נישט געפינען: וואו איך זיצ און וואו איך שטיי און וואו
איך גיי — איז שלעכט.

— אוועק מיט די חמצ'דיקע מלבושים פון דער פסח-
דיקער שאפע! — טוט די מאמע אויף מיר א געשריי.
— פאוואלע, אט טרעטסטו אן אויף א פסח'דיקן זאק!
— אהינצו זאלסטו גאר אפילו נישט קוקן, דארטן שטייט
דער פסח'דיקער בארשטש!

איך דריי זיך ארום פון איין ארט אויפן אנדערן,
פלאנטער זיך אונטער די פיס; איך כאפ א שטורד, א זעי,
א שלידער.

ביי לייטן קינדער זיצן אויף איין אָרט — זאָגט די מאַמע — און אזא בחור'ל פון כמעט דאָס ניינטע יאָר קאָן שוין גאָר עפעס טאָן. איבער'חור'ן נאָך אַ מאָל די פיר קשיות.

— מאַמע — זאָג איך — איך קאָן זיי שוין אויף אויסן-ווייניק!

קוים מיט צרות דערלעבט דעם אויפדערנאָכט, ווען דער טאַטע גייט אַרום מיט אַ ליכטל, מיט אַ הילצערנעם לעפל און מיט אַ פלעדערוויש און איז בודק חמץ. און איך העלף אים זוכן די שטיקלאַך ברויט, וואָס ער אַליין טאַקע האָט זיי צוגעגרייט אויף אַלע פענצטער...

סך הכל איין מעת-לעת — טראַכט איך מיר — נאָך איין נאַכט און איין טאַג און איך וועל מיר אַנטאָן יום-טוב'דיק, ווי אַ פרינץ... היינט דער סדר, די פיר קשיות, אַרבע כוסות, און די פסח'דיקע מאַכלים: לאַטקעס און קניידלאַך און קונעלאַך און ברעמזלאַך. איך דערמאָן מיר אַן די מאַכלים און עס הייבט מיר אַן ציען דאָס האַרץ: איך האָב אַ גאַנצן טאַג כמעט גאַרנישט געגעסן.

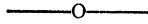
— לייען אָפּ קריאת שמע — זאָגט צו מיר די מאַמע — און גיי לייג זיך שלאָפן. היינט עסט מען ניט קיין וועטשערע; ס'איז ערב פסח.

אין דער פרי וועקט מיר אונזער דינסט-מיידל בייליע:

— שטיי שוין אויף, די מאַמע האָט געהייסן, מען זאָל דיך אויפוועקן, מען באַדאַרף אַרויסטראָגן דעם לעצטן חמץ!

דער טאטע ווארפט אריין דעם הילצערנעם לעפל מיטן פלעדערוויש אין אויוון אריין און פארברענט דעם חמץ... אין שטוב ווערט פסח'דיק... אומעטום איז ריין, אומעטום איז כשר... דער טיש איז גרייט... די ארבע כוסות שמייכלען צו מיר פון דער ווייטנס. אַט, אַט, נאָך אַ שעה, נאָך אַ שעה וועט ווערן פסח.

שלום-עליכם

ערב פסח, בשורה, גדולה, כשר, חמץ, מלבשים, בחור, כמעט, קשיות, צרות, בודק חמץ, סך הכל, מעת-לעת, סדר, ארבע כוסות, מאכלים, קריאת שמע.

דער סדר

(43.)

פסח

א סך, א סך יארן זיינען אונזערע עלטערן געווען שקלאפן אין מצרים. זיי האבן געמוזט ארבעטן שווער און ביטער און האבן קיינמאל קיין רו ניט געהאט.

פרעה, דער קעניג פון מצרים, איז געווען זייער א שלעכטער און האט געהייסן די אידישע קינדער אין די ווענט איינמויערן און אין ניל דערטרינקען.

האבן די אידן שטארק גאט געבעטן און ער האט דחמנות געהאט אויף זיי. האט גאט געשיקט משה'ן ער זאל ארויסנעמען די אידן פון מצרים.

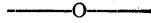
פרעה האט אבער ניט געוואלט באפרייען זיינע אידן-שע שקלאפן און גאט האט געמוזט בריינגען צען מכות — עשר מכות — אויף זיין לאנד

איז פרעה א גרויסער עקשן געווען און האט אפילו דאן ניט געוואלט נאכגעבן. אבער ווען די ערשטע-געבא-רענע פון מצרים האבן אנגעהויבן אויסצושטארבן — ס'איז געווען די צענטע מכה: מכת-בכורות — איז פרעה אליין געלאפן זוכן משה'ן און געבעטן אים ער זאל וואס גיכער ארויסנעמען די אידן פון זיין לאנד.

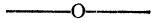
און דעם פופצנטן אין חודש ניסן האט משה ארויס-געפירט אלע אידן פון מצרים ענטשלאסן צו גיין און בא-זעצן זיך אין דאס צוגעזאגטע לאנד, אין דאס לאנד פון די אבות, אין ארץ ישראל.

דעריבער פייערן מיר פונם פופצנטן טאג אין חודש ניסן ביזן צוויי און צוואנציקסטן טאג דעם יום-טוב פון פרייהייט, דעם „זמן חרותנו“ — פסח.

פסח טאָר מען קיין חמץ נישט עסן. די אַכט טעג פסח עסט מען בלויז מצות און אנדערע פסחדיקע מאכלים. די ערשטע צוויי פסח-נעכט זיינען „סדרים נעכט“, מען פראוועט אַ סדר: דער קלענסטער זון פּרעגט די פיר קשיות — מה נשתנה —, דער טאַטע לייענט פון דער הגדה די געשיכטע פון דער אידישער שקלאַפּעריי און באַפרייאַונג, מען עסט און מען טרינקט „אַרבע כּוסות“ און מען פרייט זיך מיטן ליבן יום-טוב פסח.

פסח, סך, מצרים, פרעה, רחמנות, עשר מכות, עקשן, מכת בכורות, אבות, זמן חרותנו, חמץ, מצה, מאכלים, סדר, מה נשתנה, הגדה, ארבע כוסות.

פּראַגן:

וויפיל יאָר זיינען די אידן געווען שקלאַפּן אין מצרים? וואָס האָט דער קעניג פּרעה געהייסן טאָן צו זייערע קינדער? ווער האָט אַרויסגענומען די אידן פון מצרים? וויפיל מכות האָט גאָט געבראַכט אויף דאָס לאַנד מצרים? וואָס איז געווען די צענטע מכה? ווען זיינען די אידן אַרויס פון מצרים? וואָס פאַר אַ יום־טוב פייערן מיר פון דעם פופצנטן ניסן ביזן צוויי און צוואנציקסטן? וואָס מיינט זמן-חרותנו? וואָס עסט מען פסח? וואָס מיינט חמץ? וואָס פראוועט מען אין די ערשטע צוויי פסח-נעכט? וואָס איז די הגדה?

(44.)

ליל שימורים

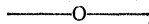
שוין פארוזכט פון אלע כוסות
האט דער נביא אליהו,
שטילע רז-מלאכים פליען
פון די הימלען פון די בלויע.

טראגן זיך פון הויז צו הייזל,
שוועבן אום אויף אלע דעכער,
גנבענען זיך אריין אין פענצטער
קריכן דורך די שליסל-לעכער ...

בענטשן איטלעכעס געלענער,
קושן יעטווידן באזונדער,
שושקען יעדן אין זיין שלומער
זיסע טרוימען, הימל וואונדער ...

הייליק איז דאס קליינע געסל,
ס'טאר קיין ביזן אים ניט פאסירן,
שניי געפליגלטע מלאכים
שטייען וועכטער ביי די טירן ...

יהואש

ליל שמורים, נביא, אליהו, מלאכים.

(45.)

אליהו הנביא

דאָס איז שוין געוועזן
נאָך דעם כּוּס דער דריטן;
דאָס מאַל אליהוין
מוז איך פאַרט דערהיטן.

אויסגעקאַלכט דאָס שטיבל,
און די ליכט זיי ברענען,
ווי ער וועט אַרײַנגיין,
וועל איך אים דערקענען.

כּײַאָב געלערנט „מלכים“,
כּײַזע אים פאַר די אויגן:
ווי ער איז אין הימל
דאן אַרױפגעפּלױגן.

אויף אַ פּײַער-וואַגן,
דורכגעבליצט מיט שטראַלן,
כּײַזע נאָר ווי זיין מאַנטל
איז אויף דרײַערד געפּאַלן.

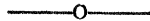
און פון מענטש צו מלאך
איז ער דאָרט אַרײַבער;
אַבער אויף דער ערד אויך
קומט ער אָפּט אַרײַבער.

איבערהויפט צום סדר
ענדערט זיין געשמאלט ער,
ער פארשמעלט זיך דאמאלט,
ווי א איד אן אלטער.

מידארף נאך אין א רגע
קאנען אים דערהיטן;
טאמער קוקסט ניט ריכטיק,
ווערט ער ניט אינמיטן.

איך וועל אבער קוקן,
כיזועל זיך ניט אפסקערן,
כיזועל אים גלייך דערזען,
זיינע טריט דערהערן.

אברהם רייזען

(46.)

דער סדר

דאס קליינע שטיבעלע איז באגאסן מיט יום-טוב-
דיקער ליכטיקייט, איז דורכגעדרונגען מיט א פינקלדיקער,
כשר'ע ריינקייט. אויף אלץ ליגט דער סימן פון באניי-
אונג. אויפ'ן טיש זיינען אויסגעשמעלט אלע שפייזן פונם
סדר: דריי מצה-שמורחים, פארוויקלט אין א האנטוך; די
זרוע — א געבאקט הינער-העלזעל; מרור און כרפס;
חרוסת, ענליך אויף ליים. אין די פלאשן און אין די כוסות
פינקלט דער רויטער צמוקים-וויין.

ארום מיט זיצט אונזער געזינט. דער פאטער, אין א ווייסן קיטל, זיצט אָנגעלענט אויף דער הסב-בעט מיט גרויס גרלות, ווי עס פאסט זיך פאר א מלך. לעבן אים — די מוטער, די מלכה, מיט א ליכטיקן פנים, א קאנטעטע און א גליקלאכע, דורכגעדרונגען מיט א יום-טובדיקער רז. און מיר, קינדער, דער עלטערער ברודער, די שוועסטער און איד, — אלע אין נייע יום-טובדיקע בגדים, זיצן ארום מיט שטיל, געהארכזאם און שטאַטיק. ביים עק מיט — אן אַרימאן, אן אורח אויף פסח, און די אלטינקע קעכין אין שפאָגל-נייעס פארטוך, האַלטענדיק מיט דרך ארץ די הענט אויף די קני, זיצט זי אויסגעגלייכט מיט א מידער און שטאַלצער רואיקייט פון א מענטשן, וואָס האָט דערפילט זיין פליכט.

באלד וועט זיך אָנהויבן דער סדר.

אָנהויבן דאַרף איד, דער אינגסטער אין געזינט. מיר שטייט פאַר פרעגן ביים טאטן די פיר קשיות. די קשיות האָב איד פאַר א לאַנגע צייט געלערנט אין חדר; איד ווייס זיי אויף אויסווייניק, אויף לשון קודש מיט דער איבער-זעצונג אויף אידיש מיט דעם ניגון, ווי געהערדיק. און איד וואַרט מיט א קלאַפנדיקן האַרצן אויף דעם פאַטערס וואונק.

— נו - ו?

איד צעשאַקל זיך שטאַרק און אויפן קול מיט א ניגון הויב איד אָן:
— טאַטע, איד וועל ביי דיר פרעגן די פיר קשיות: מה נשתנה?...

און ניט אַפּשטעלנדיק זיך, קלאַר און גרינג שטעל איד דעם פאַטער איין קשיה נאָך דער אַנדערער. דער פאַטער,

מיט א שטיילן ליבהארציקן שמייכלעלע אויף די ליפן, הערמ
 מיר אויס געדולדיק און אויפמערקזאם, שאקלט צו מיטן
 קאפ און, ווי נאך איד ענדיק די קשיות, הייבט ער גלייך אן
 הויך און זיכער זיין ענטפער:
 עבדים היינו... שקלאפן זיינען מיר געווען.

ש. אג'סקי

סימן, מצה שמורה, זרוע, מרור, כרפס, חרוסת,
 צמוקים, גדלות, מלך, מלכה, בגדים, אורח, דרך ארץ,
 לשון קודש, ניגון, קול, קשיה, קשיות, מה נשתנה,
 עבדים היינו.

(47.)

דער אורח ביים סדר

(א מעשה'לע לכבוד פסח)

דער שענסטער כוס פון אלע איז געווען אליהוים —
 דער טאטע פלעגט דעם כוס אליין צום סדר גרייטן,
 עס איז געווען א כוס געמאלט אין שיינע קווייטן —
 מען האט אים ניט פארביטן, ניט געמאכט קיין טעות.

דער טאטע פלעגט אים אנגיסן הויך צו די ברעגן!
 און פארזיכטיק און מילד אזוי פלעגט ער אים גיסן,
 דעם פיינעם וויין, פון ראזשינקעס פון זיסן,
 פאר אליהוין אלץ, פאר זיינעטוועגן ...

די קינדער פלעגן אין געדאנקען ווייט פארזינקען.
 דער שפיל איז זיי געווען אזוי געפעלן,
 ניט מער — זיי וואלטן זען בלויז איינמאל וועלן,
 ווי אליהו קומט פון כוס א ביסעל טרינקען ...

און איינמאל — האט מיטגעבראכט פון שול דער מאמע
 אן אורח, וואס מען האט געגעבן אים צום סדר,
 ער איז געווען געקלייט אין אנדערשיקע קליידער —
 די בארד א לאנגע — גראע און די אויגן מאמע.

מען האט א כוס געשמעלט פאר אים, ווי ס'פאסט פאר
 לייטן.

ניט ווייט פון אליהו'ס כוס, אין טיש אין מיטן,
 מען האט צו יעדן מאל געדארפט אים היטן
 עד זאל, חלילה, ניט זיין כוס פארבייטן ...

און נאכין סדר איז דער אורח שטיל פארשוואונדן,
 באטראכט האט יעדערער די כוסות און דעם שיסל —
 מען זעט, עס פעלט פון אליהו'ס כוס א ביסל —
 און דעם אורח'ס אבער פול און רויט געצונדן ...

דער מאמע האט געשמייכלט מיט הנאה,
 די מוטער איז פאר'חלומט אומגעגאנגען,
 און מיר, די קינדער, האבן ווי געהערט געזאנגען
 און שוועבן ווי געזען דעם אורח — אליהו!

(48.)

משה פאר'ן סנה...

מיט זיין שמעקן אין דער האנט,
 זיצט ער אויפ'ן פעלדן ביים ראנד,
 און ער היט די סטארע.
 ווייסן אלע דאך אודאי,
 ווייסן קליינע, ווייסן גרויסע,
 אז ס'איז פאסטוך משה.
 זיצט זיך משה, היט די שאף,
 און ער קלערט: ווען וועט נעמען שוין א סוף?
 שיקלאפט א פאלק ביי ליים און ציגל,
 יעדעס קינד — א קנעכט אין וויגל.
 וואקסן קינדער — וואקסן קנעכט...
 און זיי שקלאפן טעג און נעכט,
 און מען גיט זיי גיט קיין רו.
 און אין מזרח, ערגעץ וואו,
 ווארט א לאנד פאר זיי שוין יארן,
 און עס האט דאך גאט געשווארן,
 אז ער וועט אונדז ברענגען דארטן,
 ברענגען אונדז צו בוים און גארטן
 און צו סטארעס פי און שאף —
 טא, ווען וועט נעמען שוין א סוף?

פלוצלונג זעט ער פון דערווייטן,
 וואָס זשע זאָל עס דאָרט באַדייטן?
 ס'ברענט אַ בוימל פאַזע וועג,
 ברענט און וואַרפט אַרום אַ שרעק:
 פֿלאַמען צונגען, פֿלאַמען הענט,
 און ס'בוימל ווערט דאָך ניט פאַרברענט...
 איז דער וואַנדער דאָך אַ גרויסער,
 און אַונדזער משה, דער אַלץ-ווייסער,
 וויל דעם וואַנדער אויך דערגיין.
 לאַזט ער פי און שאַף אַליין,
 נעמט זיך שנעלער, שנעלער גיין
 צו דעם בוימלע, וואָס פֿלאַמט און ברענט —
 מיט זיין שטעקן אין די הענט...

און אז משה איז דאָרט צוגעגאַנגען,
 האָבן זיך צעטראָגן קלאַנגען,
 קלאַנגען פון דער הויך.
 און אַ שטימע געטליך-ווייך
 האָט געזאָגט:

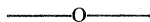
— משה, משה! ס'קומט דער סוף,
 וועסט באַלד פירן דינע שאַף,
 וועסט זיי געבן אויך אַ תורה,
 ניט פאַרצווייפל, האָב קיין מורא.
 כ'האָב געשוואָרן, זאָלסט עס הערן —
 ווי דער סנה, וועט אויך ישראל
 קיינמאָל ניט פאַרניכטעט ווערן.

(49.)

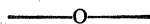
ספירה

פסח הייסט אויך חג האביב, דער פּרילינג יום-טוב. ווען די אידן האָבן געלעבט אין ארץ ישראל זיינען זיי געווען ערד אַרבייטער און האָבן זיך זייער שמאַרק גע-פרייט מיט'ן אַנקומען פון פסח, דעם פּרילינג יום-טוב, און אין דער צווייטער נאַכט פון פסח פלעגן זיי בריינגען אַ מתנה צו גאָט, אַן עומר — אַ מעססל פון די ערשט צייטיקע תבואה און געדאַנקט גאָט פאַר דאָס געביינטשטע לאַנד און פאַר די גוטע פרוכט.

און די תורה האָט אונדז געהייסן ציילן ניין-און-פערציק טעג, זיבן וואָכן, פון דעם טאָג וואָס מען בריינגט דעם עומר צו גאָט און דאָן פייערן דעם יום-טוב שבועות. דערביער ציילן מיר, פון דעם צווייטן טאָג פסח, ניין און פערציק טעג. אַט די טעג הייסן ספירה-טעג, טעג פון ציילן.

ספירה, פסח, חג האביב, יום-טוב, עומר, מתנה, ארץ ישראל, תבואה, תורה, שבועות.

פראגן:

וואָס מיינט ספירה? ווען פאנגט מען אָן ציילן? וויפיל טעג ציילט מען? וואָס מיינט עומר? וואָס מיינט חג האביב? מיט וואָס האָבן זיך אונזערע עלטערן באשעפטיגט אין ארץ ישראל? ווען פייערן מיר דעם יום-טוב שבועות?

איר

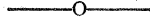
(50.)

איר

דער אכטער אידישער חודש אין איר. איר אין דער צווייטער פריילינג מאנאט. די אכט חדשים הייסן: תשרי, חשוון, כסלו, טבת, שבט, אדר, ניסן, איר. איר אין א ספירה מאנאט: דעם גאנצן חודש ציילט מען ספירה.

די ספירה-מעג זיינען שפעטער געווארן טרויער מעג פאר די אידן, ווייל אין דער צייט זיינען טויזנטער אידן אויסגע'הרג'עט געווארן פון די רוימער אין די צייטן פון קעניג אדרינוס און שפעטער, אין דער זעלבער צייט, זיינען טויזנטער אידן אויסגע'הרג'עט געווארן בעת די „קרייץ-צוגן“ און נאך שפעטער, אויך אין דער זעלבער צייט — אין די ספירה מעג — זיינען טויזענטער אידן אויסגע'הרג'עט געווארן פון די רוסישע היידאמאקעס, כמעלניצ-קעס באנדעס.

דערבער זיינען די ספירה-מעג און באזונדער דער
 חודש איר — מעג פון טרויער. מען מאכט ניט קיין שמחות
 אין די מעג און מען פרייט זיך ניט. ס'איז ספירה-מעג פון
 טרויער.

איר, חודש, ספירה, בעת, שמחה, שמחות.

פראגן:

ווי הייסט דער אכטער אידישער חודש? וועלכער חודש איז דער
 ספירה-חודש? פארוואס זיינען די ספירה-מעג — מעג פון טרויער?
 וואס מיינט שמחה? וואס ווייסטו וועגן די קרייץ-צוגן? וואס ווייסטו
 וועגן כמעלניצקי?

בר-כוכבאים העלדן

(51.)

ל"ג בעומר

ל"ג איז דרייסיק און „ג" איז דריי. ל"ג איז דריי-און-דרייסיק. דער דריי-און-דרייסיקסטער טאג אין ספירה איז דער איינציקער פריילאכער טאג פון די ספירה טעג. אלע ספירה-טעג זיינען טעג פון טרויער, ל"ג בעומר אָבער איז אַ טאָג פון פֿרייד.

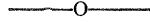
ל"ג בעומר איז אַ קינדער יום-טוב, ווייל די תלמידים פון רבי עקיבא האָבן אויפגעהערט צו שטארבן אין דעם טאָג.

רבי עקיבא איז געווען דער גרעסטער געלערנטער אין זיין דור. ער האָט געלעבט אין די צייטן פון בר-כוכבא'ס אויפשטאנד געגן די רוימער.

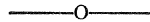
דער גרויסער געלערנטער, רבי עקיבא, האָט גע-שטיצט בר-כוכבא'ן אין זיין קאמפ געגן די רוימער פֿאַר אַ באַפֿרייטער אידישער ארץ ישראל און האָט געווירקט אויף זיינע פיר-און-צוואַנציק טויזענט תלמידים זיך אַנ-צושליסן אַן בר-כוכבא'ס אַרמיי.

נאָך פסח האָט אַ שטאַרקע מגפה אָנגעפֿאַנגען בושע-ווען צווישן די תלמידים און פילע זיינען אויסגעשטאַרבן. ל"ג בעומר, דעם דריי-און-דרייסיקסטן טאָג אין ספירה האָט די מגפה אויפגעהערט.

דעריבער איז ל"ג בעומר א קינדער יום-טוב, באזונ-
דערס פאר די תלמידים און תלמידות פון די ישיבות,
תלמוד-תורה'ס און אנדערע אידישע שולן.

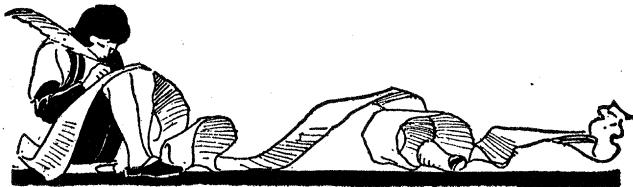

ל"ג בעומר, ספירה, יום-טוב, תלמידים, תלמידות,
רבי עקיבא, בר-כוכבא, ארץ ישראל, מגפה, ישיבה,
ישיבות, תלמוד-תורה.

פראגן:

וויפיל איז „למד“? וויפיל איז „גימל“? ווער איז געווען רבי-
עקיבא? ווער איז געווען בר-כוכבא? וויפיל תלמידים האט רבי-
עקיבא געהאט? ווער האט געפירט דעם אויפשטאנד געגן די
רוימער? וואס האט געהייסן רבי-עקיבא זיינע תלמידים טאגן? ווען
האט די מגפה אנגעפאנגען כושעווען צווישן די תלמידים? ווען האט
די מגפה אויפגעהערט? וואס איז געווען דער צוועק פון בר-כוכבא'ס
אויפשטאנד? פאר וואס איז ל"ג בעומר א קינדער יום-טוב? וואס
מיינט עומר?

(52.)

א ל"ג-בעומר מעשה'לע

א אינגעלע האט ל"ג בעומר אויסגעשאסן א פייל פון בויגן. און דאס אינגעלע האט אנגעזאגט דער פייל זי זאל פליען העכער פון אלע דעכער, זי זאל אבער קיין שום פייגעלע ניט פארטשעפען. זי זאל פליען גלאט אין דער וועלט אריין, און ווען זי וועט זיך איינמאטערן, זאל זי ארונטערפאלן אויף דער ערד און בלייבן ליגן.

איז געפלוין די פייל פון בויגן, און אלע פייגעלאך אויפן וועג האבן זיך פאר איר דערשראקן און זיך אפגע-קערט אן אן זייט, כדי זי זאל זיי ניט טרעפן.
זאגט די פייל צו די פייגעלאך:

— ליבע פייגעלאך, כשרה אייגעלאך, איר דארפט פאר מיר קיין מורא ניט האבן, ווארים מיד האט מען ניט געשיקט צו טויטן אייך. מיד האט אויסגעשאסן א אינגע-לע און ער האט מיר אנגעזאגט איד זאל קיין שום פייגעלע ניט פארטשעפען. ער האט מיר געהייסען פליען גלאט אזוי זיך, ביז די כוחות וועלן מיר אויסגיין, דאן זאל איד ארונטערפאלן אויף דער ערד און בלייבן ליגן.

אבער די פייגעלאך האבן ניט געוואלט טרויען דער
 פייל פון בויגן, ווייל ווען זיי זיינען נאך קלייניקע געווען
 האבן זייערע מאמעס זיי אנגעזאגט, זיי זאלן זיך היטן פון
 קוילן און פון פיילן, ווייל טאמער טרעפט א קויל אדער
 א פייל פון בויגן איז מען פארביי.

זעט די פייל, אז די פייגעלאך האבן פאר איר פארט
 מורא, און זיי היטן זיך פאר איר ווי פאר פייער, רופט זי
 זיך אן צו זיי:

— איך וועל איך ניט טרעפן, ווייל דאס אינגעלע, וואס
 האט מיך אויסגעשאסן, האט זיך אין איך ניט געצילט.

פרעגט איין פייגעלע ביי דער פייל:

— טאָ צו וואָס-זשע האָט ער דאָס געטאָן? גלאַט אין
 דער וועלט אַריין געשאָסן?

— יאָ, — האָט געענטפערט די פייל, — אלע קינדער
 שיסן היינט אזוי. איך בין ניט די איינציקע. איר זעט, ווי
 עס פליען פיילן פון אלע זייטן? אלע קינדער שיסן. היינט
 איז ביי זיי אזא יום טוב. ל"ג-בעומר רופן זיי דאָס. זיי
 גייען אלע אין וואַלד און אין פעלד אַריין, מיט פּיילנבוֹגנס,
 און זיי שיסן. אָבער זיי דערשיסן קיינעם ניט. זיי שיסן
 גלאַט אין דער וועלט אַריין. זיי צילן זיך ניט אין די פייגע-
 לאַך, אין קיינעם ניט. זיי זיינען גוטע קינדער. זיי זיינען
 וואוילע קינדער.

— יא, — רופט זיך אן איין פייגעלע, — עם זיינען דא
אויך שלעכטע קינדער. איך האב אמאל געזען ווי א
אינגעלע האט געמוטשעט א פייגעלע.

— ניט מיין אינגעלע, — האט די פייל געענטפערט,
— מיין אינגעלע, דאס אינגעלע, וואס האט מיך אויסגע-
שאסן, טשעפעט ניט קיין פייגעלאך. ער אליין טשעפעט
ניט קיין פייגעלאך, און ער האט מיר אנגעזאגט איך
זאל אויך ניט טשעפען.

— יא, — האט נאך א פייגעלע זיך אריינגעמישט אין
די רייד, — זעסט, האט דאס פייגעלע געזאגט צו דער
פייל, — זעסט, ווי איינער פון דייע אינגעלאך ווארפט אין
דער הויך עפעס אזוי ווי א באמבע? זעסט, ווי ער וויל
אונדז טרעפן? היט זיך, פייגעלאך! — האט דאס פייגעלע
אויסגעשדיען צו די איבעריקע פייגעלאך — היט זיך,
שוועסטער, א אינגעלע ווארפט א באמבע! א באמבע
פליט!

— זיי ניט קיין נאר! — האט געענטפערט די פייל, —
דאס פליט ניט קיין באמבע, נאר א פילקע. זי קען אייך
ניט טרעפן. דאס איז א גומינע פילקע. קינדער שפילן זיך
דאס אין פילקעס. כא-כא-כא! ס'ארא שרעקעדיקע איר
זייט! אויף א פילקע מיינט איר, אז ס'איז א באמבע. פליט
דואיק, ליבע פייגעלאך מיט אייערע כשרע אינגעלאך.
האט מיר א גוטן יום טוב! איך פלי ווייטער. איך האב מער

קיינ צייט ניט צו רעדן מיט איך, וואָרים דאָס לעבן פון אַ פֿייל איז אויף אַ ווייל. אַ פֿייל לעבט ניט אזוי לאַנג ווי אַ פֿייגעלע. באַלד וועלן מיר די כוחות אויסגיין, און איך וועל מוזן פאַלן אויף דער ערד. אזוי האָט מיר מיין אינגעלע געזאָגט. אַ קלוג אינגעלע. אַלצדינג ווייסט ער. גו, איך פֿלי פֿייל פון בויגן, אָן פֿליגל און אָן אויגן. אזוי זינגען אונטן די קינדער.

איז ווייטער געפֿלויגן די פֿייל פון בויגן, און איז טאַקע לאַנג ניט געפֿלויגן. די כוחות זיינען איר אויסגעגאַנגען און זי איז אַרונטערגעפֿאַלן אויף דער ערד. אזוי ווי דאָס אינגעלע האָט איר געהייסן, און איז געבליבן ליגן.

ליגט זיך אזוי און ליגט די פֿייל, און קיינער קוקט זיך אויף איר ניט אום. פֿליט אַרונטער אַ פֿייגעלע אויף דער ערד צו זוכן קערנדלאַך. שטעלט זיך דאָס פֿייגעלע אַוועק אַפרוען אויף דער פֿייל און דערקענט גאָר ניט די פֿייל, וועלכע איז גאָר וואָס געפֿלויגן אין דער לופטן און אלע פֿייגעלאַך האָבן זיך פֿאַר איר געשראַקן. דאָס פֿייגעלע האָט אַפּגערוט אַביסל און איז ווייטער געפֿלויגן, און די פֿייל איז ווידער געבליבן ליגן אויף דער ערד.

ליגט זי אזוי ווייטער, די פֿייל, און קיינער קוקט זיך אויף איר אלץ ניט אום. גייען פֿאַרביי אַ כאַפּטע אינגלאַך מיט פֿיילנבויגנס, און צווישן די אינגלאַך איז אויך דאָס אינגעלע, וואָס האָט פֿריער אויסגעשאָסן די פֿייל, וועלכע

ליגט איצט אויף דער ערד. דאָס אינגעלע האָט דערקענט די פֿייל. האָט ער זיך איינגעבויגן און זי אויפגעהויבן.

— זעט קינדער, — האָט דאָס אינגעלע זיך אָנגערופן צו די איבעריקע אינגלאַך, — אַט איז די פֿייל, וואָס איך האָב פֿריער אויסגעשאָסן.

פרעגט ביי אים איינער פון די אינגלאַך:

— ווי אזוי ווייסטו, אָז דאָס איז יענע פֿייל, וואָס דו האָסט פֿריער אויסגעשאָסן?

— איך האָב געמאַכט אַ סימן אויף איר, — האָט דאָס אינגעלע געענטפערט, — זעסט, אַ שטערנדל. איך וועל נאָך אַמאָל אויסשיסן די פֿייל און זאָל זי ווידער פֿליען. און דאָס אינגעלע האָט אָנגעשטעלט דעם פֿיילנבויגן און אויסגעשאָסן און די פֿייל האָט אַ פֿלי געטאָן און זיך אויפגעהויבן אזוי הויך, אָז מען האָט זי שוין מער נישט גע-קאָנט זען.

איז געפֿלויגן די פֿייל פון בויגן, און די פֿייגעלאַך האָבן שוין פֿאַר איר מער קיין מורא נישט געהאַט, וואָרים זיי האָבן שוין געוואוסט, אָז דאָס איז אַ ל"ג-בעומר-פֿייל, וואָס אַ גוט אינגעלע האָט אויסגעשאָסן, נישט צילענדיק זיך אין קיינעם. און די פֿייל האָט ווידער אָפּגעגעבן די פֿייגעלאַך אַ גרוס פון די ליבע קינדערלאַך און זיי ווידער דערציילט, אָז ביי די קינדער איז היינט אַ יום טוב, ל"ג-

בעומר. האבן די פייגעלאך זיך איינגעבויגן, האבן זיי
דערהערט ווי די קינדער זינגען:

ל"ג- בעומר, ל"ג- בעומר,
זיצן פייגעלאך אויף די בויער;
פליט א פייל פון בויגן,
אן פליגל און אן אויגן.
האט ניט מורא, פייגעלאך,
מיר וועלן אייך ניט שיסן;
ניט מיר, קליינע אינגעלאך,
וועלן בלוט פארגיסן.
האט ניט מורא, פייגעלאך,
מאכט ניט צו די אינגעלאך.

האבן די פייגעלאך גענומען פאטשן מיט די פליגעלאך.
און די פייל פון בויגן איז ווייטער געפלויגן און האט זיך
ארונטערגעלאזן אין טייד. האבן זיך די פישעלאך דער-
שראקן, מיינענדיק, אז דאס איז א ווענטקע צו כאפן זיי.
אבער די פייל האט זיי דערציילט, אז ביי די קינדער איז
ל"ג- בעומר. האבן די פישעלאך גענומען טאנצן אין
וואסער און פאטשן מיט די עקן. און די פייל איז ארויף פון
אויבן אויפן וואסער און איז געשוואומען און געשוואומען,
ביז א אינגעלע איז געקומען און האט זי פון טייד ארויס-
גענומען.

לעאן עלבע

(פון די קליינע קינדערס וועגען)

(53.)

ל"ג בעומר

פריי פון לערנען, פריי פון חדר,
אנגעמאן די יום-טוב קליידער, —
נעמט אייך, קינדער, פיל און בויגן,
גייט אין וואלד, אין פרישן, גרינעם,
וואו דורך צווייגן-נעץ דורך דינעם
קוקן הימל'ס בלויע אויגן.

היינט איז אייער טאג, ל"ג-בעומר,
איילט זשע, קינדער, צו די בוימער,
צו די גראזן, צו די בלומען —
פרייען זיך דארט, טאנצן, שפרינגען,
הויך דארט פריילינג-לידער זינגען, —
סאיז ל"ג-בעומר-לעב געקומען!

א. י. גראדזענסקי

(54.)

בל"ג בעומר

א קינדערשער יום-טוב איז היינט, דער יום-טוב ל"ג-
בעומר. און די חדרים קינדער זיינען ארויס, אנדערע אין
פעלד און אנדערע אין וועלדל, אט דארטן אזואו די פיי-
געלאך זאגן שירה און דער גראז-שפרינגער גייט אטענצל
— און זיי שפרינגען און לויפן דארטן ווי יונגע שעפסעלאך,
ציען זיך אויס אויפן ווייכן גראז, קיבלען זיך פון שפיץ

בערגל ארונטער, קלעטערן אפ בויער, ווארפן פייילן פון זייערע בויגן, שיסן פון ביקסלאך און ארום איז בלויז פרייד און גליק.

און דארטן ביים ברעג טייכל זיצט א רבי און ארום אים פופצן קליינע קינדער. ער דערציילט זיי וועגן דעם יום-טוב און אלע זיצן און הערן זיך צו גוט צו זיינע רייד. בלויז דער קליינער געצל הערט ניט. ער האט זיך פארקוקט אפ דער איי, וואס זיין מוטער האט אים געגעבן און ס'דוכט זיך אים, אז זי איז קלענער פון זיין ברודערס — און ניט קיין גוטער פלאן איז אים געקומען אויפ'ן גע-דאנקען: אויסצובייטן זיין איי אפ זיין ברודערס...

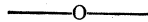
געצל האט געזען, אז די פנימער פון אלע קינדער זיינען געווענדעט צום רבי'ן און קיינער קוקט זיך אפ אים ניט ארום, איז ער שטיל צוגעגאנגען צו זיין ברודערס פעקל און ארויסגענומען פון דארטן די איי און אנשטאט איר אריינגעלייגט זיינע. אבער דאן האט זיך אים אויסגע-דוכט, אז זיין איי איז די גרעסערע און זיין ברודערס — די קליינע. האט ער געשווינט אומגעקערט די גניבה אין פלאץ און גענומען זיינע. האט זיך אים אבער ווידער אויסגעדוכט, אז די איי אין זיין האנט איז די קליינע און די איי אין ברודערס פעקל איז די גרויסע, און ער האט ווידער געביטן איי אפ איי...

און טוענדיק דאס האט זיין הארץ געקלאפט ווי די הארץ ביי א גנב... איז די איי ארויסגעפאלן פון זיין האנט, צעבראכן זיך און זיך אויסגעגאסן אפ זיינע קליידער... דאן איז זיין טאט ענדעקט געווארן פאר אלע חברים, האבן זיי אלע געלאכט — און געצל האט שטארק גע-וויינט.

דער רבי האָט גע'פסק'נט, אז די גאנצע איי באַלאַנגט צו זיין ברודער און געציל איז געבליבן אָן אַן איי... און ווען די צייט איז געקומען, האָבן זיך אַלע קינדער געזעצט עסן זייער אַנבייסן מיט פרייד, זיי האָבן געמאַכט אַ ברכה און געגעסן קיבל און אייער, באַקסן און ראַ-זשינקעס, אָבער געציל האָט קיין ברכה ניט געמאַכט, האָט ניט געגעסן און ניט געטרונקען. זיין ברודער און זיינע חברים האָבן אים אַפילו געטרייסט און האָבן אים גע-וואַלט געבן פון זייערע אייער — אָבער געציל האָט זיך ניט געלאָזט טרייסטן, ווייל ס'האָט אים זייער וויי געטאָן פאַר זיין שלעכטן טאַט און ס'האָט אים פאַרדראַסטן, וואָס אַלע ווייסן דערפון...

נאָך דער סעודה זיינען די קינדער אויפגעשטאַנען און געשטימט, געלאָפן און געשפרונגען, געווארפן פיילן, געקלעטערט אה בוימער, געיאָגט זיך נאָך פייגעלאַך און געשאַסן פון ביקסלאַך — געציל אָבער האָט געפעלט... שטייל האָט ער זיך אַרויסגערוקט פון זיינע פריילאָכע חברים און געגאַנגען טרויעריק אַהיים...

י. שטיינברג

יום-טוב, ל"ג בעומר, רבי, גניבה, חבר — חברים,
פסק, ברכה — ברכות, סעודה — סעודות.

סיון

(55.)

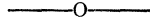
סיון

סיון איז דער ניינטער אידישער חודש און דער דריטער פּרילינג מאָנאַט די ניין מאָנאַטן הייסן: תשרי, מרחשון, כסלו, טבת, שבט, אדר, ניסן, אייר און סיון. דער חודש סיון פאַרענדיקט דעם פּרילינג-סעזאָן, די תקופת האביב. אין חודש סיון זיינען די אידן, נאָכדעם ווי זיי זיינען אַרויס פון מצרים, געקומען אין מדבר סיני און זיך אָפגעשטעלט געגן באַרג סיני און משה איז אַרויפגעגאַנגען אויפ'ן באַרג.

און גאָט האָט געזאָגט צו משה: — גיי אַרונטער און גרייט צו דאָס פּאַלם, זאָלן זיך אלע רייניקן און וואַשן זייערע קליידער, ווייל אויפ'ן דריטן טאָג וועט גאָט אַרונטערנידערן אויפ'ן באַרג און זיי געבן די תורה. די אידן האָבן געטאָן וואָס משה האָט זיי אָנגעזאָגט:

זיי האָבן זיך גערייניקט, געוואַשן זייערע קליידער און זיך צוגעגרייט פאַר דער וויכטיקסטער געשעהעניש, פאַרן

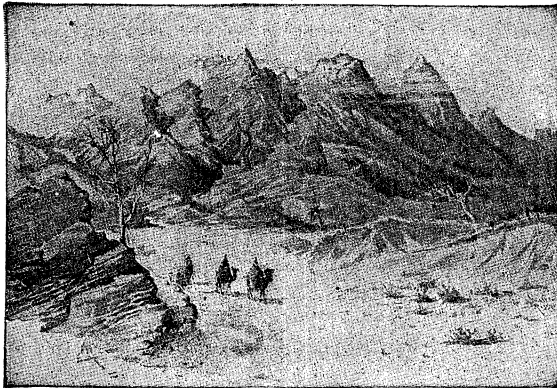
וויכטיקסטן מאמענט פון דער געשיכטע, זיי האבן זיך צו-
געגרייט פאר מתן-תורה — ווען גאט וועט זיי די תורה
געבן.

סיון, חודש, תקופת האביב, תקופת חורף, תקופת
הסתיו, מצרים, מדבר סיני, משה, תורה, מתן תורה.

פראגן:

וועלכער חודש איז דער ניינטער? ווי הייסן די ערשטע ניין
מאנאטן? וואס מיינט תקופת האביב? וואס מיינט תקופת החורף?
וואס מיינט תקופת הסתיו? ווען זיינען די אידן געקומען אין מדבר
סיני? און אזוי האבן זיי זיך אפגעשטעלט? ווער איז ארויף אויפ'ן
בארג? וואס האט גאט געזאגט צו משה'ן? וואס האבן די אידן
געטאן? פאר וועלכער געשעהעניש האבן די אידן זיך געגרייט?
וואס מיינט מתן תורה? וואס איז א תלמוד-תורה? וואס איז א
ישיבה? ווי הייסט די גרעסטע ישיבה אין אמעריקא?

דער בארג סיני

(56.)

תורה איז די בעסטע סחורה

אויף א שיף, וועלכע איז געשוואומען אין ווייטע לענדער, זיינען געזעסן פיל סוחרים, וואָס האָבן געפירט פארשידענע סחורות. זיי האָבן געשמועסט וועגן מסחר, געוויזן איינער דעם צווייטן זייערע סחורות, געקויפט און געביטן זיך מיט זיי.

צווישן די סוחרים איז געזעסן א געלערנטער.

„וואו איז דיין סחורה?“ האָט מען אים געפרעגט.

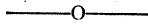
— מיין סחורה וועל איך ווייזן, ווען מיר וועלן קומען אין לאַנד, — האָט געענטפערט דער געלערנטער.
די סוחרים האָבן זיך געוויצלט איבער אזא סחורה, וואָס מען זעט זי ניט און זי פארנעמט קיין אַרט ניט אויפ'ן שיף.

אויפ'ן וועג זיינען אויף זיי אַנגעפאלן ים-רויבער און צוגענומען די גאנצע סחורה. ווען די שיף איז אַנגעקומען אין לאַנד, זיינען אַלע סוחרים אַראָפּ הוילע און גאַקעמע. זיי האָבן אפילו ניט געהאט אויפ'ן ערשטן מאַלצייט. אויפ'ן געלערנטן מענטשן אַבער האָבן געווארט פיל תלמידים זיינע און פארערער. מען האָט אים באַגעגנט מיט גרויס נבון. דעמאָלט האָבן די סוחרים פארשטאַנען, אין וואָס באַשטייט זיין סחורה. זיי זיינען צו אים אַרייַן-

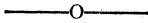
געגאנגן און געזאגט: „גליקלאך ביסטו, געלערנטער, מיט
דיין סחורה. איצט ווייסן מיר, אז זי איז די בעסטע: זי
ווערט ניט גערויבט און גייט ניט פארלארן.“

זיי האבן אים געבעטן, ער זאל זיי באהילפיק זיין אין
זייער אומגליק. דער געלערנטער האט געבעטן די
עלטסטע פון שטאט, מען זאל זיי באהילפיק זיין. די
עלטסטע האבן אויפגעקליבן פאר זיי נרבות און אויסגע-
ריכט זיי אהיים.

(פון די אידישע אנדות לויט „נייע אידישע שול“)

תורה, סחורה, סותר, סוחרים, מסחר, מסחרים, ים,
ימים, תלמיד — תלמידים, כבוד, נרבה — נרבות.

תורה איז די בעסטע סחורה,

תורה איז אורה,

ער קאן תורה כלה על רגל אחת,

תלמוד תורה כנגד כלם,

די תורה דארף מען לערנען ק"א פעמים.

(57.)

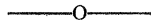
שבועות

דעם זעקסטן און זיבעטן טאג אין חודש סיון פייערן מיר דעם יום-טוב שבועות. שבועות מיינט וואָכן, ווייל פון פסח ביז שבועות ציילן מיר זיבן וואָכן.

שבועות הייסט אויך חג הקציר, דער יום-טוב פון שניט, ווייל דאן האָט מען געשניטן די תבואות פון די אידישע פעלדער און עס איז געווען אַ גליקלאַכע שניט צייט.

שבועות רופט זיך אויך חג הבכורים, דער יום-טוב פון ערשט-צייטיקע פרוכט, ווייל אין יענער צייט פלעגן אונזערע עלטערן בריינגען די ערשט-צייטיקע-פרוכט פון די בויער און פעלדער אין בית המקדש אריין, צום כהן. שבועות איז אויך דער יום מתן תורתנו, דער טאָג ווען די אידן האָבן די תורה באַקומען און געגעבן דער וועלט דעם יסוד פון ציוויליזאציע, מאַראַל און מענטש-ליכקייט.

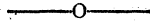
די דריי טעג בעפאַר שבועות הייסן שלשת ימי הגבלה, דריי טעג פון באַגרעניצונג, ווייל משה רבינו האָט דאן באַגרעניצט דאָס פאָלק און האָט זיי אַנגעזאָגט זיי זאָלן זיך ניט דערוועגן און קומען נאָנט צום באַרג סיני.

שבוע — שבועות, סיון, יום-טוב, פסח, חג הקציר, חג הבכורים, בית המקדש, כהן, יום מתן תורתנו, יסוד, שלשת ימי הגבלה, משה רבינו, סיני.

פראגן:

וואָס מיינט שבועות? וואָס מיינט חג הקציר? חג הבכורים?
 יום מתן תורתנו? ווען פייערן מיר דעם יום טוב שבועות? וויפיל
 וואָכן איז פון פסח ביז שבועות? ווי הייסן די דריי מעג בעפאר
 שבועות? וואָס מיינט שלשת ימי הגבלה? פארוואָס רופט מען די
 מעג שלשת ימי הגבלה?

(58.)

שבועות

שבועות!

א צווייענדיקער יום-טוב: זמן מתן תורתנו, דער
 טאָג וואָס משה רבינו האָט אונרו די תורה געגעבן, ווי עס
 דערציילט זיך, און חג הבכורים, דער יום-טוב פון די
 ערשטע פרוכט פון דער ערד, אין ארץ ישראל.

פסח זיינען די אידן פון מצרים ארויס, א פריי פאלק
 געוואָרן, און שבועות האָבן זיי די תורה געקראָגן.

משה רבינו האָט זיי דענסטמאל גענומען לערנען.
 ווי א פריי פאלק דארף לעבן און פירן זיך.

אויפן באַרג סיני איז די תורה געגעבן געוואָרן. עס
 האָט גערונערט און געבליצט, און דער גאנצער באַרג איז
 געווען פארדעקט מיט א געדיכטן רויך, בעת מתן תורה.

דער שופר האָט געשאלט און גערופן דאָס פּאַלק צו
הערן די עשרת הדברות.

און דאָס פּאַלק, אונטען ביים באַרג, זעט די דונערן
און די בליצן און ווי דער שופר שאלט און ווי דער באַרג
דויכערט, און אַ שרעק באַפאלט דאָס גאַנצע פּאַלק. און
עס דונערט אַראָפּ גאָט'ס שטימע, און עס צוטראַגן זיך
ווייט אַרום די צען געבאָט, די —

עשרת הדברות

- (א) איך בין גאָט דיין האַר, וואָס האָט דיך אַרויסגע-
צויגן פון דעם לאַנד מצרים, פון קנעכשאַפט.
- (ב) עס זאָל ביי דיר גיט זיין קיין אנדערע געטער אַ
חוץ מיר.
- (ג) זאָלסט גיט דערמאַנען גאָט'ס נאָמען אומזיסט.
- (ד) געדריינג דעם טאָג פון שבת, ער זאָל ביי דיר
הייליק זיין; זעקס טעג זאָלסטו אַרבייטן און דיין
גאַנצע מלאכה אָפּטאָן, אַבער דער זיבעטער טאָג
איז אַ טאָג פון רו פאַר גאָט דיין האַר, זאָלסט קיין
מלאכה גיט טאָן, גיט דו, גיט דיין זון, גיט דיין
טאָכטער, גיט דיין קנעכט, גיט דיין דינסט, גיט
דיינע פי און גיט דער פרעמדער, וואָס זיצט אין
דיינע טויערן. דען אין זעקס טעג האָט גאָט באַ-
שאַפן הימל און ערד, דעם ים, און אַרצדינג, וואָס
געפינט זיך אויף זיי און אין זיי, און דעם זיבעטן
טאָג האָט ער גערוט.

(ה) זאלסט ערלאך האלטן דיין פאטער און דיין מוטער, כדי דו זאלסט לאנג לעבן אויף דער ערד, וואס גאט דיין האר גיט דיר.

(ו) זאלסט ניט מאַרדן.

(ז) זאלסט ניט זיין אויסגעלאסן.

(ח) זאלסט ניט גנב'ענען.

(ט) זאלסט ניט זאגן קיין פאלש עדות אויף דעם צווייטן.

(י) זאלסט ניט גלוסטן, וואס דער צווייטער פארמאגט.

דאס זיינען די צען געבאָט פון באַרג סיני. משה האָט אָבער מיט די אידן געלערנט נאָך אַ סך אנדערע געזעצן און גוטע מדות, וואָס זיי זאָלן אָפהיטן, כדי די אידישע אומה זאָל אַ קיום האָבן. שפעטער זיינען אויפגעשטאָנען אנדערע לערער וועלכע האָבן ווייטער געלערנט די אידן, ווי צו לעבן אויף דער וועלט. די דאָזיקע געלערנטע און קלוגע מענטשן האָבן אויסגעטייטשט משה'ס תורה און אַרויסגערונגען געזעצן. און אזוי איז שפעטער דער תלמוד געשאַפן געוואָרן.

דאָס איז מכת שבועות אַלס יום-טוב פון מתן תורה. צווייטנס איז שבועות דער חג הבכורים.

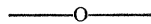
אמאָל, ווען די אידן זיינען געזעסן אויף זייער אייגן לאַנד אין ארץ ישראל, זיינען זיי אַ פאַלק פון ערד אַרביי-טער געווען. שבועות איז געווען איינער פון זייערע דריי

נאטור ימים-טובים (פסח, שבועות און סוכות) ווען די אידן פלעגן עולה רגל זיין קיין ירושלים אין בית המקדש אריין. און שבועות פלעגן זיי מיט זיך אהין בריינגען די ערשט-צייטיקע פרוכט פון זייערע פעלדער און גערטנער. א פריילאכער, זומערדיקער יום-טוב!

אבער ווען די אידן זיינען פארטריבן געווארן פון זייער לאנד האבן זיי שוין מער קיין פעלדער נישט געהאט, דאך איז שבועות, צום אנדענקן פון יענע גליקלאכע טעג, נאך אלץ געבליבן דער יום-טוב פון גרינס. גייט מען ערב שבועות אין וואלד אריין, אדער צו די טייכן, וואו עס וואקסט גרינס, און מען רייסט אן צווייגן, גרינע בלעטער, בלומען און אנדערע פלאנצן לכבוד יום-טוב די הייזער אויסצופוצן. און מען באצירט די פענצטער מיט רויזלאך, מגן-דוד'ס און אלערליי צאצקעס און די פארלאנגע ווערט מיט גרינס אויסגעשאמן.

און אזוי הייליק איז דער יום-טוב פון מתן תורה, דאס ביים אידישן פאלק לעבט א וואונדערבארע לע-גענדע, אז שבועות ביינאכט שפאלט זיך דער הימל, און זאל מען צוהיטן די רגע ווען דער הימל שפאלט זיך, און עפעס בעטן, אזוי וועט עס באלד געשען.

ל. ע. (פון אידישן קוואל)

שבועות, יום-טוב, זמן מתן תורתנו, משה רבינו, חג הבכורים, ארץ ישראל, פסח, סיני, שופר, עשרת הדברות, מצרים, שבת, מלאכה, כדי, גנב, מדה — מדות, אומה, קיום, תלמוד, מכה, עולה רגל.

(59.)

רות

אמאל, אמאל, ווען די אידן זיינען אין זייער אייגן
לאנד געווען און זיינען ערד ארבעטער געווען, איז איינ-
מאל געווארן א הונגער אין לאנד. עס איז א לאנגע צייט
קיין רעגן ניט געגאנגען, האט די ערד קיין פרוכט ניט
ארויסגעגעבן און די מענטשן האבן ניט געהאט וואס צו
עסן.

ניט ווייט פון אידישן לאנד יהודה איז געווען א לאנד,
וואס האט געהייסן מואב. האט א איד, וואס האט געהייסן
אלימלך, פון דער שטאט בית לחם, פארלאזן דאס אידישע
לאנד און איז אוועק אין דעם לאנד מואב. ער האט אויך
מיטגענומען זיין ווייב נעמי און זיינע צוויי זין מחלון און
כליון.

געמיינט האט אלימלך צו בלייבן אין מואב א קורצע
צייט, ביז דער הונגער וועט אריבערגיין. דאן וועט ער
זיך אומקערן אהיים אין זיין לאנד אריין. אבער ער האט
זיך איינגעלעבט אין מואב און דארט געבליבן א לאנגע
צייט. איינמאל איז ער קראנק געווארן און איז געשטארבן.
און נעמי איז געבליבן אריין מיט אירע צוויי זין.

ווען מחלון און כליון זיינען אויסגעוואקסן האבן זיי
זיך גענומען ווייבער פון מואבים טעכטער. איינע האט
געהייסן ערפה און די צווייטע האט געהייסן רות. אז די
זין האבן חתונה געהאט זיינען אלע גליקלאך געווען און
אז דעם אידישן לאנד גאר פארגעסן.

אין א קורצע צייט שפעטער איז דער עלטסטער זון, מחלון, קראנק געווארן און געשטארבן, און דאן איז דער צווייטער זון, כליון, געשטארבן. איז נעמי געבליבן אליין מיט אירע צוויי שניד.

א צייט האבן אלע דריי די געשטארבענע באוויינט, געבענקט און געטרודיערט נאך זיי. יעצט, אין איר גרויסן טרויער און אומעט, האט זיך נעמי אן איר היים, אן דעם אידישען לאַנד, דערמאָנט.

האַט זי געזאָגט צו אירע שניד: א גרויס אומגליק האָט אונדז אלע געטראָפן: מיינע זין און אייערע מענער האָט גאָט פון דער וועלט צוגענומען. טאָ וואָס וועלן מיר דאָ זיצן אליין. קערט איר זיך, מיינע טעכטער, אום צו איי-ערע עלטערן און איר וועל זיך אומקערן אין מיין לאַנד אַריין.

האַבן די שניד ביטער געוויינט אויף זייער גרויס אומ-גליק און אויף דעם, וואָס זיי דאַרפען זיך שידן מיט נעמין. האָבן זיך אלע גוט אויסגעוויינט, גענומען זייערע פעקלאַך און פאַרלאָזן זייער הויז. און ביידע שניד האָבן אַרויסבאַלייט נעמין פון דעם לאַנד מואב.

ווען זיי זיינען צוגעקומען צו דעם וועג, וואָס פירט פון מואב קיין יהודה, האָט נעמי געזאָגט צו אירע שניד: איצט, מיינע טעכטער, לאַמיר זיך געזעגענען און איר וועט גיין אייער וועג און איר מיינעם.

נעמי האָט זיך צוקושט מיט איר עלטערער שניד-ערפת, זי געבענטשט און זי אוועקגעשיקט. ווען זי האָט זיך גענומען געזעגענען מיט רות, האָט זיך רות צעוויינט און פון איר גיט געוואָלט אוועקגיין.

— ניין, — האָט זי געזאָגט, — איך קאָן דיך ניט פאַר-
לאָזן, איך וועל מיט דיר אין דיין לאַנד אַרײַן גיין.

האָט איר נעמי געזאָגט: „וויסטו, אז דאָס אידישע
לאַנד איז אַנדערש פון דיין לאַנד? אז די אידישע שפּראַך
איז אַנדערש פון דיין שפּראַך? און דער אידישער גאָט איז
אַנדערש פון דיין גאָט?“

האָט איר רות געענטפּערט: „דיין פּאָלק איז מיין
פּאָלק; דיין שפּראַך איז מיין שפּראַך; דיין גאָט איז מיין
גאָט; און וואו דו וועסט גיין וועל איך גיין.“

ווען נעמי האָט געהערט די רייד פון רות איז זי איר
געפּאָלן אויפֿן האַלז און זי געקושט. און זיי זיינען ביידע
אוועקגעגאַנגען אין אידישן לאַנד אַרײַן.

זיי זיינען אָנגעקומען קיין בית לחם אין דער צײַט ווען
מען שניידט די תבואה פון די פעלדער. די אַמאָליקע
רייכע נעמי האָט אָבער יעצט קיין אייגן פעלד ניט געהאַט
און זי האָט זיך געפּילט אַרעם און עלנט.

אַן איינפיר איז אין דעם אידישן לאַנד געווען, אז מען
האָט ניט געטאָרט אויפהויבן די זאַנגען, וואָס זיינען
אַרונטערגעפּאָלן ביים שניידן. דאָס איז געבליבן פאַר
די, וואָס האָבן ניט געהאַט קיין אייגענע פעלדער. יענע
אַרימע מענטשן פלעגן אַרויסגיין אין די פעלדער און אויפֿ-
קלייבן אָט די זאַנגען און דאָס איז געווען זייער שניט.

איז רות אַרויסגעגאַנגען צוזאַמען מיט אלע אַרימע
מענטשן קלייבן זאַנגען. האָט זי אָנגעטראָפֿן אויף אַ
פעלד פון אַ רייכן אידן. געהייסן האָט דער איד בועז און
ער איז געווען נעמי'ס אַ קרוב. אלע טאָג, אלע טאָג איז
רות געגאַנגען קלייבן זאַנגען אויף די פעלדער פון בועז.

איינמאל איז בווען געקומען אויף זיין פעלד און ווען
 ער האָט דערזען רותין איז ער איבעראַשט געוואָרן פון
 איר שיינקייט און איידלקייט. ער האָט געשיקט איינעם
 פון זיינע דינער זי רופן און ער האָט זי געפרעגט ווער זי
 איז; און רות האָט אים אַלעס דערציילט.

ווען בווען האָט זיך דערוואוסט, אז זי איז די שנור פון
 זיין קרובה נעמי, האָט ער אָנגעזאָגט די אַרבייטער זיי
 זאָלן זיך גוט באַנעמען מיט איר און בכיון לאָזן אַ סך
 זאָנגען פאַר איר אויפצוקלייבן. ער האָט זיי אויך אָנגע-
 זאָגט זיי זאָלן זי לאָזן עסן מיט זיי צוזאַמען

איז רות זייער צופרידן געווען, און אז דער טאָג איז
 אריבער האָט זי אויסגעדראָשן די זאָנגען און מיט דער
 תבואה זיך אומגעקערט אַהיים צו איר שוויגער נעמי און
 איר דערציילט, וואָס מיט איר האָט געטראָפן.

פון יענעם טאָג אָן איז זי אויף קיין אַנדער פעלד ניש
 געגאַנגען קלייבן זאָנגען. ביז דער שניט האָט זיך
 געענדיקט. נאָכדעם האָט בווען גענומען רותין פאַר אַ ווייב
 און רות איז געבליבן אַ געטרייע אידישע פרוי. און פון
 איר קינד, וואָס זי האָט געבאָרן, איז אַרויסגעקומען דוד
 המלך. און פון שטאַם פון דוד וועט אַרויסקומען משיח,
 וועלכער וועט אויסלייזן דאָס אידישע פּאָלק פון גלות
 און זיי ברענגען צוריק אין זייער לאַנד אַריין.

(60.)

כבוד אם

רבי טרפונים מוטער האט אמאל געשפאצירט שבת אין איר שיינעם גארטן וואס איז געווען ווייט פון איר הויז. האט זיך ביי איר שטארק צוריסן איינער פון אירע סאנדאלן (שיר) און זי האט ניט געוואלט טרעטן אויף דער פייכטער ערד

קיין אנדער שוך האט זי ניט געלאזט בריינגען, ווייל זי האט ניט געוואלט מיזאל פאר איר טראגן אום שבת.

האט רבי טרפון ארונטערגעלייגט זיינע הענט אונטער אירע טריט און אזוי איז זי צוגעקומען צום הויז.

שפעטער איז רבי טרפון קראנק געווארן און זיינע חברים, די תלמידי חכמים, זיינען אים געקומען מבקר חולה זיין.

האט רבי טרפונים מוטער צו זיי געזאגט:

— קינדער, זייט מתפלל פאר מיין קראנקן זון, ווייל קיינער איז ניט אזוי מקים די מצוה פון כבוד אם ווי ער.

און זי האט זי דערציילט די מעשה מיטן צעריסענעם שוך.

די תלמידי-חכמים האבן זיך זייער פארוואונדערט אויף דער מעשה, אבער אייניקע פון זיי האבן באמערקט: — יא, געוויס איז רבי טרפון מקיים די דאזיקע הייליקע

מצות, אבער זיין האנדלונג איז בלויז א קליינער חלק פון דער מצות. די גרויסקייט און הייליקייט פון כבוד אב ואם האט גאר קיין שיעור ניט.

חברים, תלמידי חכמים, מבקר-חולת, מקיים, מצות, כבוד אב ואם, מעשה, חלק, שיעור.

(61.)

די גאנצע תורה

איינמאל איז א גוי געקומען צום באדימטן תנא שמאי און אים געזאגט:

— זיי מיר מגייר — מאך מיר פאר א אידן — אבער איך וויל אז דו זאלסט מיר אויסלערנען די גאנצע אידישע תורה אט ווי איך שטיי דא אויף איין פוס (אין א קורצער וויילע).

שמאי איז געווארן אן אנגעצונדענער פון כעס און האט דעם גוי פון זיך אוועקגעטריבן.

דער גוי איז דאן אוועק צום צווייטן גרויסן תנא הלל און אים דאס זעלבע געזאגט.

הלל האט אים געענטפערט:

— גוט. „טו ניט יענעם דאס וואס דו ווילסט זיך אליין ניט טאן.“ דאס איז אנווער גאנצע תורה! דאס איבריגע איז מער ניט, ווי איין גרויס פירוש אויף איר און אויב דו ווילסט מער וויסן גיי און שטודיר.

הלל, שמאי, גוי, מגייר, כעס, פירוש.

תמוז

(62.)

תמוז

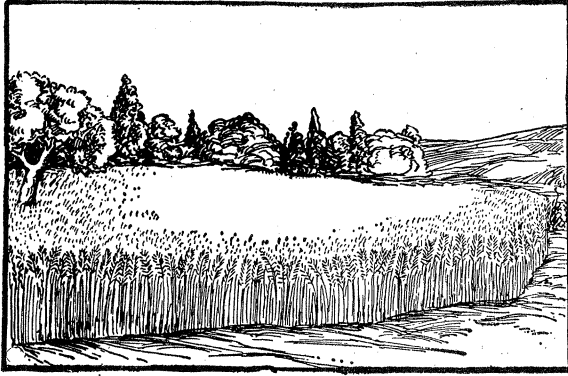
תמוז איז דער צענטער אידישער חודש. די צען מאנאטן הייסן: תשרי, מרחשון, כסלו, טבת, שבט, אדר, ניסן, איר, סיון, תמוז. תמוז איז דער ערשטער זומער מאנאט און פאנגט אן די תקופת הקיץ, דעם זומער סעזאן. די זומער מאנאטן זיינען: תמוז, אב און אלול „זומער. און שייך איז דער זומער אין פרימארגן. די זון שיינט. א לייכט זומער ווינטל פליט דורך און די בויער אין וואלד שאקלען און באגריסן זיך מיט א גוט מארגן. די זאנגען אין פעלד האלזן און קושן זיך און דער נאכטיגאל זינגט זיין מארגן-תפילה און דאנקט גאט, דעם באשאפער פון ליכט“.

—o—

תמוז, תשרי, חשון, כסלו, טבת, שבט, אדר, ניסן, איר, סיון, תקופת-הקיץ, תפילה.

פראגן:

ווי הייסט דער צענטער חודש? ווי הייסן די צען חדשים?
וואס מיינט תקופת-הקיץ? ווי הייסן די זומער חדשים?

זומער

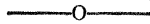
(63.)

זונען-אונטער-גאנג

עס ענדיקט זיך דער שיינער טאג,
 די געגנט ווערט אנטשוויגן,
 דאס אונט-ווינטל, זיפצנדיק,
 די בויער געמט פארזויגן.

עס איילט די זון מיט שנעלע טריט
 אין מערב-תהום צו זינקען,
 באַלד וועט זי אין דעם ים פון בערג
 זיך פייערדיק דערטרינקען.

יהואש

 מערב, תהום, ים.

(64.)

שבעה עשר בתמוז

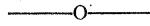
שבעה עשר מיינט זיבעצן. דעם זיבעצנטן טאג אין תמוז איז א תענית — א פאסטאג. מיר פאסטן, ווייל אין אט דעם טאג האבן די באבילאנער, נאך א יאר און א האלב באלאגערן, דורכגעבראכן די וואנט פון דער פעסטונג ארום ירושלים, זיך אריינגעריסן אין שטאט און אנגעפאנגען א שרעקליכע שחיטה.

מיט גרויזאמקייט און מוראדיקער רציחה האבן זיי געטויט מענער, פרויען און קליינע קינדער. אלע אוצרות און טייערע כלים פון בית המקדש האבן זיי, די באבילאנער נער צוגענומען. דעם אידישן קעניג צדקיהו מיט זיינע קינדער האבן זיי געפאנגען און אויפ'ן באפעל פון בבלישן קעניג האט מען געטויט זיינע זין און אים, צדקיהו, האט מען אויסגעשטאכן די אויגן און א געשמיטן אין קייטן אוועקגעפירט קיין בבל.

דעריבער איז שבעה עשר בתמוז א תענית און אירן פאסטן א גאנצן טאג.

די טעג פון שבעה עשר בתמוז ביז נאך תשעה באב — ניין טעג אין חודש אב — רופן מיר די „דריי וואכן“ און אין העברעאיש רופן מיר אט די דריי וואכן פון נאציאנאלן

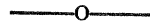
טרויער בין המצרים — צווישן די גרעניצן — די אידישע
שונאים האָבן נאָכגעיאָגט די אידן און געכאַפט זיי צווישן
די גרעניצן, בין המצרים!

שבעה עשר בתמוז, תענית, ירושלים, שחיטה, מורא,
רציחה, אוצר — אוצרות, כלי-כלים, בית-המקדש,
צדקיהו, בבל, תשעה באב, בין המצרים.

פראגן:

וויפיל איז שבעה עשר? פארוואס איז שבעה עשר בתמוז א
תענית? ווער איז געווען צדקיהו? אין וועלכער צייט איז ער געווען
קעניג? ווער האָט פארוויסט דעם ערשטן בית המקדש? וואָס
מיינט שחיטה? אוואו זיינען פארגעקומען מורא'דיקע שחיטות אויף
אידן אין די יאָרן 1917 — 1918?

(65.)

צו דו ווייסט? ...

מיין פריינט, צו דו ווייסט,

וואָס הייסט און באַדייט

א ביטערע צייט? ...

צו פילסטו וואָס הייסט

א פאַלק אין אַ צער,

א פאַלק אין געפאַר? ...

צו פילסטו, מיין פריינט,

ווי טיף איז דער וויי,

ווען ס'הערט זיך פון פיינט
א בראַנפען-געשריי?

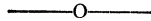
אַט זעסטו, — ער קומט
מיט רציחה און וואוט,
אַט הערסטו, — ער ברומט
און דאַרשט נאָך דיין בלוט.

און האַסט ניט וואוהין
נאָך רעטונג צו גיין,
נאָך סיידן צו אים,
צום שונא אַליין!

צו פילסטו, מיין פריינט,
וואָס איז דאָס אזוינס,
א פאַלקל — א קליינס,
און גרויס איז דער פיינט!...

אַן וואַפן, אָן מוט ...
און האַט ניט קיין שוין,
און הפקר זיין גוטס,
און הפקר זיין בלוט!

א. רייזען

צער, רציחה, שונא, הפקר.

פראגן:

וויפיל אידן זיינען דא אין דער גאַנצער וועלט? וויפיל אידן
זיינען דא אין ארץ ישראל? וויפיל אידן געפינען זיך אין אמעריקא?
אין וועלכן יאָר זיינען די אידן אַרויסגעטריבן געוואָרן פון שפּאַניען?

מִנְחָם-אָב

(66.)

מִנְחָם אָב

דער עלעפטער אידישער חודש איז אָב אָדער מנחם אָב. דער חודש אָב, הגם דער צווייטער זומער מאָנאַט, — ווען אלץ בלייבט און וואַקסט — איז פאַר אונדז, אידן, אזיער טרויעריקע צייט.

אין דעם חודש אָב האָט זיך אָפגעשפילט אונזער גרעסטע נאַציאָנאַלע טראַגעדיע: דער שונא האָט אונזער לאַנד ארץ ישראל צוגערויבט און אונדז אין גלות פאַרטריבן.

שפעטער זיינען נאָך אנדערע אומגליקן געשען אין אָט דעם חודש און מיר רופן אים דעריבער מנחם אָב — דער טרייסט חודש אָב — זאָל שוין נאָט טרייסטן אָט דעם טרויעריקן חודש אָב.

מנחם אָב, חודש, הגם, גם, שונא, ארץ ישראל, גלות.

פּראַגן:

פאַרוואָס רופן מיר דעם חודש אָב — מנחם אָב? וואָס מיינט גלות? וואָס האָט דאָס אידישע פּאָלק פאַרלאָרן אין חודש אָב?

(67.)

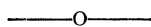
שבת חזון

דער שבת בעפאָר תשעה באב, ווען מען לייענט אין די שולן די ווערטער פון נביא — חזון ישעיהו — הייסט „שבת חזון“.

„שבת חזון“ איז איינער פון די פינף שבתים וואָס האָבן באַזונדערע נעמען.

די שבתים זיינען: א) שבת שובה — דער שבת פון אומקערן. ב) שבת שירה — דער שבת פון געזאָנג. ג) שבת הגדול — דער גרויסער שבת. ד) שבת חזון — דער שבת פון זעהונג. ה) שבת נחמו — דער שבת פון טרייסט.

„שבת שובה“ איז דער שבת בעפאָר יום-כפור; „שבת שירה“ איז דער שבת ווען מען לייענט די סדרה בשלח; „שבת הגדול“ איז דער שבת בעפאָר פסח; „שבת חזון“ איז דער שבת בעפאָר תשעה באב און „שבת נחמו“ איז דער שבת נאָך תשעה באב.

שבת חזון, תשעה באב, שבת-שובה, שבת-שירה, שבת הגדול, שבת חזון, שבת נחמו, יום-כפור, בשלח, פסח, חזון ישעיהו, נביא

פראגן:

וואָס מיינט „נביא“? ווער איז געווען ישעיהו? ווען איז „שבת-חזון“? פארוואָס הייסט דער שבת — „שבת-חזון“? ווען איז שבת-שירה? ווען איז שבת-הגדול? ווען איז שבת-נחמו?

(68.)

חזון ישעיהו

א. די זעהונג פון ישעיהו, דעם זון פון אַמוץ, וועלכע ער האָט געזען איבער יהודה און ירושלים, אין די טעג פון עזיהו, יותם, אחז און יחזקיהו, די קעניגען פון יהודה.

ב. הערט, איר הימלען און לעג צו דאָס אויער, דו ערד, דען גאָט האָט גערעדט: קינדער האָב איך אויפגעצויגן און ערהויבן און זיי האָבן געפעלשט אַן מיר.

ג. דער אָקס ווייס זיין אייגנטימער, און דער אייזל — די קארעטע פון זיין האַר; ישראל אַבער ווייס ניט, מיין פאַלק קוקט זיך ניט ארום.

ד. א, זינדיקע נאַציאָן, פאַלק מיט פאַרברעכן בעלאַסטערט, זאמען פון שלעכט-טוער, פער-דאַרבענע קינדער; פאַרלאָזן האָבן זיי גאָט, געלעסטערט האָבן זיי דעם הייליקן פון ישראל, אַבגערוקט אַהינטער האָבן זיי זיך.

ה. וואָס מער איר ווערט געשלאָגן, אלץ מער ווידער; שפעניגקייט באַגייט איר. יעדער קאַפּ איז קראַנק, יעדעס האַרץ איז צעווייטאַקט.

ו. פון דעם פּוס-זויל ביזן קאַפּ איז ביי אים קיין גאַנץ גליד ניט פאַראַנען; (בלויז) אַ וואַנד און אַ בייז

ישעיהו הנביא

און אן אייטערדיק געשוויר; גיט אויסגעפרעסט זיינען זיי געוואָרן. גיט אַרומגעבונדן און גיט ווייכגעמאַכט מיט אייל.

ז. אייער לאַנד איז וויסט; אייערע שטעט זיינען אין פייער פאַרברענט, אייער ערד — פאַר אייך (אין די אויגן) — פּרעמדע פאַרצערן זי, און וויסט איז זי ווי אן איבערקערענעש פון פיינט.

ח. און ציון איז איבערגעבליבן ווי אַ ביידל אין וויינגאַרטן, ווי אַ געצעלט אין אַ פעלד פון אונטערקעס; ווי אַ באַלאַגערטע שטאַט.

ט. ווען דער האַר פון אַרמייען וואַלט אונדז גיט אַ רעשט איבערגעלאָזן, וואַלטן מיר שיער ווי סדום געווען, גלייך צו עמורה וואַלטן מיר געוואָרן.

י. הערט דאָס וואָרט פון גאָט, איר גרויסע לייט פון סדום; פאַרנעם די לערע פון אונזער האַר, פאַלק פון עמורה.

יא. וואַשט זיך אָפּ, רייניקט זיך, טוט אָפּ אייערע בייזע טאַטן פון מיינע אויגן, הערט אויף שלעכטס צו טאָן.

יב. לערנט זיך גוטס טאָן, זוכט גערעכטיקייט, אונטערשטיצט דעם אונטערדריקטן, גיט זיין רעכט דעם יתום, נעמט זיך אָן די קרוודע פון דער אַלמנה.

יג. ווען איר וועט איינזויליגן און זיך צוהערן זאַלט איר דאָס גוטס פון לאַנד געניסן.

(69.)

תשעה באב

תשעה — מיינט ניין. דער ניינטער טאג אין חודש
אב איז דער גרעסטער נאציאנאלער טרויער טאג ביים
אידישן פאלק.

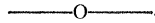
אין אט דעם טאג האבן די באבילאנער פארברענט
דעם ערשטן בית-המקדש, וועלכן שלמה המלך האט
געבויט און אין 656 יאר שפעטער, האבן די רוימער — אין
דעם זעלבן טאג — חרוב געמאכט דעם צווייטן בית-
המקדש און עס האט זיך אָנגעפאנגען אונזער לאנגער,
שווערער, צוויי-טויזנט יעריקער גלות.

שוין באלד צוויי טויזנט יאר ווי מיר וואנדערן אין גלות
פון לאנד צו לאנד. מיר זיינען אומערום געיאַגט און
געטריבן, אַבער אונזער לאַנד, ארץ ישראל, האבן מיר ניט
און קאָנען ניט פארגעסן.

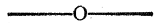
און יעדער תשעה באב פארזאמלען מיר זיך אין די
שולן, זעצן זיך אויף דער ערד, זאָגן קינות — קלאַג לידער
— און באַקלאַגן אונזער גורל און דעם גורל פון אונזער
לאַנד וואָס איז נאָך אַלץ אין ניט אידישע הענט.

תשעה באב לייענען מיר אויך „מגילת איכה“ געשריבן
פון ירמיהו הנביא, וואו ער שילדערט מיט די שטאַרקסטע
פארבן דעם אידישן חורבן.

תשעה באב טרויערן אלע אידן איבער דער
גאנצער וועלט און האפן, אז באלד וועט קומען דער
טאג, ווען ארץ ישראל וועט צוריק ווערן א אידיש לאנד
און עס וועט נעמען א סוף צום שווערן, ביטערן אידישן
גלות.

תשעה באב, חודש, בית-המקדש, שלמה המלך,
הרוב, חורבן, גלות, קינות, גורל, מגילת-איכה, ירמיהו
הנביא, ארץ ישראל, סוף.

פראגן:

אין וועלכן טאג זיינען ביידע בתי-מקדשים פארוויסט געווארן?
ווער האט געבויט דעם ערשטן בית המקדש? ווער האט פארוויסט
דעם ערשטן בית המקדש? ווער האט פארוויסט דעם צווייטן בית
המקדש? ווי לאנג זיינען מיר שוין אין גלות? ווען וועט זיך אונזער
גלות ענדיקן? ווען לייענען מיר מגילת-איכה? ווער האט געשריבן
מגילת-איכה? וואס ווערט געשילדערט אין מגילת-איכה? וואס
מיינט קינות? ווען איז אונזער גרעסטער נאציאנאלער טרויער טאג?
וואס איז די גרעסטע אידישע נאציאנאלע האפנונג? ווי הייסן די
אידן וואס ווילן אז ארץ ישראל זאל ווערן צוריק א אידיש לאנד?
ווער איז געווען דער גרעסטער ציוניסטישער פירער? ווער איז דר.
היים ווייצמאן? ווער איז נחום סאקאלאו?

(70.)

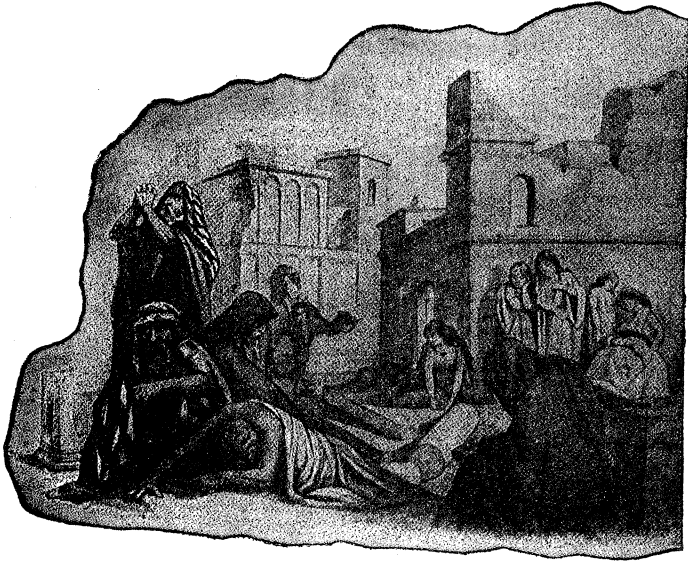
צו משיח'ן

א, גיכער, משיח, א גיכער שוין קום!
 עם רינגלט די גאנצענע וועלט שוין ארום,
 ווי גיפטיקע שלאנגען, דער הונגער און נוים,
 און הפקר און פחד, און אנגסטן און טויט.
 עם וויל שוין ניט אלעמען שפייזן די ערד —
 א, קום שוין, משיח, אויפ'ן ווייסנקן פערד!

א, קום שוין, משיח! עם דריקט אומערום
 די קייטן פון קנעכטשאפט ארום און ארום;
 עם האט שוין קיין ארט דאס אומשולדיקע בלוט,
 וואס שפדיצט און וואס גיסט זיך פון אונטער דער רוט.
 עם ראסטעט פון מענטשליכע בלוט שוין דאס שווערד —
 א, קום שוין, משיח, אויפ'ן ווייסנקן פערד!

א. רייזען

 משיח, הפקר, פחד.

אבלי ציון

(71.)

כותל המערבי

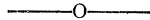
דער כותל המערבי, די איינציקע וואנט וואס איז איבערגעבליבן פון אונזער בית-המקדש, איז דער הייליקסטער ארט, וואס מיר האבן. דער פלאץ איז פאר-הייליקט ביי אלע אידן פון דער גאנצער וועלט.

אין די אלע יארן פון אונזער ביטערן גלות פלעגן אידן פון אלע וועלט-טיילן קומען צו אט דער אלטער, מיט מאך באוואקסענער הייליקער וואנט, די קאלטע שטיינער קושן און זייערע גלות-צרות דארטן אויסוויינען.

אין אלע צייטן פון יאר, בייטאג און ביינאכט, קאן מען דארטן טרעפן אידן, פון אלע עקן וועלט, קניענדיק און גאט בעטן.

די אראבער, וואס שטערן און לאזן אונדז ניט ווידער אויפבויען אונזער לאנד, האבן לעצטנס אויך אנגעפאנגען צו ליארמען אז דער כותל המערבי איז זייערער און אז מיר, אידן, האבן דארטן קיין שום רעכט ניט.

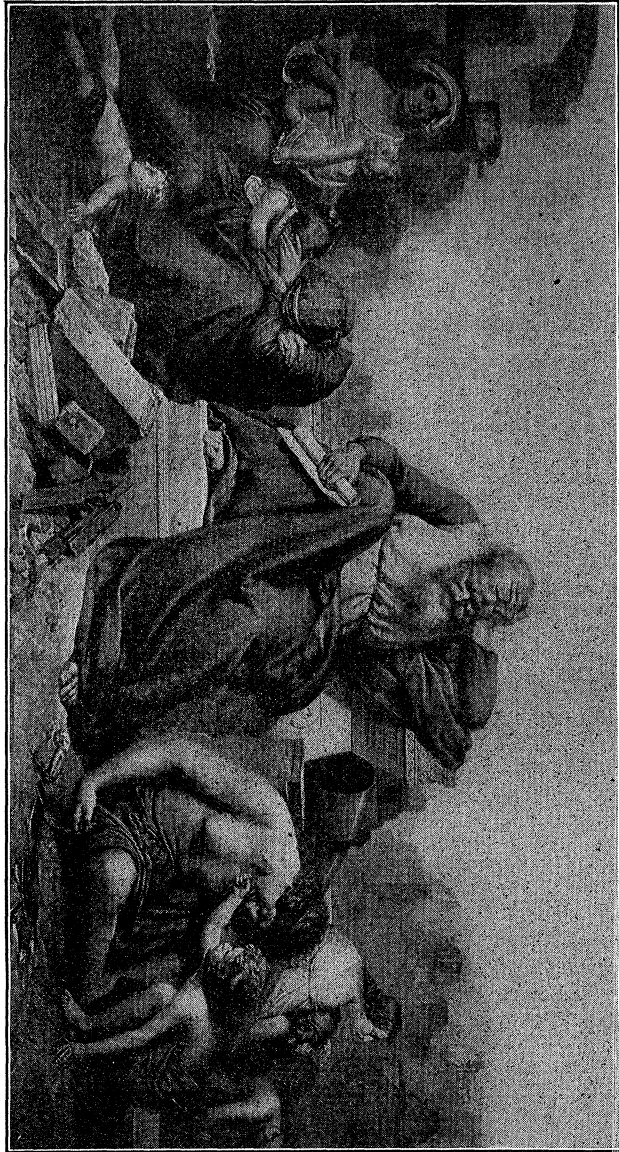
א קאמיסיע, באשטימט פון דער ענגלישער רעגירונג, האט אויסגעפארשט דעם ענין און געפסקענט, אז דער כותל המערבי באלאנגט טאקע צו די אראבער אבער אידן האבן פולע רעכט צו קומען דארטן און מתפלל זיין. אידישע קינדער דארפן אבער וויסן און געדיינקען אז דער כותל המערבי איז די איינציקע וואנט וואס איז אונדז איבערגעבליבן פון אונזער בית-המקדש, אז די וואנט איז שטענדיק אונזערע געווען און דארף אונזערע זיין.

כותל המערבי, בית-המקדש, גלות, גלות-צרות, מתפלל.

פראגן:

וועלכע וואנט איז איבערגעבליבן פון בית-המקדש? פארוואס איז די וואנט הייליק? ווער שטערט די אידן אין דער ווידער-אויפבויוונג פון ארץ ישראל? וואס איז פארגעקומען אין ארץ ישראל אין אויגוסט 1929? ווי רופט מען די יונגע אידן וועלכע פארן אין ארץ ישראל בויען דאס לאנד? ווער איז געווען דער ערשטער העכסטער בעזאמטער אין ארץ ישראל נאך דער באלפור דעקלאראציע? אין וועלכער שטאט האבן מיר א באמת אידישן אוניווערסיטעט?

ירמיהו קראגט איהמן חורבן

(72.)

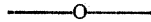
כותל מערבי

אויפן הויכן בארג,
 אין דעם הייליקן לאַנד,
 שטייט אן אלטע וואנט;
 חרוב איז זי אן א שיעור,
 ס'וואקסט און שימלט מאך אויף איר,
 דאך שטייט זי אייזנפעסט.

ביי דער אלטער וואנט
 שטייען אין טליתים,
 אלטע לייט — האלב מתים;
 זיי דאוונען, תהלים זאגן זיי,
 אויף זייערע צרות קלאגן זיי,
 טויזנטיעריקע צרות.

און פונם הימל-הויך
 אויף די וואנט דארט פאלן
 ווארמע, ווייכע שטראלן;
 מיט רחמנות בליקן זיי,
 יעדעס הארץ דערקוויקן זיי,
 מיט א שיין נחמה.

יעקב כהן

כותל מערבי, חרוב, שיעור, טלית, מת-מתים,
 תהלים, צרה — צרות, רחמנות, נחמה.

די רוימער צינרן אן דעם בית המקדש

(73.)

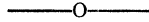
שבת נחמו

דער שבת נאך תשעה באב הייסט שבת-נחמו, דער שבת פון טרייסט. שבת נחמו לייענען מיר אין די שולן די טרייסט ווערטער פון נביא ישעיהו — נחמו, נחמו עמי — טרייסטעט, טרייסטעט מיין פאלק.

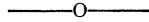
דער נביא ישעיהו טרייסט דאס אידישע פאלק און זאגט פאראויס, אז דער טאג וועט זיכער קומען און ארץ ישראל וועט צוריק א אידיש לאנד ווערן און אירן וועלן

לעבן דארטן גליקלאך און צופרידן, ווי אין די צייטן פון
שלמה המלך.

שבת נחמו איז איינער פון די פינף שבתים מיט
ספעציעלע נעמען. די שבתים זיינען: שבת-שובה,
שבת-שירה, שבת-הגדול, שבת-חזון און שבת-נחמו.

שבת-נחמו, נחמו, נחמו עמי, נביא, ישעיהו, שבת-
שובה, שבת שירה, שבת הגדול, שבת חזון.

פראגן:

ווען איז שבת-נחמו? פארוואס הייסט דער שבת — שבת-נחמו?
ווער איז געווען ישעיהו? וואס מיינט נביא? וואס איז ישעיהו
מבטיח אין זיינע מרייסט נבואות?

ה'אלה

1903.5

(74.)

נחמו, נחמו עמי

- א. טרייסט, טרייסט מיין פאלק, זאגט אייער גאט.
 ב. רעדט צום הארצן פון ירושלים, און רופט צו איר, אז זי האט דערפילט איר צייט, אז אפגעצאלט איז איר פארברעך; אז זי האט געקראגן פון גאט'ס האנד טאפל פאר אלע אירע זינד.
- ג. א קול רופט: ראמט אפ אין מדבר דעם וועג פון גאט, גלייכט אויס אין דער וויסטע א שטעג פאר אונזער גאט.
- ד. יעדוועדער טאל זאל דערהויבן ווערן און יעדווע-דער בארג און הייד זאל דערנידערט ווערן; און דאס קרומע זאל ווערן גלייך, און די בארגקייטן א פלוין.
- ה. און דער כבוד פון גאט וועט אנטפלעקט ווערן, און אלע לייבער אינאיינעם וועלן זען; ווארום דאס מויל פון גאט האט גערעדט.
- ו. א קול זאגט: רות! און ער זאגט: וואס זאל איך רופן? אלע לייבער זיינען גראן, און זייער חן ווי א בלום פון פעלד;

ז. פארטריקנט ווערט דאָס גראַן, פאַרוועלקט
ווערט די בלום, אַז דער אַמעם פון גאַט בלאַזט
דערויף; פאַרוואַר, גראַן איז דאָס פאַלק.

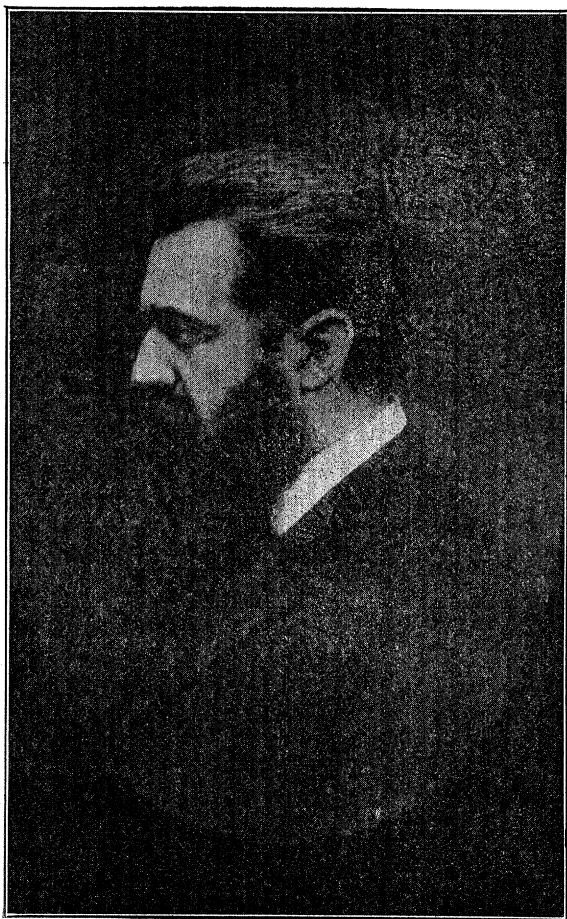
ח. פארטריקנט ווערט דאָס גראַן, פאַרוועלקט ווערט
די בלום, אַבער דאָס וואַרט פון אונזער גאַט וועט
אויף אייביק באַשטיין.

ט. אויף אַ הויכן באַרג גיי דיר אַרויף, אַנזאָגערן פון
ציון; הויב אויף מיט כח דיין קול, אַנזאָגערן פון
ירושלים; הויב אויף, האַב ניט מורא, זאָג צו די
שטעט פון יהודה אַט איז אייער גאַט.

ישעיהו מ' א' — (יהואש)

תל-אביב

ד.ד. הערצל

(75.)

דר. טהעאדאר הערצל

זייט מיר אידן האָבן פאַרלאָרן אונזער לאַנד ארץ
 ישראל האָבן מיר ניט אויפגעהערט צוביינקען נאָך איר
 און צו האָפן אַז מיר וועלן קומען צוריק צו איר.

אונזער ביינקעניש און האָפנונג האָבן מיר אויס-
 געדרוקט אין אונזערע תפלות און ביי פילע געלעגענהייטן
 אין אונזער רעליגיעזן לעבן.

אַבער ניט נאָר האָבן מיר געביינקט און געהאַפּט.
 מיר האָבן אויך, ניט איין מאָל, געפרואווט צו טאָן געוויסע
 מעשים וואָס זאָלן אונדז צוריקבריינגען קיין ארץ ישראל.
 אַ מאָל פלעגט קומען איינער וואָס האָט שוין מער ניט
 געקאַנט איבערטראַגן די אידישע צרות און זיך דער-
 קלערט אלס משיח. אַן אנדערש מאָל פלעגט אַ גרויסער
 אידישער פירער זיך אַליין באַזעצן אין ארץ ישראל און
 דערמיט געווירקט אַז דער ישוב אין ארץ ישראל זאָל
 זיך פאַרגרעסערן.

דער לעצטער פאַרזוך אויפצובויען ארץ ישראל איז
 געמאַכט געוואָרן פון דאָקטאָר טהעאָדאָר הערצל.

ווען ער האָט זיך באַקענט מיט דער אידישער לאַגע
איז זיין גרויסע נשמה געוואָרן פול מיט צער און ביי אים
איז האַרצן איז אויסגעוואַקסן אַ הייליקער באַשלוס:

שאַפן פאַרן אידישן פּאָלק אַ אידיש לאַנד.

דאָס האָט ער אויסגעדרוקט אין זיין בראַשור „די אידישע
מדינה“, וואָס האָט געמאַכט אַ גרויסן רושם אויף דער
וועלט. הערצל האָט זיך אַבער ניט באַנוגנט מיט שרייבן.
ער האָט צוגעצויגן צו זיך גרויסע אידן און זיך גענומען
פאַר דער הייליקער אַרבייט.

אין 1897 האָט ער גערופן אַ קאָנגרעס אין באָל,
שווייצערלאַנד. אויף דעם דאָזיקן קאָנגרעס איז דערקלערט
געוואָרן פאַר דער וועלט אז אידן ווילן האָבן זייער לאַנד.
אויף יענעם קאָנגרעס איז געשאַפן געוואָרן די גרויסע
אידישע פּאָלקס- באַוועגונג ציוניזם און עס איז געגרינדעט
געוואָרן די אַלוועלטליכע ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע.

הערצל איז געשטאַרבן זעהר יונג. אינגאַנצן 44 יאָר
אַלט. אַבער פאַר די 7 — 8 יאָר וואָס ער איז געשטאַנען
אויפן שפיץ פון ציוניזם האָט ער פאַראייביגט זיין נאָמען
אַלס איינער פון די גרעסטע אידישע פירער און גבורים.

פאַר דעם אידישן פּאָלק האָט ער איבערגעלאָזט אַ
הייליקע ירושה: דעם רצון צו אַרבייטן פאַר דער אויפ-
בויאונג פון ארץ ישראל ביז זי וועט אינגאַנצן אויפגעבויט
ווערן און ווערן די היים פון דעם אידישן פּאָלק.

חלוץ

מ. גראד

אלול

(76.)

אלול

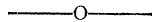
דער צוועלפטער און לעצטער חודש פון אידישן יאר
איז אלול. אלול איז אויך דער לעצטער זומער מאנאט
און פארענדיקט די תקופת-הקיץ, דעם זומער סעזאן.
אלול איז א מאנאט פון תשובה, פון גאט בעטן, פון
ווערן פרימער און בעסער.

אין חודש אלול גרייט מען זיך שוין פאר די ימים-
נוראים, די מוראדיקע טעג, די טעג פון דין ומשפט — ראש
השנה און יום כפור.

דעם גאנצן חודש אלול בלאזט מען שופר אנצוזאגן
דעם עולם, אז דער טאג פון משפט איז נאנט און מען
דארף בעסער ווערן.

די לעצטע וואך פון חודש אלול זאגט מען אלע פרי-
מארגן סליחות.

סליחות מיינט פארגעבונג. מיר בעטן גאט ער זאל
פארגעבן אונזערע זינד פון א גאנץ יאר.

אלול, תקופת-הקיץ, תשובה, ימים-נוראים, דין
ומשפט, סליחות.

פראגן:

ווי הייסט דער צוועלפטער חודש? ווי הייסן די צוועלף
 מאָנאַטן? וויפיל תקופות האָבן מיר אין יאָר? ווי הייסן די תקופות?
 וועלכער חודש איז אַ מאָנאַט פון תשובה? וואָס מיינט תשובה?
 וואָס מיינט ימים-נוראים? דין ומשפט, וואָס מיינט? ווען זאָגט מען
 סליחות? וואָס מיינט סליחות?

(77.)

סוף זומער

עס פעקלט זיך דער זומער שוין
 און זיפצנדיק זיך זעגנט;
 די שוואַלבן פליען מתנות-ווייז
 אַוועק אין דרום-געגנט.

די דארע בלעטער פאלנדיק,
 מיט שוואַכן יאוש רוישן,
 עס קוקן צווייגן נאַקעטע
 פון יערן בוים אַרויס שוין.

די לעצטע בלום וועלסט אויף איר שטאַם,
 עס טריקענען די גראַזן,
 די זונען-שטראַלן פאלן קרום,
 און קילע רופטן בלאַזן.

יהואש

 סוף, מחנה — מחנות, דרום, יאוש.

(78.)

סוף-זומער

סוף זומער, סוף זומער...
 און אַט וועלן באַלד
 שוין אַנהויבן פאַלן
 די בלעטער אין וואַלד.

סוף זומער, סוף זומער...
 אוי ווינד איז און וויי!
 שוין ליגט אויף דער לאַנקע
 געקאסיעט דאָס היי.

סוף זומער, סוף זומער...
 אַט נאָך אַפאַר טעג,
 און סינעמען די פייגלען.
 זיך קלייבן אין וועג.

ה. רויזנבלאַט

(79.)

צו סליחות

עס גייט דער אַלטער שמש פּונם אַלטן בית-מדרש
 אין די פינצטערע נאַכט אַרויס, האַלט די אַנגעצונדענע
 לאַנטערנע געגן פּנים, וועלכע בעלייכט זיין לאַנגע, ווייסע
 באַרד, און ער זוכט דעם וועג צו די אידישע הייזער.

אַן אומעטיגער רוישן פון די בוימער טראַגט זיך פּונם
 וואַלד דורך דער פינצטערנעש. דער שמש שמעלט זיך

אפ לעבן א הויז, קלאפט אן אין די לאַדנס און שרייט אויס מיט א קול, ווי פון יענער וועלט: „שטייט אויף צו סליחות! שטייט אויף צו סליחות!“

גייט פון דעם הויז צו א צווייטן, צו א דריטן, קלאפט און רופט צו גאט מיט זיין אומהיימליך קול אין דער פינצטערער נאכט.

און עס בעווייזן זיך פייערליך אין די פינצטערע פענצטער, און א שלאפען פון באַרוועסע פיס דערהערט זיך פון די הייזער, און א הוסטן. און שפעטער אַוויילע, ווען דעם שמש'ס קול טראַגט זיך אויף א צווייטער גאס, טרעטן אַרויס פון די אידישע הייזער טונקעלע שאַטנס, אי גרעסערע, אי קלענערע, מיט לאַנטערנעס און באַוועגן זיך מיט פאַרשלאַפענע טריט, מיט א הוסטן און זיפצן, צום בית מדרש, וועלכער שטייט איצט אינגאַנצן באַלויכטן מיט אַ מין הייליקן שיין אינמיטן דער אַרומיקער פינצטערנעש.

און אַט הילכט די פינצטערע נאכט מיט איין צונויפ-געגאסענעם געשריי פון אידישע טאַטעס און קינדער, וואָס דייסט זיך פּונם בית מדרש אַרויס מיט אַ זיפצן און קרעכצן.

לעאָן קאַברין

(„פון אידישן קוואַל“)

(80.)

אלול-ליד

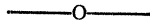
דער בעל-תקיעה גיט א בלאז;
 עס פאלט א טריבעס וועטער,
 עס ווערקט אין פעלד דאס יונגע גראז,
 דער בוים פארלירט די בלעטער.

די ערד שטייט הויל און נאקעט באַלד,
 א סוף איז צו איר יחוס;
 דער פייגל זינגט אין גרויסן וואַלד
 און וועקט און רופט צו סליחות.

ער זינגט אי אומעטיק, אי זיס:
 א גיזעגן-ליד מסתמא;
 דאָס גיט אנעם, דאָס גיט אַרים,
 אַרים ביי דער נשמה!

עס רוישט דער וואַלד, עס ווייט דער ווינט,
 די האק קוקט אן דעם שומר;
 דאָס קומט א יום-הדין אַצינד
 אויף בוימלאַך און אויף בוימער.

מאַררים ראָזענפעלד

אלול, בעל-תקיעה, סוף, יחוס, סליחות, מסתמא,
 נשמה, שומר, יום-הדין.

(81.)

אויב נישט נאָך העכער

און דער נעמידאווער פלעגט סליחות-צייט יעדן פרי-
מארגן נעלם ווערן, פארשווינדן!

מען פלעגט אים נישט זען אין ערגעץ; נישט אין ביידע
בתי-מדרשים, נישט ביי א מנין, און אין דער היים אודאי
און אודאי נישט. די שטוב איז געשטאנען אָפן. ווער עס
האָט געוואָלט, איז אַריין און אַרויסגעגאַנגען; געגאַנגען
ביים רבי'ן האָט מען נישט; אָבער קיין לעבעדיק
באַשעפענעש איז אין שטוב נישט געווען.

וואו קען זיין דער רבי?

וואו זאָל ער זיין? מן הסתם אין הימל! ווייניק
געשעפטן האָט אַ רבי פאַר ימים נוראים צו פאַרזאָרגן?
יודעלאַך, קיין עין הרעה, דאַרפן פרנסה, שלום, געזונט,
און דער שטן מיט זיינע מייזונט אויגן קוקט פון איין עק
וועלט ביז דער צווייטער; און ער זעט, און מסר'ט... און —
ווער זאָל העלפן, אז נישט דער רבי?

אזוי האָט דער עולם געטראַכט.

איינמאָל איז אָבער אַנגעקומען אַ ליטוואַק; לאַכט ער!
ער גלויבט נישט, אז דער רבי איז אין הימל.

— וואו דען קומט אהין דער רבי סליחות-צייט?

— מיין דאגה! — ענטפערט ער און ציט מיט די אקסעל; און תוך כדי דבור איז ער זיך מיישב, צו דערגיין די זאך

נאך דעמוזעלעבן פארנאכט, באלד נאך מעריב, גנבעט זיך דער ליטוואק צום רבי'ן אין חדר אריין, לייגט זיך אונטערן רבינים בעט, און ליגט. ער וועט אפּווארטן די נאכט און זען, וואו דער רבי קומט אהין, וואס ער טוט סליחות-צייט.

פארטאג הערט ער, ווי מען קלאפט צו סליחות. דערנאך הערט דער ליטוואק, ווי די בעטן אין הויז הויבן אן צו סקריפן... ווי די בני-בית כאפן זיך ארויס פון די בעטן; ווי מען מורמעלט א אידיש ווארט, מען גיסט וואסער אויף די נעגל, עס קלאפן אויף און צו די טירן... דערנאך איז דער עולם ארויס פון שטוב, עס ווערט ווייטער שטיל און פינצטער, הורכן לאדן שיינט קוים אריין א קליין ביסל ליכט פון דער לבנת...

מודה האט ער געווען, דער ליטוואק, אז ווען ער איז געבליבן איינער אליין מיט'ן רבי'ן, איז אים באפאלן אן אימה, די הויט איז אים אויפגעלאפן פאר שדעק...

א קלייניקייט: מיט'ן רבי'ן סליחות-צייט פארטאג אליין אין א שטוב...

ענדליך, שטייט דער רבי, זאל לעבן, אויף.

פריער טוט ער, וואס א איד דארף טאן... דערנאך גייט ער צו, צו דער קליידער-אלמער און נעמט ארויס א פעקל... עס באווייזן זיך פויערשע קליידער: לייזענטענע

פלודערן, גרויסע שטיוול, א סיערמיענגע, א גרויס פוטערן
היטל מיט א ברייטן, לאנגן לעדערנעם פאס, אויס-
געשלאגן מיט מעשענע נעגעלאך.

דער רבי טוט עס אן...

פון דער קעשענע, פון סיערמיענגע, שטארט ארויס
אן עק פון א גראבן שטריק... פון א פויערשן שטריק!

דער רבי גייט ארויס; דער ליטוואק — נאך!

דורכגייענדיק, טרעט אָפּ דער רבי אין קיר, בויגט זיך
אויף, פון אונטער א בעט נעמט ער ארויס א האק, פאר-
לייגט זי אונטערן פאס און גייט ארויס פון שטוב.

דער ליטוואק ציטערט נאָר ער טרעט ניט אָפּ.

הינטער דער שטאַט שטייט א וועלדל.

דער רבי, זאָל לעבן, נעמט זיך אין וועלדל אריין. דער
ליטוואק גייט נאָך. דער רבי מאכט א דרייסיק פערציק
טריט און שטעלט זיך אָפּ ביי א בוימל און דער ליטוואק
ווערט נבהל ומשתומם, זעענדיק, ווי דער רבי נעמט ארויס
פון פאס די האק און שלאגט אין בוימל אריין

ער זעט, ווי דער רבי האקט און האקט, ער הערט ווי
דאָס בוימל קרעכצט און קנאקט און דאָס בוימל פאלט,
און דער רבי שפאלט עס אָפּ ליפעס... די ליפעס — אָפּ
דינע שייטלאך; און ער מאכט זיך א בינדל האַלץ, נעמט
עס ארום מיטן שטריק פון קעשענע, ער ווארפט דאָס
בינדל האַלץ איבער די פלייצעס, שטעקט צוריק אריין די
האק אין פאס, לאזט זיך ארויס פון וואַלד, און גייט צוריק
אין שטאַט אריין.

אין א הינטערגעסל שטעלט ער זיך אָפּ, ביי אן אַרים,
האַלב-איינגעבראַכן הייזל און קלאַפט אָן אין פענצטערל.
— ווער איז? פרעגט מען דערשראָקן פון שטוב אַרויס.
דער ליטוואַק דערקענט, אז עס איז אַ קול פון אַ אידענע,
פון אַ קראַנקער אידענע.

— יאָ! ענטפערט דער רבי אַף פויעריש לשון.

— קטא יא? פרעגט מען ווידער פון שטוב.

און דער רבי ענטפערט ווייטער, אַף מאַלאַדאַסיש
לשון: וואַסיל!

וואַס פאַר אַ וואַסיל און וואַס ווילסטו, וואַסיל?

— האַלץ, זאָגט דער פאַרשטעלטער וואַסיל, האָב איך
צו פאַרקויפן! זייער ביליק... בחצי חנם האַלץ!

און, ניט וואַרטנדיק אַף אַ תשובה, נעמט ער זיך אין
שטוב אַריין.

דער ליטוואַק ננבעט זיך אויך אַריין און, ביים גרויען
ליכט פון פריפאַרגן, זעט ער אַן אַרימע שטוב, צובראַכן
אַרים כלי-בית... אין בעט ליגט אַ קראַנקע אידענע,
פאַרוויקלט מיט שמאַטעס, און זי זאָגט מיט אַ ביטער
קול:

— קויפן? מיט וואַס זאָל איך קויפן? וואו האָב איך,
אַרימע אַלמנה, געלט?

איך וועל דיר באַרגן! ענטפערט דער פאַרשטעלטער
וואַסיל; אינגאַנצן זעקס גראַשן!

— פון וואַנען וועל איך דיר באַצאָלן? קרעכצט די
אַרימע אידענע

— נאָריש מענטש, — מוסר'ט זי דער רבי, — זע, דו
 בינסט אַן אַרימע קראַנקע אידענע און איך געטרוי דיר
 דאַס ביסל האַלץ, איך בין בטוח, אַז דו וועסט באַצאָלן;
 און דו, דו האַסט אַזאַ שטאַרקן, גרויסן גאַט, און געטרויסט
 אים ניט... און האַסט אַפּ אים, אַפּ נאָרישע זעקס גראַשן
 פאַר'ן בינטל האַלץ, קיין בטחון ניט!

און ווער וועט מיר איינהייצן? קרעכצט די אלמנה, —
 איך האָב דען כח אויפצושטיין? מיין זון איז אַפּ דער
 אַרבעט געבליבן.

— איך וועל דיר איינהייצן אויך — זאָגט דער רבי.

און, אַריינלייגנדיק דאַס האַלץ אין אויוון, האָט דער
 רבי, געזאָגט פון סליחות דעם ערשטן פּומון...

און, אַז ער האָט עס אונטערגעצונדן, און דאַס האַלץ
 האָט פרייליך געברענגט, האָט ער געזאָגט, שוין אַביסל
 לוסטיקער, פון די סליחות דעם צווייטן פּומון... דעם דריטן
 האָט ער געזאָגט, ווען עס האָט זיך אויסגעברענגט און ער
 האָט די בלעך פאַרמאַכט...

דער ליטוואַק, וואָס האָט דאַס אַלץ געזען, איז שוין
 געבליבן אַ געמיראַווער חסיד.

און שפּעטער, אויב אַ חסיד האָט אַמאָל פאַרציילט,
 אַז דער געמיראַווער, הויבט זיך, סליחות-צייט יעדן פּרי-
 מאַרגן, און פלייט אַרויף אין הימל אַרײַן, פלעגט שוין דער
 ליטוואַק ניט לאַכן, נאָר צוגעבן שטילערהייט:

אויב נישט נאָך העכער!

(82.)

אלול טעג

שטילע גראָזן ציטערן,
 מוליען זיך און בויגן זיך;
 און די זון, די היטערן,
 נעמט צום אַפשייד נויגן זיך.

בוימעלאך פאראורעמטע
 בא די הויפן הוירן זיך
 בלעטלאך, אַפגעזומערטע,
 פלאטערן און סודן זיך.

וואַלקנדלאך, צעשלאַגענע,
 אין דעם רוים צעשפרייטן זיך,
 פייגל, שטום, צעטראַטענע,
 ערגעץ פליען גרייטן זיך.

קילער ווייען ווינמעלאך
 פרעמד און קאלט גריסנדיק;
 בלויז ביים הויז, די קינדערלאך
 שפילן, גאַרנישט וויסנדיק.

תשרי

(83.)

תשרי

תשרי איז דער ערשטער חודש פון אידישן יאר. דאס אידישע יאר האט צוועלף חדשים. די חדשים הייסן: תשרי מרחשון, כסלו, טבת, שבט, אדר, ניסן, אייר, סיון, תמוז, מנחם אב און אלול.

די חדשים ווערן איינגעטיילט אין פיר תקופות אדער סעזאנען:

ווינטער סעזאן אדער תקופת החורף	{	טבת שבט אדר	הערבסט סעזאן אדער תקופת הסתיו	{	תשרי מרחשון כסלו
--------------------------------------	---	-------------------	-------------------------------------	---	------------------------

זומער סעזאן אדער תקופת הקיץ	{	תמוז אב אלול	פריילינג סעזאן אדער תקופת האביב	{	ניסן אייר סיון
-----------------------------------	---	--------------------	---------------------------------------	---	----------------------

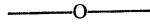
יעדער דריטער אָדער פערטער יאָר איז אַן עיבור יאָר.
אַן עיבור יאָר האָט דרייצן חדשים—אדר און אדר שני.
אַ אידישער חודש האָט ניין-און-צוואַנציק טעג און
דרייסיק טעג. די טעג פון חודש ווערן באַצייכנט מיט
אותיות ווי פּאַלנט: א, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב,
יג, יד, טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, כט, און ל.

דער ערשטער טאָג פון חודש הייסט ראש חודש, דער
אנפאַנג פון מאָנאַט.

תשרי איז דער ערשטער אידישער חודש און דער
דרייכסטער יום-טוב מאָנאַט.

ראש השנה, יום כפור, סוכות און שמחת תורה פּייערן
מיר אין חודש תשרי.

דער ערשטער און צווייטער טאָג תשרי איז ראש השנה,
דער צענטער טאָג איז יום כפור, דער פּופּצנטער טאָג איז
סוכות און דער דריי-און-צוואַנציקסטער טאָג איז שמחת
תורה.

תשרי, תקופה — תקופות, קיץ, סתיו, חורף, אביב,
עיבור, ראש חודש, יום-טוב, ראש השנה, יום כפור,
סוכות, שמחת-תורה.

פּראָגן:

ווי הייסט דער ערשטער חודש? ווי הייסן די צוועלף אידישע
חדשים? וויפיל תקופות האָבן מיר אין אידישן יאָר? ווי הייסן זיי?
וויפיל חדשים זיינען דאָ אין אַן עיבור יאָר? וויפיל טעג האָט אַ
אידישער חודש? וועלכע ימים-טובים פּייערן מיר אין חודש תשרי?
ווען פּייערן מיר ראש השנה? ווען יום כפור? ווען סוכות? ווען
שמחת תורה?

תקיעות

(84.)

ראש השנה

ראש השנה פאנגט אן דאס אידישע יאר.
 אן הורא געשרייען און אן סומל באגעגענען מיר
 אונזער ניי-יאר יום טוב.

ראש השנה, אונזער ניי-יאר יום טוב איז פאר אונדז
 א צייט פון חשבון הנפש, פון פארטראכטונג, ווען יעדער
 איד שטעלט זיך אפ, גיט א קלער וואס ער האט אויפגעטאן
 אין משך פון יאר און וואס ער דארף טאן אין דער צו-
 קונפט כדי צו זיין א בעסערער איד און א בעסערער
 מענטש.

זיינען דעריבער די צוויי טעג ראש השנה — טעג פון תפילה. אלע אידן פארזאמלען זיך אין די שולן, בעטן גאָט ער זאל געבן דעם יחיד און דעם כלל אַ גוט יאָר, אַ יאָר פון שפע און פון וועלטליכן פרידן.

ראש השנה איז אויך אַ טאָג פון משפט — יום הדין — גאָט משפיעט אלע מענטשן קינדער לויט זייערע מעשים, און אַ טאָג פון שאַלן — יום תרועה — מען בלאָזט שופר אַנצוזאָגן דעם עולם אז אָט באַלד קומט יום-כפור און מען מוז תשובה טאָן, כדי גאָט זאל אונדז פאַרגעבן אונזערע זינד.

דער ערשטער און צווייטער טאָג אין חודש תשרי איז ראש השנה.

ראש השנה, יום-טוב, חשבון הנפש, משך, תפילה, יחיד, כלל, שפע, משפט, יום הדין, מעשים, יום תרועה, עולם, יום כפור, כדי.

פראַגן:

וועלכער יום-טוב פאַנגט אָן דאָס אידישע יאָר? וואָס מיינט חשבון הנפש? וואָס בעטן מיר ראש השנה אין אונזערע תפלות? פון וואָס מאַכט מען אַ שופר? וואָס מיינט יום הדין? פאַרוואָס הייסט ראש השנה דער יום הדין? וואָס מיינט יום תרועה? פאַר- וואָס רופן מיר ראש השנה — יום תרועה? ווען איז ראש השנה?

(85.)

לשנה טובה תכתבו

לשנה טובה תכתבו
אלע, אלע וואו איר זייט!
צו אייך האט דאס הארטע מזל
אויף א וויסטן סטעפ פארשפרייט!

צו איר קילט די הייסע שטערן
ביי דער נאסער מעריב-וואנט,
צו איר שיפט אייך איבער ימים,
צו א ניי פארשפראכן לאנד!

צו איר טראגט די יאך, די שווערע,
מיט א שמייכל אוי ווי גרינג!
און איר קויפט די לופט צום לעבן
און איר צאלט פאר יעדן שלינג!

אלע אייך צום יאך, צום נייעם —
יעדער שפראך און יעדעס קלייד: —
לשנה טובה תכתבו,
אלע, אלע וואו איר זייט!

(86.)

תשליך

דעם ערשטן טאג ראש השנה גייט מען צו א טייך
 אדער קוואל און דארטן, ביים לויפנדן וואסער, זאגט מען
 א תפילה וואס מיר רופן „תשליך“. תשליך מיינט „אריין-
 ווארפן“, ווייל אין אט דער תפילה זאגן מיר „ותשליך
 במצולות ים כל חטאתם“ — ווארף אריין אין טיפעניש
 פון ים אלע זייערע זינד

מיר בעטן גאט ער זאל אריינווארפן אין ים אונזערע
 זינד, אונדז מוחל זיין און געבן אלעמען א גוט יאר, א שנת
 טובה.

תשליך, ותשליך במצולות ים כל חטאתם, תפילה,
 שנת טובה, חמא.

פראגן:

וואס מיינט תשליך? ווען גייט מען צו תשליך? אוואו זאגט
 מען די תפילה? פארוואס הייסט די תפילה — תשליך?

(87.)

צום גדליה

דער ערשטער טאג נאך ראש השנה, דער דריטער
טאג אין חודש תשרי, איז צום גדליה.
צום מיינט א פאסטאג, א תענית. אידן פאסטן א
גאנצן טאג.

צום גדליה דערמאנט אונדז א היסטארישע געשעהע-
ניש. גלייך נאכן חורבן פון ערשטן בית המקדש האט דער
קעניג פון בבל, נבוכדנצר, באשטימט גדליהן, דער זון פון
אחיקם, אלס פירער פון דעם איבערגעבליבענעם אידישן
ישוב. אט דער קליינער אידישער ישוב וואלט זיך זיכער
פארגרעסערט און וואלט שפעטער געווען בכה זיך צו
באפרייען פון בבלישן יאך. האט אבער ישמעאל, דער
זון פון נתניה, פון דער קעניגלאכער משפחה, געהרגעט
גדליהן. די אידן, מורא האבנדיק פאר נבוכדנצרים צארן,
זיינען זיך צולאפן, פון אידישן ישוב איז גאר ניט געווארן
און די אידן האבן פארלארן דאס לעצטע ביסל זעלבסט-
שטענדיקייט וואס זיי האבן נאך געהאט.

דעריבער איז דער טאָג פאַרבליבן אַ תענית, מיר
פאַסטן, באַדויערן גדליה'ס טויט און דעם סוף פון דעם
איבערגעבליבענעם אידישן ישוב אין ארץ ישראל.

צום גדליהו, תענית, חורבן בית המקדש, בבל,
נבוכדנצר, ישוב, בכח, משפחה, גדליה, ישמעאל.

פראגן:

ווען איז צום גדליהו? וואָס מיינט צום? וואָס מיינט תענית?
ווער איז געווען קעניג פון בבל נאָכ'ן ערשטן חורבן? ווער האָט
באַשטימט גדליה'ן אַלס פירער פון אידישן ישוב? ווער האָט גדליה'ן
גע'הרג'עט? וואָס פאַר אַ באַדווייטונג האָט געהאַט גדליה'ס טויט?
ווער האָט חרוב געמאַכט דעם צווייטן בית המקדש? ווער האָט
געבויט דעם ערשטן בית המקדש? ווי הייסן די אידישע זין און
מעכטער וועלכע פאַרן אין ארץ ישראל בויען דאָס לאַנד?

(88.)

עשרת ימי תשובה

די צען טעג, פון ערשטן טאג ראש השנה ביז נאך יום
כפור, הייסן עשרת ימי תשובה — צען טעג פון אומקערן.
אין אַט די טעג דאַרף זיך יעדער מענטש, מער ווי אלעמאַל,
באַטראַכטן און זיך אומקערן פון זיין שלעכטן און זינדיקן
וועג. יעדער איינער דאַרף באַשליסן צו ווערן גוט, מאַן
גוטס און גיין אין גוטן וועג.

אויב מיר באַשליסן אַזוי און מיינען עס באמת איז גאָט
מוחל אונזערע זינד און גיט אונז אַ גוט יאָר.

עשרת ימי תשובה, ראש השנה, יום כפור, באמת,
מוחל.

פראגן:

וועלכע טעג הייסן עשרת ימי תשובה? וואָס מיינט — תשובה?
וואָס מיינט — מוחל זיין? ווען איז גאָט מוחל אונזערע זינד?

(89.)

שבת שובה

דער שבת בעפאך יום כפור הייסט שבת-שובה —
 דער שבת פון אומקערן. אין אַט דעם שבת לייגענען מיר,
 אין אלע שולן, די בארימטע ווערטער פון נביא הושע:
 שובה ישראל עד הי' אלהיך — קער זיך אום, ישראל, צו
 דיין גאט.

דער נביא הושע זאגט אונדז אן זיך ניט צו פארלאזן
 אויף הילף פון פרעמדע. קיינער וועט אונדז ניט העלפן און
 וויל אונדז ניט העלפן. בלויז גאט און מיר אליין, מיט זיין
 הילף און אונזערע אייגענע כוחות, קאנען צוריק ווערן
 א נארמאל פאלק, ווי אמאל אין ארץ ישראל.
 די אנדערע שבתים מיט ספעציעלע נעמען זיינען:
 שבת-שירה, שבת-הגדול, שבת-חזון און שבת-נחמו.

שבת-שובה, יום כפור, נביא, הושע, שובה ישראל
 עד הי' אלהיך, כח — כוחות, ארץ ישראל, שבת-שירה,
 שבת-הגדול, שבת-חזון, שבת-נחמו.

פראגן:

ווען איז שבת-שובה? פארוואס רופט מען דעם שבת — שבת-
 שובה? ווער איז הושע? ווי אזוי קאנען מיר צוריק ווערן א נארמאל
 פאלק? ווען איז שבת-שירה? שבת-הגדול? שבת-חזון? שבת-
 נחמו? אין וועלכער שפראך האט דער נביא הושע געשריבן?
 וועלכע שפראך ווערט באנוצט פון גרעסטן טייל אידן איבער דער
 וועלט? וועלכע שפראך איז אונזער נאציאנאלע-שפראך? ווער איז
 אונזער גרעסטער העברעאישער דיכטער?

כל גרדי

(90.)

ערב יום כפור

ערב יום כפור מיינט א מאַג בעפאַר יום כפור. ערב יום כפור איז א יום-טוב. מען דאַרף עסן יום-טובֿדיקע מאכלים און אַנטאָן יום-טובֿדיקע מלבושים.

דער שלחן ערוך — דאָס אידישע געזעץ-בוך זאָגט, אז דער וואָס עסט און טרינקט ערב יום-כפור כדי ער

זאל האבן כוח צו פאסטן יום-כפור, פארעכנט אים גאט,
ווי ער וואלט געפאסט צוויי טעג.

ערב יום-כפור דארף יעדער איינער בעטן זיינע מיט-
מענטשן, אז זיי זאלן אים מוחל זיין, פארגעבן אים אויב
ער האט זיי שלעכט באהאנדלט, ווייל יום-כפור פארגיט
בלויז די זינד שבין אדם למקום — זינד פון מענטש
געגן גאט, אבער ניט די זינד פון אדם לחברו — פון מענטש
געגן זיין פריינד.

ערב יום כפור פארנאכט עסט מען די אפשייד סעודה,
די סעודה המפסקת און דער יום-כפור תענית פאנגט
זיך אן.

ערב יום כפור, יום-טוב, מאכל — מאכלים, מלבוש,
מלבושים, שלחן ערוך, כדי, כוח — כוחות, מוחל, שבין
אדם למקום, אדם לחברו, סעודה המפסקת, תענית.

פראגן:

ווען איז יום-כפור? וואס איז דער שלחן-ערוך? וואס זאגט
דער שלחן-ערוך וועגן עסן און טרינקן ערב יום כפור? וועלכע זינד
איז יום-כפור מכפר? וועלכע זינד איז יום כפור ניט מכפר? וואס
מיינט סעודה המפסקת?

(91.)

יום-כפור

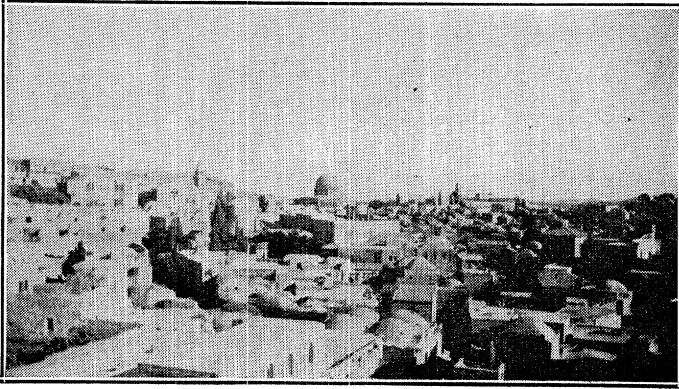
דער צענטער טאג אין חודש תשרי איז יום-כפור, דער טאג פון פארגעבונג. יום-כפור איז דער הייליקסטער טאג פון יאר, עס איז שבת-שבתון.

יום-כפור איז א גאנץ „מעת-לעת“, פון זונאונטער-גאנג ביז זונאונטערגאנג. יום-כפור פאנגט מען אן מיט דער בארימטער תפילה „כל-גדרי“ און מען פארענדיקט מיט דער תפילה „נעילה“.

יום-כפור איז מען א גאנצן טאג אין שול, מען פאסט און מען בעט גאט ער זאל מוחל זיין דעם יחיד — דעם איינצעלנעם — און דעם כלל — אלעמען — און געבן אלע א גוט יאר, א יאר פון פרייד און פון שלום.

יום-כפור בייטאג ליענט מען די ווערטער פון נביא יונה. מען רופט עס מפטיר יונה. אין ספר יונה ווערט דערציילט ווי אמתיע חרטה האט געוויקט, דערוועקט גאט'ס רחמנות און געראטעוועט די שטאט נינוה פון

אונטערגאנג. נאך נעילה בלאָזט מען שופר און מען פארענדיקט די יום-כפור'דיקע תפילות מיט לשנה הבאה בירושלים — דעם קומענדיקן יאָר זאָלן מיר אלע זיין אין אונזער לאַנד ארץ ישראל.

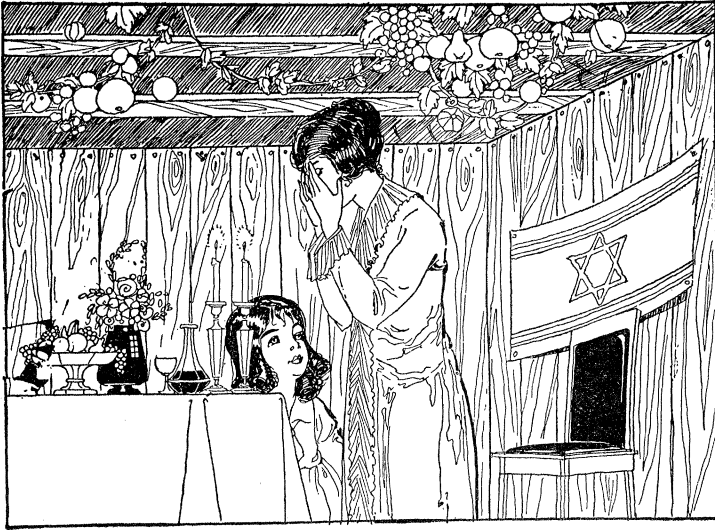

ירושלים

יום-כפור, שבת שבתון, מעת-לעת, כל-גדר, נעילה, יחיד, כלל, נביא יונה, מפטיר, הרמה, רחמנות, שופר, לשנה הבאה בירושלים.

פראגן:

וועלכער טאָג איז דער הייליקסטער אין אידישן יאָר? ווען איז יום-כפור? ווי הייסט די ערשטע יום-כפור'דיקע תפילה? ווי הייסט די שלום-תפילה? וואָס ווערט דערציילט אין ספר יונה? מיט וועלכע ווערטער פארענדיקן מיר די יום-כפור'דיקע תפילות?

א סוכה

(92.)

סוכות

נאך ראש השנה און יום-כפור, אָדער ווי מיר רופן זיי די ימים נוראים — די מוראדיקע טעג קומט דער זמן שמחתנו, דער יום-טוב סוכות.

סוכות פאנגט זיך אָן דעם פופצנטן טאָג אין חודש תשרי. די זיבן סוכות-טעג עסן מיר אין אַ סוכה. אַ סוכה שמעלט מען אויף פון ברעטער און מען באַדעקט איר מיט סכך — גראָזן אָדער בלעטער.

סוכות, דער זמן שמחתנו, איז אויך געווען דער חג האסיף — דער יום-טוב פון איינזאמלען. ווען די אידן

האָבן געלעבט אין זייער לאַנד ארץ ישראל, וואו יעדער איד האָט געהאט אַ וויינגארטן און אַ פייגנבוים, פלעגן זיי סוכות-צייט אַרונטערנעמען די תבואות און פרוכט פון זייערע פעלדער און גערטנער, איינזאַמלען עס אין די שייערן און זייער פרייד איז גרויס געווען, סאיז געווען זמן שמחתנו!

היינט אָבער, אין גלות, דערמאָנט אונדז דער יום-טוב סוכות די ביידלאַך אין וועלכע אונזערע עלטערן האָבן געלעבט וואַנדערנדיק אין דער מדבר.

די סוכה — אַ צייטווייליקער וואוינונג — סימבאָליזירט אויך אונזער גלות-לעבן: מיר האָבן נישט קיין היים, מיר זיינען אומערום צייטווייליק, אומערום נישט קיין געבעטענע געסט.

די סוכה דערמאָנט אונדז אויך, אז מיר מוזן זען בויען אַן אמת'ע סוכה — אַ אידישע היים אין ארץ ישראל, אַוואו דער סוכות וועט ווערן צוריק אַ חג האסיף, אַ זמן שמחתנו.

ראש השנה, יום-כפור, ימים נוראים, זמן-שמחתנו, סוכות, חג האסיף, סכך, ארץ ישראל, תבואות, גלות, מדבר.

פראַגן:

וועלכע ימים-טובים רופן מיר ימים נוראים? ווען איז סוכות? מיט וואָס באַדעקט מען אַ סוכה? וואָס פאַר אַ נעמען האָט דער יום-טוב סוכות געהאַט, ווען אידן האָבן געלעבט אין ארץ ישראל? וואָס מיינט חג האסיף? וואָס מיינט זמן-שמחתנו? אָן וואָס דער-מאָנט דער יום-טוב סוכות אין גלות? וואָס סימבאָליזירט די סוכה? אָן וואָס פאַר אַ פליכט דערמאָנט אונדז די סוכה?

(93.)

דער אתרוג

געקומען דער ערשטער טאג סוכות. נאך דעם
 ביינאכטיקן פרעסטל איז אויפגעגאנגען די זון אפין
 לויטערן בלויזען הימל און באגאסן די ערד מיט א פריי-
 לאכער מחיה/דיקער ליכטיקייט, וואס צוגייט אין יעדן
 אבר און פילט אן דאס הארץ מיט א משונה געפיל, מיט
 א מאדנע בענקעניש נאך דעם איבערגעלאפענעם זומער.
 די זון לייכט, נאך ווארעמען ווארעמט זי ניט. „ווי א
 שטיפמאמע“, זאגט מען ביי אונדז אין כתדילעווקע.
 נישטא יענע ווארעמקייט, וואס זומער-לעב! מען זעט
 נישט יענע גרינקייט וואס זומער-לעב! מע הערט נישט
 דאס פישטשן פון די פויגעלאך, וואס זומער-לעב! אלץ
 אלץ איז אזועק מיטן ערשטן שופר-בלאז פון דעם ערשטן
 טאג פון חודש אלול, און נישט אזוי גיך וועט זיך אומקערן
 יענע ווארעמקייט פון דער זון, יענע גרינקייט פונם גראז
 און יענעם פישטשן פון די פויגעלאך. די ערד וועט זיך
 נאך גוט אנפרוירן ביז דעמאלט; גענוג שנייען וועט נאך
 זיין ביז דעמאלט, שנייען מיט ווינטן, מיט בורעס, מיט
 זאווערוכעס. עס וועט נאך גענוג בלאזן און דרייען און
 פייפן און קערן די וועלט, ביז די ערד וועט זיך אויפכאפן
 פון איר קאלטן שלאף, אראפווארפן פון זיך די קאלטע
 געפרוירענע קאלדרע און באנייען זיך מיט א שפאגל-

ניי גרין קלייד און מחית זיין טאָלן-און בערג, טייכן און ימים, בוימער און בלומען, חיות און בהמות, מענטשן און עופות, און אלצדינק, וואָס לעבט, געוועלטיקט און ווידמעט זיך אַת דער ערד ...

דעם טאָג האָט זיך משה יענקל דער נאמן געפּעדערט אויפצושטיין, איבערקוקן די יום-טובֿדיקע קריאה, איבער-זינגען זי מיטן באַקאַנטן שיינעם יום-טובֿדיקן ניגון. דעם טאָג האָט זיך בתיה-ביילה, די נאמניטע, געפּעדערט צו די יום-טובֿדיקע פיש, מיט די יום-טובֿדיקע פארפל מיטן יום-טובֿדיקן מערן-צימעס. דעם טאָג האָט זיך זלמן דער סטאַלער געפּעדערט אָפּבענטשן אַתרוג אין דער סוכה פריער פאר אלעמען, בכדי ער זאָל קאָנען טרינקען מיי מיט מילך און זיך אַנטאָן וואַילטאַק לכבוד יום-טובֿ. — רב זלמן בעט דעם לולב מיטן אַתרוג — מאַכט די מאַמע צום טאַטן.

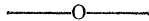
— עפן די שאַפּע, נעם אַרויס די פּושקע, נאָר פּאַוואָ-לינקע! — זאָגט צו איר דער טאַטע און אַליין שטעלט ער צו אַ ביינקל צו דער שאַפּע און נעמט אַראָפּ דעם לולב און איז זיך אַליין מטריח מיט אים אין סוכה אַריין מכבד זיין דעם סטאַלער מיט דער מצוה. — נאָט בענטשט אַתרוג — מאַכט ער צום סטאַלער, — נאָר פּאַוואָלינקע, למען השם, פּאַוואָלינקע! ...

זלמן דער סטאַלער איז, קיין עין הרע, אַ איד אַ גבר און האָט צוויי הענט, וואָס איטלאַכער פינגער פון זיי וואַלט געקאָנט אַנידערלייגן דריי אַזעלכע, ווי איד, אין איין קלאַפּ.

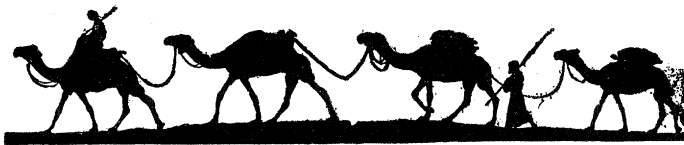
אַט אין די דאָזיקע הענט איז אַריינגעפאלן דער ציטער-
דיקער שמעקענדיקער אַתרוג. נישט אומזיסט האָט זיך
משה יענקל דער נאמן אויף צוואַרף געטאָן, בשעת זלמן
דער סטאַלאַר האָט אַנעם געטאָן דעם אַתרוג, אַרעכטן
קוועטש געטאָן אים און אַ גוטן טרייסל געטאָן מיטן
לולב.

— פאַוואָלינקע, פאַוואָלינקע! — זאָגט צו אים דער
טאַטע און ציטערט איבער'ן אַתרוג. — אַט היינט קערט,
זייט מוחל, איבער דעם אַתרוג מיטן פטום אַראָפּ און זאָגט
„שהחיינו“, נאָר פאַוואָלינקע, פאַוואָלינקע, למען השם,
פאַוואָלינקע.

שלום-עליכם

אַתרוג, סוכות, מחיה, משונה, חודש, אלול, שופר,
חיה — חיות, בהמה — בהמות, עוף — עופות, ים —
ימים, יום-טוב, קריאה, ניגון, סוכה, כבוד, לולב, מכבר,
מצוה, למען השם, מוחל, שהחיינו.

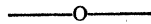

(94.)

שמיני עצרת

דער אכטער טאָג סוכות איז שמיני עצרת — דער
אכטער טאָג פון פארזאמלען זיך און פראווען ימים טובים.
שמיני עצרת בעטן מיר, אז גאָט זאָל געבן רעגן, מען
זאָגט תפילת גשם — א געבעט פאר רעגן.

אַט די תפילה, די תפילת גשם ווייזט, אז אידן האָבן
קיינמאָל ניט פארגעסן זייער לאַנד ארץ ישראל. אפילו
אין די גלות-לענדער, געיאָגט און געפלאַגט, האָבן זיי אין
זינען געהאַט, אז ארץ ישראל דאַרף רעגן און האָבן תפילה
געטאָן און גאָט געבעטן ער זאָל רעגן געבן.

שמיני עצרת, גשם, תפילת גשם, גלות.

פראַגן:

וואָס מיינט שמיני עצרת? וואָס פאַר אַ תפילה זאָגן מיר שמיני
עצרת? וואָס מיינט תפילת-גשם? וואָס לערנט אונדז אַט די תפילה?

(95.)

די תורה

גאָט האָט געגעבן די תורה צו די אידן דורך משה רבינו — אונזער לערער משה'ן.

די תורה הייסט חומש, ווייל זי איז איינגעטיילט אין פינף טיילן — פינף חומשים.

די פינף חומשים זיינען: (א) בראשית (ב) שמות (ג) ויקרא (ד) במדבר (ה) דברים.

אין חומש בראשית ווערט דערציילט וועגן דער וועלט באשאפונג, וועגן אדם און חוה אין גן-עדן, וועגן מבול, וועגן נח אין דער תבה, וועגן די אידישע שטאם-פאטערס אברהם, יצחק און יעקב און וועגן דער אידישער איינ-וואַנדערונג אין עגיפטן — מצרים.

אין חומש שמות ווערט דערציילט וועגן די אידן אין מצרים, זייערע ליידן און צרות, זייער באפרייאונג פון מצרים דורך משה'ן און ווי אזוי זיי האבן געבויט דעם משכן אין דער מדבר.

דער חומש ויקרא איז א בוך פון געזעץ — אלע געזעצן וועגן קרבנות און אנדערע ענינים.

אין חומש במדבר ווערט דערציילט וועגן אלע געשעהענישן און וואַנדערונגען אין דער מדבר, אזאזוי די אידן האבן געוואַנדערט פערציק יאָר.

דער חומש דברים איז א קורצער היסטארישער איבער-
בליק, אן איבער'חור'ונג פון אלץ וואס האט געטראפן מיט
די בני ישראל פון דעם ערשטן טאג אן ביז משה'ס טויט.
די תורה, אדער די פינף חומשים זיינען איינגעטיילט
אין פיר און פופציק „סדרות“ אדער „פרשיות“.

יעדן שבת לייענט מען אין די שולן איין סדרה און
א מאָל לייענט מען צוויי סדרות.

אויסער דער תורה פארמאגן מיר אויך די ביכער פון
די פראפעטן — „נביאים“ הייסן זיי — און די שריפטן פון
אנדערע גרויסע אידן וואס מיר רופן „כתובים“.
די אנפאנגס ווערטער פון תורה, נביאים, כתובים
מאכט:

תנ"ך.

דער תנ"ך איז דאס הייליקסטע בוך ניט נאָר ביי אידן
נאָר ביי אלע פעלקער. דער תנ"ך איז איבערגעזעצט אין
כמעט אלע שפראכן און געפינט זיך אין יעדער הויז.

תורה, משה רבנו, חומש, בראשית, שמות, ויקרא,
במדבר, דברים, אדם, חוה, מבול, נת, תבה, אברהם,
יצחק, יעקב, מצרים, קרבנות, פרשיות, סדרות, נביאים,
כתובים, תנ"ך.

פראגן:

ווער האט געגעבן די תורה? פארוואס הייסט די תורה — חומש?
וויפיל חומשים זיינען דא? ווי הייסן זיי? וואס ווערט דערציילט
אין בראשית? אין שמות? אין ויקרא? אין במדבר? אין דברים?
וויפיל פרשיות זיינען דא אין דער תורה? וואס מיינט תנ"ך?

(96.)

דער תנ"ך

אומצייליקע מאַל האָב איך דעם תנ"ך געלערנט,
 געלייענט, געבלעטערט און אַריינגעקוקט אין אים.
 אומצייליקע מאַל האָב איך זיך פאַרטיפט און, אויב מען
 קאָן אזוי זאָגן, זיך אַריינגעלעבט אין דעם „בוך פון אלע
 ביכער“, און יעדעס מאַל קומט מיר דער תנ"ך פאַר ווי
 אַ ניי, נאָך קיינמאָל ניט געלעזן בוך.
 אזוי אַלט און אזוי ניי! אזוי ווייט פון אונדז און אזוי
 נאָנט.

דער תנ"ך איז געווען דאָס ערשטע בוך, וואָס איך האָב
 אנגעהויבן לייענען, ריכטיקער: לערנען. און איך וויל
 גלויבן, איך וויל האָפּן, אז אויך מיין לעצט בוך, וואָס איך
 וועל לייענען, איידער דער לעצטער שטראַל ליכט וועט
 פאַרלאַשן ווערן אין מיינע אויגן און אין מיין גייסט, וועט
 זיין דער תנ"ך.

סתם אַ בוך לייען איך, אין בעסטן פאל: לערן איך;
 דעם תנ"ך אָבער לעב איך דורך.

דער תנ"ך איז אין מיינע אויגן די נשמה פון מיין
נשמה. די נשמה יתירה פון מיין פאלק, די קווינט-עסעניז
פון אונזער העכסטער, רייכסטער און איידעלסטער נאציאָ-
נאלער שאַפונג.

איך עפן דעם תנ"ך און לייען אונזערע נביאים — און
בין געטדייסט. דאָס גאולה וואָרט איז דאָ, ער לייכט אין
מיינע אויגן, עס איז געשריבן מיט שוואַרץ פייער אויף
ווייסן.

און יעדעס וואָרט ביי די נביאים בליצט, בליצט און
בעלייכט טיפע אַבגרונימן. יעדער פסוק איז ווי אַ דונער
וואָס מאַכט ריין די לופט. אַ טויבער מוז דאָס הערן, אַ
בלינדער מוז דאָס זען.

ראובן בריינין

תנ"ך, סתם, נשמה, נשמה-יתירה, גאולה, פסוק.

(97.)

שמחת תורה

דער ניינטער טאג סוכות הייסט שמחת-תורה — די פרייד פון דער תורה.

שמחת-תורה ענדיקט מען די תורה און מען פאנגט באַלד אָן אויפדאַסניי.

מען ענדיקט מיט וואת הברכה — די לעצטע סדרה פון דער תורה און מען פאנגט גלייך אָן בראשית — די ערשטע סדרה פון דער תורה און די פרייד איז זייער גרויס. שמחת תורה איז דער פריילאכסטער טאָג אין אידישן יאָר. אידן פרייען זיך, הוליען, טאַנצן און זינגען. מען נעמט אַרויס די ספר-תורה'ס פון ארון-קודש, מען גייט אַרום דער בימה און מען זינגט פריילאכע לידער. דאָס אַרומגיין מיט די ספר-תורה'ס אַרום דער בימה הייסט „הקפות“.

שמחת תורה פאַרענדיקט דעם לאַנגן, פריילאכן יום-טוב סוכות.

שמחת-תורה, וואת הברכה, בראשית, ספר-תורה, ארון הקודש, בימה, הקפות.

פּראַגן:

וואָס מיינט שמחת תורה? ווען ענדיקט מען די תורה? ווען פאנגט מען אָן די תורה? וועלכע סדרה איז די לעצטע? וועלכע איז די לעצטע סדרה? וואָס מיינט הקפות?

ישעיהו הנביא

(98.)

והיה באחרית הימים

— און ער וועט אורטיילן צווישן נאציאָנען און רעדן
 וועט ער צו די פעלקער, און זיי וועלן איבערשמידן זייערע
 שווערדן אויף אַקער-אייזנס און זייערע שפיזן אויף
 גארטן-מעסערס. א פאלק געגן א פאלק וועט מער קיין
 שווערד ניט אויפהויבן און זיי וועלן מער ניט לערנען קיין
 קריג.

ישעיה ב' ד

און זיי וועלן איבערשמירן זייערע
שווערן אויף אקער אייזנס

— און א וואָלף וועט לעבן צוזאמען מיט א שעפס,
און א טיגער וועט ליגן צוזאמען מיט א ציקעלע, און א
קאלב און א יונגער לייב און א פעטער רינד וועלן זיין
אינאיינעם, און א קליין קינד וועט זיי פירן.

און א קו און א בער וועלן זיך צוזאמען פיטערן.
 צוזאמען וועלן זייערע יונגע ליגן, און דער לייב וועט אזוי
 ווי דער רינד שטרוי עסן.

ישעיה יא' ו' ז'

און א זויגלינג וועט זיך שפילן ביי דעם לאך פון א
 פיפערנאטער, און אויף דער נאָרע פון א גיפטיקער
 שלאנג וועט אן ענטוויינט קינד זיין האנד אויסשטרעקן.
 זיי וועלן ניט מאַן קיין ביזן און זיי וועלן ניט שאַרן
 מאַן אויפֿן גאַנצן הייליקן באַרג מיינעם, דען די גאַנצע
 ערד וועט זיין פול מיט ערקענונג פון גאָט, אזוי ווי דער
 וואַסער פארדעקט דעם דעק פון ים.

ישעיהו יא' ח', ט', (יהואש)

(99.)

והיה באחרית הימים...

קינדער קלוגע, ווילט איר וויסן,
וואס ס'וועט מאַרגן זיין —
צו דער מעשה'לע דער שיינער,
הערט זיך, קינדער, איין:

ווען דער מאַרגן, דער דערווארטער,
געבן וועט אַ שייַן —
וועט די וועלט פאר יעדן איינעם
בעסער, שענער זיין ...

פעלקער וועלן זיך ניט שלאכטן,
אַט אזוי, ווי היינט;
און די מענטשן, אלע גלייכע,
וועלן זיין זיך פריינט ...

שארפע שווערדן וועלן ווערן
שניידערישע שער;
און דאָס לעבן, אייביק שווערער,
וועט ניט זיין מער — שווער ...

אלע מענטשן וועלן לעבן,
 פריילאך, פריי און פראנק;
 סוועט א קינד, א קינד א קליינס,
 שפילן מיט א שלאנג ...

בייסן וועלן ניט די שלאנגען
 אט אזוי ווי היינט;
 בשלום וועלן אלע לעבן,
 אלע זיין זיך פריינט ...

ווארטן מיר דעריבער טאקע
 אויף דער גוטע שעה,
 ווען עס וועלן שופרות יובלען:
 „מאָרנן איז שוין דאָ!“ ...

ח. גרענט

אידישע אגדות

וועגן דער באציהונג

פון

מענטש צו מענטש

(פין אדם לחברו)

א

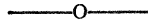
ס'איז ניט זיינס...

שמעון בן שטח איז געווען א גרויסער געלערנטער אבער אויך א גרויסער ארימאן. איינמאל האט ער געקויפט אן אייזל ביי אן אראבער. ווען זיינע תלמידים האבן באטראכט און באטאפט דעם אייזל האבן זיי געפונען צווישן זיינע האר א גרויסן דימענט. זיינען זיי אריינגעלאפן צו זייער רבי'ן מיט גרויס שמחה:

— רבי, האבן זיי אויסגעשריגן, גאט האט דך באגליקט מיט אן אוצר. פון היינט אן וועסטו שוין מער קיין ארימאן ניט זיין. און זיי האבן אים געוויזן דעם דימענט, וואס זיי האבן געפונען.

שמעון בן שטח האט רואיק באטראכט דעם דימענט און געזאגט:

— ניין, טייערע תלמידים, דער דימענט איז ניט מיינער: געקויפט האב איך ביים אראבער אן אייזל, אבער ניט קיין דימענט. גייט גיך און גיט אפ דעם אראבער דאס וואס איז זיינס...

שמעון בן תלמיד תלמידים, שמחה-שמחות, אוצר — אוצרות.

ב

פארלאָרן אַ ביסעל און געפונען אַ סך

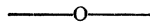
אַ סוחר פון הינער איז פארבייגעפארן דבי חנינא בן דוסא'ס הויז און דארט פארלאָרן אַ קארב מיט הינער. רבי חנינא'ס ווייב האָט געפונען די הינער און זיי אריינגענומען אין הויז. זי האָט געפרעגט איר מאַן וואָס צומאָן מיט זיי. רבי חנינא האָט איר פארזאָגט, אז זי זאָל, למען השם, זיך ניט באַנוצן מיט די אייער.

אַ שטיק צייט איז אוועק און די הינער האָבן אָנגעלייגט אַ סך אייער און געבוירן פיל הינדעלאַך. רבי חנינא'ס ווייב האָט זיך געקלאָגט פארין מאַן, אז זי האָט פון די הינדעלאַך און די אייער אַ סך אַרבייט און ווייניק נחת. האָט רבי חנינא פארקויפט די הינדעלאַך מיט די אייער און געקויפט עטלאַכע ציגן.

אין אַצייט ארום האָט רבי חנינא געהערט נעבן זיין הויז, ווי איין מאַן זאָגט צום צווייטן:

— אַט דאָ האָב איך אַמאָל פארלאָרן עטלאַכע הינער.

רבי חנינא האָט דעם מאַן צו זיך צוגערופן און פארלאָנגט פון אים סימנים אויף די הינער. דער סוחר האָט אים געגעבן די ריכטיקע סימנים און דאָן האָט רבי חנינא אים אוועקגעגעבן די ציגן.

סוחר — סוחרים, בן — בנים, סך, למען השם, נחת, סימנים.

ג

ער פאַרדאַפלט זיין נדבה

מר עוקבא איז געווען א גרויסער בעל-צדקה. לעבן
אים האָט געוואוינט א שכן אן אַרימאָן. מר עוקבא פלעגט
אים שיקן אלע ערב יום כפור פיר הונדערט שקל.
אינמאל האָט ער דאָס געלט געשיקט מיט זיין זון.
אין א ווילע אַדום איז דער זון צוריק געקומען מיט'ן געלט
און געזאָגט:

— נא דיר, טאטע, דאָס געלט צוריק. אונזער שכן
איז ניט אַרים און דאַרף ניט קיין צדקה.
— פון וואָנען ווייסטו עס, מיין זון? — האָט מר עוקבא
געפרעגט:

פון וואָנען איך ווייס? — האָט דער זון געענטפערט —
איך האָב געזען ביי אים אויפ'ן טיש אַנגעשטעלט די
בעסטע מאכלים און די טייערסטע וויינען. אַזעלכע
מאכלים און וויינען, וואָס מען זעט נאָר ביי די גרעסטע
גבירים.

— אויב אַזוי, מיין קינד, האָט מר עוקבא געזאָגט: —
איז דאָך דער מאָן געוואוינט געוואָרן צו לעבן אויף אַלדאָס
נוטס — טאָ נא דיר טאַקע אַכט הונדערט שקל און בריינג
עס צו אים. ער איז א גרויסער נצרך.

—○—

נדבה — נדבות, בעל-צדקה, שכן — שכנים, שקל —
שקלים, מאכל — מאכלים, גביר, גבירים, נצרך.

ד

דער גוטער מאַלצייט

איינמאל האָט הלל געבעטן זיין ווייב אז זי זאל פאר אים אין אַווענט צוגרייטן אַ גוטן מאַלצייט, ווייל ער וועט מיטבריינגען אַן אורח. זיין ווייב האָט עס אים צוגעזאָגט.

אין אַווענט איז הלל געקומען מיטן אורח, זיך געזעצט צום טיש און געווארט אויפן גוטן מאַלצייט. געווארט און געווארט און גארניט.

ערשט שפעט אין אַווענט האָט הלל'ס ווייב דערלאנגט צום טיש אַ פראַסטן אַרימן זופּ וואָס זי האָט נאָר וואָס אַפגעקאַכט און אַ לעבל ברויט וואָס זי האָט ערשט געבאַקן.

הלל און דער אורח האָבן שווייגנדיק אַפגעגעסן די אַרימע סעודה. נאָכדעם האָט הלל זיך געווענדעט צו זיין ווייב און איר מילד געפרעגט:

— זאָג נאָר מיר, טייערע, פאַרוואָס האָסטו זיך אזוי פאַרשפּעטיקט מיטן מאַלצייט?

הלל'ס ווייב האָט אים געענטפּערט:

— דער מאַלצייט איז שוין געווען פאַרטיק נאָך איידער דו בינסט געקומען, און געראַדע אַ מאַלצייט פון גוטע מאַכל'ס. איז אַבער פאַרנאַכט אַריינגעקומען אַן אַרימער

יונגערמאן און מיר דערציילט, אז היינט אווענט גייט ער
אונטער דער חופה מיט זיין כלה. האָט ער געוואָלט כאָטש
דעם ערשטן טאָג פון זייער חתונה מכבד זיין די כלה
זיינע מיט אַ גוטער סעודה, אָבער ער קאָן עס ניט טאָן
ווייל ער איז אַרים...

האָב איך זיך מיטש געווען און אים אוועקגעגעבן די
צוגעגרייטע סעודה.

הלל האָט איר געענטפערט:

— איך האָב באלד פארשטאנען, טייערע, אז דו האָסט
אַ גוטע זאך געטאָן.

אורה — אורחים, סעודה, מאכלים, חופה, כלה,
חתונה, מכבד, מיטש.

ה

ער האָט זיי פאַר גוטע מענטשן געמאַכט

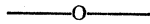
רבי מאיר האָט געוואוינט צווישן זייער שלעכטע
שכנים. אמת'ע רשעים זיינען זיי געווען און האָבן אים
אַנגעטאָן אַ סך צרות. רבי מאיר האָט אזויפיל געליטן פון
זיי, אז ער האָט זיין געדולט פארלאָרן און זיך אוועק-
געשטעלט מתפלל זיין אז זיי זאלן אלע אויסשטארבן.

זיין ווייב ברוריה האָט עס דערהערט. האָט זי אים געזאָגט:

— דו האַנדלסט ניט ריכטיק, מיין מאַן. אויב דו גלויבסט, אז דיין תּפּלה וועט דיר העלפּן, זאָלסטו בעסער מתפּלל זיין אַז ביי אונזערע שכנים זאָל שטאַרבן זייער רשעות. דאַן וועלן זיי שוין ממילא ניט זיין קיין רשעים. רבי מאיר האָט אזוי געטאָן. ער האָט מתפּלל געווען:

— גאָט, נעם אַזעק ביי מיניע שכנים זייערע שלעכטע כאַראַקטערן און שלעכטע מדות. די שכנים, ווי ס'ווייזט אויס, האָבן זיך דערוואוסט, אַז רבי מאיר האָט פאַר זיי תּפּלה געטאָן און ס'האָט אויף זיי אַ שטאַרקע ווירקונג געמאַכט. פון דאָמאָלסט אָן זיינען זיי געוואָרן רבי מאיר'ס בעסטע פּריינט און גוטע מענטשן בכלל.

רשעות, רשעים, שכנים, פך, צרות, תּפּלה, מתפּלל, מדות, בכלל.

ער קריגט זיין שטראָף

אַמאָל האָט אַ קצב באַליידיקט דעם גרויסן אַמורא רב. ווען ס'איז געקומען ערב יום-כּפּור האָט רב געדענקט אַז דער קצב וועט אים קומען איבערבּעטן. דער קצב

איז אבער ניט געקומען. האָט רב זיך מיטש געווען און
באשלאָסן גיין צום קצב.

האָט אים באַגעגנט זיין חבר רב הונא. פרעגט רב
הונא:

— וואוהין גייסטו רב?

ענטפערט רב:

— איך גיי איבערבעטן דעם קצב וואָס האָט מיר

באליידיקט.

האָט רב הונא אַ זאָג געטאָן:

— איך האָב מורא, רב, אז דו גייסט דער/הרג'ענען אַ
מענטשן. איך קען גוט דעם קצב און ווייס, אז ער וועט
דיך נאָך מער באליידיקן און וועט קריגן זיין שטראַף.

ווען רב איז אריינגעקומען צום קצב איז ער געוואָרן
אן אַנגעצונדענער פון כעס און אַ געשריי געטאָן:

— אַהא, דו בינסט דאָ! אַוועק פון מיר! איך וויל
דיך ניט אַנקוקן!

אזוי האָט ער אויסגעשריען מיט אַ ווילדער רציחה, ווען
ער האָט געהאַקט אַ שטיק ביינערדיק פלייש. האָט אַ
שפרונג געטאָן אַ שאַרפער שפיציקער ביין און זיך טיף
אריינגעשניטן אין זיין האַלדז.

דער קצב איז באַלד געפאלן אַ טויטער..

קצב, אמורא, ערב, יום-כפור, מיטש, הרג, מורא,
רציחה.

ז

קלוג אָבער ניט אמת

רבי'ס ווייב איז געווען זייער אַ שלעכטע, און אמת'ע
מרשעת. זי פלעגט רב'ן אלץ טאן אויף צוילהכעיס. אז
רב האָט איר געבעטן זי זאל פאר אים אָפקאָן לינדון
פלעגט זי דוקא קאָכן בעבלאך, און אז ער פלעגט איר
בעטן בעבלאך — האָט זי געקאָכט לינדון.

ווען רבי'ס זון, חיא, איז אונטערגעוואקסן און געזען
ווי די מוטער באגייט זיך מיט זיין פאָטער האָט עס אים
שטארק פארדראָסן.

האָט חיא אָנגעהויבן איבערצודרייען דעם פאָטערס
ווערטער. ווען דער פאָטער האָט געוואָלט עסן בעבלאך
פלעגט ער זאָגן דער מוטער אז ער וויל לינדון, כדי די
מוטער זאל קאָכן בעבלאך... און אזוי פארקערט...

עס איז אוועק אַ שטיק צייט און רב האָט זיך שטארק
געחידוּש'ט, וואָס זיין ווייב האָט זיך אזוי געענדערט און
שמועסנדיק מיט זיין זון חיא'ן האָט ער באַמערקט:
— ווייסט, מיין קינד, דיין מאַמען איז דאָך גאָר ניט
צודערקענען... זי איז גוט געוואָרן...

חיא האָט אַ טראַכט געטאָן און דערציילט זיין פאָטער
דעם אמת.

אויף דעם האָט רב געזאָגט:

— קלוג איז דאָס, אָבער זאָלסט עס מער ניט טאָן.
פאלשקייט איז — פאלשקייט, אפילו ווען ס'איז פאר אַ
גוטן צוועק.

אמת, להכעיס, מרשעת, כדי, חידוש.

ח

האלט זיך ביי זיין באשלוס

רב ספרא האט מודיע געווען אז ער וויל פארקויפן איינס פון זיינע פעלדער. איז געקומען צו אים א קונה בעת ער האט געלייענט קריאת שמע.

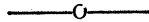
דער קונה האט אים פארגעשלאגן א פרייז פאר סיפעלד. רב ספרא האט אבער גארניט געענטפערט, ווייל ער האט ניט געוואלט מפסיק זיין אין מיטן קריאת שמע. דער קונה האט געדענקט אז רב ספרא איז ניט צופרידן מיטן פרייז, האט ער פארגעשלאגן א העכערן פרייז און געווארט.

ווען רב ספרא האט געענדיקט קריאת שמע האט ער געזאגט צום קונה:

— גוט, דו קאנסט האבן דאס פעלד פארן ערשטן פרייז.

דער קונה האט געקוקט אויף אים מיט גרויס וואונדער. אויף דעם האט רב ספרא געזאגט.

— דארפסט זיך גארניט וואונדערן. באלד ווי איך האב געהערט דעם ערשטן פרייז האב איך ביי זיך אין הארצן צו דעם מסכים געווען. דעריבער קאן איך מיין באשלוס מער ניט ענדערן ...

רב ספרא, מודיע, קונה, קריאת שמע, מפסיק, מסכים.

ט

נאָך אַ מעשה מיט רב ספראַין

אַמאָל איז רב ספראַ אַרויס מיט זיינע תלמידים שפּאַצירן הינטערן שטאָט. האָבן זיי באַגעגנט אַ באַוואוסטן תלמיד חכם, וואָס איז געגאַנגען אין שטאָט אַריין. דער תלמיד חכם האָט זייער פּרײַנדלאַך באַגריסט רב ספראַין און געזאָגט:

— איך דאַנק דיר, רב ספראַ, מיט דייןע תלמידים פאַר דעם כבוד וואָס איר זענט מיר געקומען מקבל פנים זיין. האָט רב ספראַ געענטפערט:

— ניין, דאַנק אונדז ניט, מיר זיינען ניט אַרויס דיר מקבל פנים זיין, נאָר פשוט מאַכן אַ שפּאַציר.

דער תלמיד חכם איז אַביסל מבולבל געוואָרן און זיך פאַרשעמט.

שפעטער האָבן די תלמידים געפרעגט רב ספראַין פאַרוואָס ער האָט אזוי געהאַנדלט.

רב ספראַ האָט זיי געענטפערט:

— קינדער מיינע, מיר טאָרן ניט קריגן קיין דאַנק פאַר דאָס וואָס קומט אונדז ניט און מיר טאָרן ניט שאַפן ביי יענעם קיין פאַרשן איינדרוק...

—○—

תלמיד חכם, כבוד, מקבל פנים, פשוט, מבולבל.

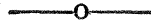
דער צונג

רבי שמעון בן גמליאל האט אמאל געזאגט צו זיין באדינער, אז ער זאל קויפן פאר אים דעם בעסטן מאכל. האט דער באדינער געבראכט א צונג.

א צווייטן מאל האט רבי שמעון געזאגט דעם באדינער ער זאל אים בריינגען דעם ערגסטן מאכל. האט ער ווידער געבראכט א צונג.

— וואס מיינט דאס? — האט רבי שמעון געפרעגט — ווי איז דאס מעגליך אז דער זעלבער מאכל זאל זיין אי דער בעסטער אי דער ערגסטער?

— געוויס מעגליך — האט דער באדינער געענטפערט — אזא טבע האט דער צונג. באנוצט מען זיך מיט אים פאר גוטס איז ער דער בעסטער פריינד פון דעם מענטשן. באנוצט מען זיך מיט אים פאר שלעכטס איז ער דער ערגסטער שונא.

יא

אנערקענט זיין שולד

רבי אלעזר בן שמעון איז אמאל געריטן אויף זיין אייזל זייער א צופרידענער און א שטאלצער.

דאס איז ער געפארן אהיים צוגאסט, נאכדעם ווי ער האט געענדיקט זיין קורס אין בית המדרש.

רייטנדיק האט ער אנגעטראפן א מאן וואס איז געווען זייער העסליך. דער מאן האט זיך א ניג געטאן צו רבי אלעזר און אים זייער פריינדליך באגריסט.

רבי אלעזר האט א קוק געטאן אויפן מאן מיט גרויס פאראכטונג און געזאגט:

— אך, וואס פאר א מיאוסע באשעפעניש דו בינסט. זיינען דא נאך אזעלכע מיאוסע ווי דו?

— דאס ווייס איך ניט — האט דער מאן געענטפערט — נאך אויב איך בין דיר ניט געפעלן, גיי און האב א טענה צום באשאפער וואס האט מיר אזוי באשאפן.

רבי אלעזר האט באלד פארשטאנען אז ער האט זייער מיאוס געהאנדלט. האט ער זיך ארונטערגעלאזט פונים אייזל, זיך אויסגעלייגט אויף דער ערד פארן מאן און מיט א ציטערדיקער שטימע געזאגט:

— איך בעט דיר, איך בעט דיר — זיי מיר מוחל.

דער מאן האט אים געענטפערט:

— דו גיי צום באשאפער און פרעג אים פארוואס ער האט
מיד אזוי באשאפען. דערביי האט ער זיך מיט גרויס צארן
אפגעקערט פון רבי אלעזרין.

ווען זיי זיינען געקומען נאנט צום שטאָט, האָבן זיך
א סך מענטשן אַ לאַז געטאָן צו רבי אלעזרין און אים
באגריסט מיט גרויס דרך ארץ.

דערביי האָבן זיי אויסגערופן:

— אונזער גרויסער רבי, אונזער גרויסער פירער!

דער מאן האט אַ פרעג געטאָן:

— איז ער ביי אײך אַ רבי און פירער?

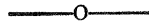
אַ. אזעלכע פירער זאלן זיין וואָס ווייניקער ביי אידן.

די מענטשן האָבן זיך פארוואונדערט און אים
געפרעגט וואָס ער מיינט דערמיט.

דער מאן האט זיי דערציילט וואָס ס'האט פאסירט.

האָבן אלע אים געבעטן אז ער זאל מוחל זיין רבי
אלעזרין. דער מאן האט געזאָגט:

— גוט. איך בין אים מוחל אבער מיטן תנאי אז ער
זאל וויסן זיי צו באהאנדלען מענטשן.

מיאום, מענת, מוחל, דרך ארץ, תנאי.

יב

דערקענט דעם גנב

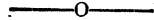
מר זוטרא איז אמאל פארפארן אין א גאסטהויז און
דארט איבערגעגעבעניגט. אינדערפרי האט ער זיך א
כאפ געטאן אז ספעלט אים זיין בייטל געלט.

ער האט אנגעהויבן נאכפרעגן, נאכווכן — ניטא דאס
געלט. מר זוטרא איז געווארן זייער פארצווייפעלט.

דערוויל האט ער באמערקט ווי איינער ווישט זיינע
הענט מיט א צווייטנס בגד. מר זוטרא האט אויס-
געשריען:

— אהא, אט איז דער גנב! אז א מאן דערלויבט זיך
אפווישן זיינע הענט מיט יענעם בגד איז ער געוויס א
גנב.

כך הוה. פאליציי איז געקומען און געפונען ביי אים
דאס געלט.

גנב, בגד, כך הוה.

יג

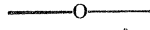
די פליכט צו אידישע אַרבייטער

רבי יוחנן בן מתיא האָט געשיקט זיין זון צו באַשטעלן אַרבייטער. ווען דער זון איז געקומען צוריק האָט אים דער פאָטער געפרעגט:

— ווי האָסטו אָפגעמאַכט מיט זיי וועגן עסן:

— וואָס הייסט? — האָט דער זון געענטפערט — איד האָב זיי געזאָגט אז די צייט וואָס זיי וועלן אַרבייטן ביי אונדז וועלן זיי עסן דאָס וואָס מיר עסן.

— האָסטו נישט גוט געטאָן, מיין קינד — האָט רבי יוחנן געזאָגט — זיי זיינען אידישע אַרבייטער, קינדער פון אַברתם, יצחק און יעקב. איז אונזער פליכט צו באַזאָרגן זיי מיט די בעסטע מאַכלים, בעסערע ווי מיר אליין עסן. דערפאר, אַ צווייטן מאָל, ווען דו וועסט באַשטעלן אַרבייטער זאָלסטו זיי בפירוש מודיע זיין פריער וועלכע מאַכלים מיר קאָנען זיי געבן.

בפירוש, מודיע זיין.

יד

גמילות חסדים

רבן יוחנן בן זכאי און זיין תלמיד רבי יהושע זיינען
אמאל דורכגעגאנגען דעם פלאץ וואו ס'איז אמאל
געשטאנען דער בית-המקדש.

רבי יהושע האט זיך צעוויינט און געזאגט:

— וויי איז אונדז, רבי. אט דא איז געשטאנען דער
בית - המקדש. דא האט מען מקדיב געווען קרבנות וואס
האבן מכפר געווען אויף אונזערע זינד. און איצט איז דאס
וויסט ווי א מדבר.

אויף דעם האט רבן יוחנן געענטפערט:

— וויין ניט, מיין קינד, אויף די קרבנות. מיר האבן
אנאנדער מצוה וואס איז פונקט אזוי גוט ווי קרבנות. דאס
איז גמילות חסדים — העלפן און שטיצן איינער דעם
צווייטן.

טו

ער וויל און ער קאָן

רבי פנחס בן יאיר פלעגט קיינמאל נישט וועלן עסן ביי יענעם, כאַטש ער איז געווען באַליבט און געשעצט ביי יעדן.

איינמאל איז ער פארפאָרן צום גרויסן אידישן נשיא — רבי.

רבי האָט זיך זייער דערפרייט מיטן חשובן גאסט. ער האָט פארזוכטיק אָנגעטאָן.

— געוויס, רבי פנחס, וועסטו ביי מיר נישט נאָר שלאָפן נאָר אויך עסן. אַ יאָ?

רבי פנחס האָט אים געענטפערט:

— יא, רבי, איך וועל ביי דיר עסן.

רבי איז געוואָרן אויסער זיך פאר שמחה.

רבי פנחס האָט אויף אים אַקוק געטאָן און שמייכלנדיק געזאָגט:

— וואָס מיינסטו, רבי, אז איך האָב אַ נדר געטאָן נישט

הנאה האָבן פון יענעם טיש? ניין. די מעשה איז אזוי:

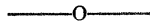
איינער וויל מיר האָבן ביי זיך — האָט ער געבאָר

אַליין נישט גענוג צו עסן. אַ צווייטער האָט גענוג — פאָר-

בעט ער מיר אַבער צו זיך נישט מיטן גאַנצן האַרצן. מיט

דיך איז נאָר אַנדערש. אי דו האָסט גענוג, אי דו ווילסט

מיר האָבן פאָר אַן אורח מיט אַן אמת.

מכנים אורח, חשוב, נדר, הנאה האָבן, מעשה.

טז

דיין לעבן איז בילכער

ווען צוויי מענטשן גייען אין א מדבר און איינער פון זיי האט א קרוג וואסער וואס איז ניט גענוג פאר ביידן. וואס זאל דער וואס האט די וואסער טאן?

וועט ער זיך טיילן מיטן צווייטן — וועלן זיי ביידע שטארבן פון דורשט. וועט ער אבער האלטן די וואסער נאר פאר זיך — וועט ער זיך קאנען דערשלעפן צו א ישוב און בלייבן לעבן. ווי איז דער דין?

אויף דער פראגע ענטפערן צוויי תנאים.

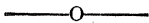
בן פטורא זאגט:

— זאלן זיי זיך ביידע טיילן מיטן וואסער און ביידע שטארבן.

רבי עקיבא זאגט:

— ניין. דיין לעבן איז בילכער.

דער דין בלייבט ווי רבי עקיבא.

ישוב, דין.

יז

א מצוה צו זיין פריילאך

רב ברוקא איז אמאל געשטאנען אין מארק און באטראכט די מענטשן וואָס לויפן אהין און אהער. האָט ער דערזען אַליהו הנביא און אים אַפּרעג געטאָן:
— זאָג מיר, אַליהו, זעסטו דאָ איינעם וואָס פאַרדינט עולם הבא

— ניין — האָט אַליהו געענטפּערט — איך זע ניט. דערווייל זיינען פאַרבייגעגאַנגען צוויי מענטשן האָט אַליהו אַזאַג געטאָן:

— אָט די צוויי מענטשן פאַרדינען עולם הבא.
רב ברוקא האָט זיך נאָך זיי אַלאָז געטאָן, זיי אַפּגע-שטעלט און אַ פּרעג געטאָן:
— זאָגט מיר, גומע מענטשן, מיט וואָס באַשעפטיגט איר זיך?

זיי האָבן אים געענטפּערט:

— מיר זיינען שטענדיק פריילאך און מיר זעען אז איר אַנדערע זאָלן זיין פריילאך. ווען מיר זעען אַ מענטשן מרה-שחורדיק — טרייסטן מיר אים און שטאַרקן זיין געמיט. און ווען מיר זעען אז צוויי מענטשן קריגן זיך קומען מיר באַלד צו און מאַכען שלום צווישן זיי

עולם הבא, מרה שחורדיק, שלום.

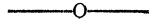
יח

צופיל איז ניט גוט

רב אשי האט חתונה געמאכט זיין זון און געמאכט
א גרויסע סעודה. סאיז געווען פריילאך און לעבעדיק.
א טייל פון די געסט אבער האבן זיך אזוי צוהוליעט אז
זיי האבן פארגעסן וואו זיי זיינען אין דער וועלט.

רב אשי האט א כאפ געמאן א טייערן כוס פון דעם
בעסטן געשליפענעם גלאז און דאס האסטיק א שליידער
געמאן אויף דער ערד.

דער כוס איז צושמעטערט געווארן און דער עולם איז
געווארן שטיל און טרויעריק.

חתונה, כוס.

יט

אלעס איז צום גוטן

רבי עקיבא האט געהאט א טבע אז אויף אלעס וואס האט פאסירט מיט אים פלעגט ער זאגן — „אלעס וואס גאט טוט איז צום גוטן“.

אינמאל איז ער פארפארן אין א דארף און זיך געבעטן מיזאל אים לאזן איבערגעכטיגן. קיינער אבער האט גיט דערפילט זיין בקשה.

האט רבי עקיבא א זאג געטאן: „דאס איז צום גוטן“ און איז אוועק אין פעלד געכטיקן.

געהאט האט ער מיט זיך אן אייזל, א האן און א ליכט. האט ער געמאכט א געצעלט און זיך געלייגט שלאפן. בינאכט איז געקומען א לייב און אויפגעגעסן דעם אייזל. געקומען א ווילדע קאץ און אויפגעגעסן דעם האן. געקומען א ווינט און פארלאשן די ליכט.

אינדערפרי האט ער זיך דערוואוסט אז באנדיטן זיינען באפאלן דעם דארף און געפאנגען אלע איינוואוינער. האט רבי עקיבא צו זיך געזאגט:

— ווען איך זאל געווען געכטיקן אין דארף וואלט איך אויך געפאנגען געווארן. ווען דער אייזל און דער האן וואלטן געבליבן לעבן און די ליכט וואלט געברענגט, וואלטן די באנדיטן געווען הערן דאס הירושען פונם אייזל, דאס קרייען פון דעם האן און דעם פייער פון דער ליכט. דאמאלס וואלטן זיי מיך אויך געפאנגען. האט גאט געמאכט אלעס צום גוטן.

 בקשה.

ב

א חכם און א גולם

א חכם אונטערשיידעט זיך פון א גולם מיט זיבן

זאכן.

1. ער פארהאלט זיך מיט גרויס דרך ארץ פאר א

געלערנטערן און עלטערן פון אים און לאזט

אים פריער דערן

2. ער האקט נישט איבער יענעם אין מיטן די רייד.

3. ער איז זייער פארזיכטיק מיט זיינע ענטפערס.

4. פרעגט צו דער זאך און ענטפערט צו דער זאך.

5. ענטפערט לויט די ארדנונג פון די פראגן.

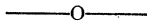
6. ווען ער פארשטייט נישט — זאגט ער דאס.

7. גיט צו ווען ער אנערקענט אז ער האט געמאכט

א טעות.

אזוי האנדלט א חכם. דער גולם האנדלט פונקט

דעם היפוך.

טעות, היפוך.

